

Besede in dejanja

Pogosti očitki

Pogosti so očitki, da imamo preveč resolucij in napisanih dokumentov. Gotovo je v našem delu še mnogo neracionalnega. Najbrže tudi nismo uspeli narediti besedila resolucij in zaključkov dovolj razumljiva in dostopna slehernemu komunistu. Toda kvalitativno novo za delo Zveze komunistov je dejstvo, da je oblikovala vrsto ocen in stališč o aktualnih političnih in ideoloških vprašanjih, do katerih prej ni bila opredeljena.

Iz referata Andreja Marinca na I. konferenci ZKS

Pisan metulj

Ko je dr. Ivo Peršin, guverner Narodne banke Jugoslavije ocenjeval naše gospodarstvo, je dejal, da je takšno kot pisan metulj, ki neprenehoma frfota v zaprtim kozarcu. Ta Peršinov izrek so imenovali »literaren« in bo nedvomno prišel v zgodovino pregovorov. Morda bi se obdržal še dlje, ko bi njegov avtor kot guverner Narodne banke pokazal, kako bi ta prelepi pisani metulj odfrfotal iz kozarca in postal prost.

Komunist — 9. I. 1970

Sredi gozdov — brez lesa

Da ne bi ogrozili proizvodnje, predvsem pa izvoza, so se v »Natronki« v Malgaju odločili, da iz Kanade uvozijo 300.000 kubičnih metrov lesa, ali polovico letne porabe. Dokler pa ta les ne prispe, so poslali v Češkoslovaško 40 delavcev, da pospešijo sekanje lesa. Pomanjkanje natronskih vreč pa so v istem času občutili mišnska in cementna industrija, pa tudi drugi porabniki. Da bi zagotovili najnujnejše količine natronskih vreč, kupuje tovarna natron papir v Romuniji in Madžarski in iz njega izdeluje vreče.

Pomanjkanje lesa v »Natronki« pa je toliko bolj čudno, ker je tovarna v Bosni, kjer je tretjina jugoslovan-
skih gozdov.

Politika — 9. I. 1970

Aktivnost cen

Podražitev v primerjavi z lanskim decembrom je v zadnjem lanskem mesecu znašala 14,1 %: k temu je največ pripomogla podražitev hrane — za 19,3 %, najnižja pa je podražitev prometa — za 3,2 %. Poprčne cene življenjskih potrebščin so bile v lanskem letu v primerjavi s poprečjem I. 1968 za 10,5 % višje.

Gospodarski vestnik — 12. I. 1970

Minus za socialno zavarovanje

Iz dneva v dan in vedno pogostejše beremo v časnikih, kako sporočajo upokojeanci in upokojenke, da se jih je spomnilo njihovih bivše podjetje, jih obdarilo, pogostilo, peljalo na izlet in jim pomagalo z denarjem.

Če bo šlo tako naprej, se bo za upokojece kmalu najmanj brigal tisti, ki je bil za to ustanovljen — socialno zavarovanje.

Dnevnik — 9. I. 1970

Zamotana zadeva

Na obnem zboru sindikatov na slovenski obali socialna delavka iz tovarne Tomos komentira učinkovitost reorganizacije v zdravstvu:

... Odkar je bila z zakonom ukinjena naša obratna ambulanta, zdravstveno varstvo za naše delavce pa zagotavlja zdravstveni dom, so se preventivni pregledi občutno skrajšali: prejšnje čase smo imeli po dva preventivna pregleda na leto, sedaj se je v septembru začel šele prvi. In naprej: prej je veljal tovarno preventivni pregled 33 N dinarjev, zdaj pa 46; popoldansko dežurstvo medicinskih sester nas je prej stalo 46 N dinarjev, sedaj 36 N dinarjev; za pripravno službo zdravnikov smo morali prej odšteti 60 din na dan, sedaj pa 86 N dinarjev. Preventivni zobni pregled je prej veljal 5 N dinarjev, sedaj, v organizaciji zdravstvenega doma pa 10 N dinarjev ...

Delavska enotnost — 10. I. 1970

Uvoz v prazno

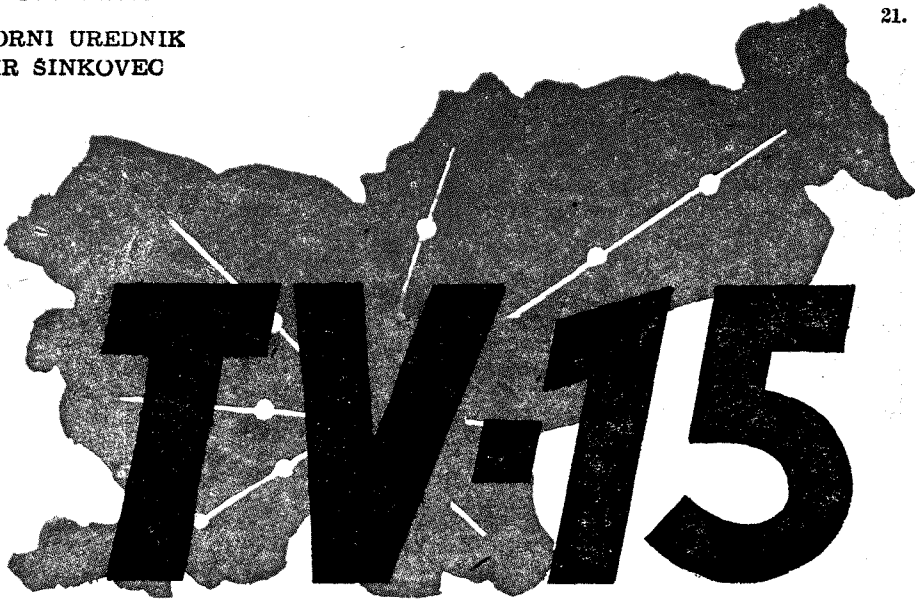
Intervencijski uvoz 50.000 ton kurilnega olja bo prispel na tržišče, ko bomo že imeli dovolj tega goriva — je na tiskovni konferenci rekel direktor »Petrokimiona« Milan Crevar. Po njegovem mišljenju, predno blago prispe, predno bo ocarinjeno itd. bodo domače rafinerije proizvedle že dovolj kurilnega olja.

Borba — 12. I. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
ŠTEV.: 4
21. I. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

CASOPISNO IN GRAFICNO
PODJETJE

DELO

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine,
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializiran obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«,
- ilustrirano revijo »TOVARIS«,
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«,
- revijo »AVTO«,
- revijo »STOP«,
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«.

Misel je padla na plodna tla

Dne 15. januarja so se v sejni dvorani republiškega odbora ZZB NOV Slovenije zbrali zastopniki odborov vojnih enot ter pisci zgodovin. Zbralo se je nad 70 tovarišev in tovarišic. Sklicatelj posveta je bil Svet za razvijanje tradicij pri republiškem odboru ZZB NOV.

Glavna točka posvetovanja je bilo vprašanje okoli izdajanja knjig zbirke »Knjižnica NOV in POS«, zbiranje gradiva zanje in pa seveda tudi denarna vprašanja. Saj je znano, da denarja ni nikjer preveč in da se vsepovsod ubadamo s težavami.

Doslej je iz te knjižne zbirke izšlo že več knjig, ki so doživele lepa priznanja. Druge knjige so tik pred izidom ali pa jih pripravljajo. Vse to pa sodi v okvir proslave 25-letnice osvoboditve in 30-letnice vstaje, ki bo prihodnje leto. Pri pisanju zgodovin vojnih enot je znova prišlo do spoznanja, da ne gre ničesar zamolčati, da je zdaj že čas za odkrito obravnavanje vseh reči, tudi porazov in napak. Toda ob tem je treba opisati tudi boj zavestnih sil proti napakam kot tudi proti preživetim načinom kot dediščini preteklosti.

Posamezniki so razpravljali tudi o načrtu za pisanje zgodovin in podajali različna mnenja, kaj bi bilo treba še

obdelati. Tako naj bi na primer združili zgodovino jurišnih bataljonov vseh petih slovenskih divizij v eno knjigo, opisali ministerstvo, obveščevalno službo ter sprožili delo okoli zgodovine I. jugoslovanske brigade v SZ.

Glede zbiranja denarja je bilo nekaj razpravljanja okoli predloga za ustanovitev skupnega sklada. Ta sklad bi utegnil utesnjevati spodbudo odborov, če bi bil preveč tog. Zato so predlagali, naj bi vsaka enota imela svoj sklad, poleg tega pa bi nekaj denarja naložila na skupen sklad, kar je bilo že sklenjeno. Toda od zdaj sta vplačali svoj delež samo 9. in Gubčeva brigada.

Pomemben je tudi predlog tovariša Lada Ambrožiča, da bi večkrat sklicevali posvetovanja piscev posameznih zgodovin in da bi si tam izmenjevali izkušnje.

Končno so ustanovili tudi sedemčlanski koordinacijski odbor, ki bo usklajeval delo vseh odborov enot in urejal nekatera vprašanja. Komisija za zgodovino je namreč predvsem strokovni organ.

Več navzočih je tudi ugotovilo, da naš tisk posveča akciji okoli pisanja knjig iz te zbirke kot tudi nasploh delom z revolucionarno tematiko veliko premalo pozornosti. Krivi pa so tega sami ustvarjalci, ki vse premalo pišejo o svojem delu.

M. P.

V PETEK, 16. JANUARJA, SO V AVLI OSNOVNE SOLE BORISA KRAIGHERJA V GRADIŠČU V SLOVENSKEH GORICAH ODKRILI DOPRSNI KIP TRAGIČNO PREMINULEGA BORISA KRAIGHERJA. SPOMINSKE SLOVESNOSTI V GRADIŠČU, ROJSTNEM KRAJU VELIKEGA REVOLUCIONARJA, SO SE UDELEŽILI MNOGI KRAIGHERJEVI TOVARISI, SODELAVCI IN ROJAKI.

Občanova beležnica

Jeseni smo veliko brali in slišali o Kozjanskem, o revščini in zaostalosti, ki tam kraljuje. Slišali smo tudi, da bi bilo treba kaj ukreniti. Prav tako tudi pogosto slišimo o velikih socialnih razlikah, ki so se pri nas pojavile zadnja leta. Zdaj pa smo brali o smrti dveh ostarelih zakoncev, ki sta umrla

O dveh smrtih kar mimogrede

od lakote in vsega hudega v samotni kavi v hribih, izčrpana od revščine, saj nista mogla sama več delati. Komaj smo zaprli časopis, ki je pisal o teh dveh nesrečnih ljudeh, smo spet zvedeli za podobno smrt moškega in ženske. Vsi štirje »primeri« so bili na Kozjanskem. Druge so zadnji hip rešili iz goreče hiše onemoglega starčka. Po uradnih podatkih je v lanskimi zimami umrlo zaradi osamelosti in revščine samo v celjski okolici okoli 20 ljudi. Zgodbe vseh teh ljudi so si do po-

drobnosti enake. Ko so bili mladi, so trdo delali, da so se preživel in zredili otroke. Med vojno so jim požigali okupatorji hiše, iz hlevov je navedno šel zadnji rep v partizanski kotel, otroci so se vojskovali in padli. Po vojni so se otroci, kar jih je ostalo živih, razpršili po svetu iskat boljši kos kruha. Nazadnje sta stara dva ostala sama. Nekaj časa je še šlo, potem pa sta ostarela in nista mogla več delati. Otroci so imeli vsak svoje skrbi in se za stara dva navedno niso več kaj dosti zmenili. Končno sta obležala onemogla, zemljo je začel preraščati plevel. Morda so zanju skrbeli usmiljeni sosedje, morda občina ...

Ko govorimo in pišemo o socialnih razlikah, pa imamo predvsem v mislih razlike v zaslužkih v mestih in večjih naseljih. Hudujemo se, če dober direktor ali zdravnik zasluži desetkrat toliko kot snazilka. Nevoščljivji smo, če inženir, ki je s svojim izumom omogočil skupnosti velikanske koristi, dobi milijonček ali dva. Pri tem pa pozabljamo na najbolj kričeče primere neenakosti med mestom in vasjo in končno tudi med vasjo in vasjo. Med kmeti blizu mesta, kjer kmetije obdelujejo

lepa in plodna polja, ter med tistimi, ki se ubijajo z motiko v rokah po skalovju in grmčevju, kar pa pridelajo, nimajo kam prodati in jih kdaj obiščeta samo župnik in davčni izterjevalec.

Pa tudi naš tisk! Koliko pišemo o trpljenju ljudi po vsem svetu, kar je potrebno in prav, o tem, kar se nam dogaja komaj 100 kilometrov od Ljubljane, pa tudi veliko bližje in celo v naši neposredni bližini, pa smo sila splošni. Cele strani časopisov posvečamo poročilom o muhah filmskih zvezd in uspehih žigobrcarjev, za ljudi pa, ki so vse življenje pošteno živel in trdo delali, žrtvujemo samo nekaj vrstic, ko umro zaradi revščine. Ponašamo se z visoko življenjsko ravni v Sloveniji, z visokimi poprečnimi zaslužki, pri tem pa pozabljamo na ljudi, ki jih tare neznosna revščina ...

Morda bo kdo mojemu pisanju očitel, da posplošujem, in spet začel vleči na dan poprečje, ki je ugodno in kaže na razvoj naše družbe. Toda tistega, ki živi v pomanjkanju poprečja prav nič ne zanima, razen da vzbuja v njegovem srcu jezo ...

M. P.

Dogodki tedna

Letošnja meddržavna dejavnost Jugoslavije se ugodno začneja z obiskom predsednika romunske vlade Georgejem Maurerjem v Beogradu. Romunijo in Jugoslavijo povezujejo močno sorodna stališča o tem, kako je treba graditi in urejati enakopravno in obojestransko enako koristno sodelovanje med državami. Razgovori med predsednikom ZIS Mitjem Ribičem in Maurerjem so se v glavnem nanašali na bilateralne odnose — v prvi vrsti o posameznih vidikih gospodarskega sodelovanja. Pričakovati je povečanje v blagovni izmenjavi, toda še bolj so pomembni dogovori o kooperaciji, ki so zelo konkretni. Dobrodošel je tudi napredek v odnosih na obmejnih predelih, pri čemer so mnoge pobude za zboljšanje prišle prav z romunske strani. Za prihodnost obetajo povečani promet prebivalstva in blaga. To bodo omogočili poenostavljeni predpisi o prehodu, razširitev obmejnega pasu v globino 15 km ter odpiranje novih lokalnih in mednarodnih mejnih prehodov. Premiera Maurerja je na Brionih sprejel tudi predsednik Tito.

Državni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac se je odzval povabilu madžarskega zunanjega ministra Janosa Petra, in se mudil na petdnevem uradnem prijateljskem obisku na Madžarskem. Tepavac je prvi jugoslovanski zunanji minister, ki je po vojni obiskal Madžarsko. Uradni razgovori med Tepavcem in Petrom so potekali v madžarskem zunanjem ministrstvu v Budimpešti. Proučila sta vrsto vprašanj bilateralnega sodelovanja, zatem pa mednarodne probleme, za katere se obe državi zanimata. Tepavac je obiskal več krajev v okolici Budimpešte.

V Moskvi se je začelo šesto redno zasedanje medvladnega jugoslovansko-sovjetskega odbora za gospodarsko sodelovanje. Na dnevnem redu je razprava o aktualnih vprašanjih v zvezi z nadaljnjim razvojem blagovne menjave in splošnega gospodarskega sodelovanja. Na zasedanju so razpravljali tudi o pripravi za sklenitev dolgoročnega gospodarskega sporazuma in o rezultatih prejšnjih dogovorov o kooperaciji in specializaciji v industriji.

Prva seja republiške konference klubov OZN Slovenije, ki je bila v Ljubljani, je bila posvečena dvema pomembnima letošnjima jubilejema: 25-letnici organizacije Združenih narodov in 25-letnici osvoboditve Jugoslavije. O vlogi in nalogah svetovne organizacije je na seji govoril član sveta federacije dr. Aleš Bebler.

Ameriški obrambni minister Laird je izjavil, da bo znal preračun za obrambo v letošnjem letu približno 77 milijard dolarjev.

Ameriški senator McCarthy je bil na šestdnevem obisku v Moskvi. S sovjetskim premierom Kosiginom sta razpravljala o več vprašanjih, še posebej o Kitajski, Vietnamu, Srednjem vzhodu in odnosih med Vzhodom in Zahodom.

V Moskvi je v starosti 44 let umrl sovjetski vesoljec Beljaev. Le-ta je skupaj z Aleksejem Leonovom letel marca 1965 z ladjo vohod 2. To je bil polet, ko se je Leonov kot prvi človek na svetu sprehodil po vesolju. Pri tem poletu so tudi prvič uporabili ročno upravljanje pri pristajanju.

Sovjetski premier Kosigin, zmeden sprčo arabske politike na Srednjem vzhodu, je dejal iraškemu notranjemu ministru Amašu: »Begate nas, arabski prijatelji! V vašo korist in v korist vaših prijateljev vas pozivamo, da se sporazumete. Sporazumite se o minimumu ali maksimumu. Ni pomembno, o čem se boste sporazumeli, toda za božjo voljo, sporazumite se o nečem.«

Predsednik ZAR Naser je delegaciji palestinske osvobodilne organizacije izjavil, da se bodo egiptovski piloti, ki so se urili v Sovjetski zvezi, šele čez pet let lahko učinkovito postavili po robu izraelskemu letalstvu. »Torej čez pet let bomo pripravljeni na vojno, čeprav ne smemo pozabiti, da Izraelci med tem ne bodo čakali križem rok in bodo podvojili število svojih letal,« je ugotovil Naser.

Po zanesljivih podatkih gre dnevno kakšnih 20 poljskih Židov skozi Dunaj v Izrael ali zahodne države. Poljska vlada je vse do 1. septembra lani dovoljevala Židom, da so se brez težav izseljevali v Izrael. Pa tudi pozneje jim ni delala preprek in lahko brez čakanja dobe izselitveno dovoljenje. Večina izseljencev navaja Izrael kot svoj cilj, vendar pa jih le tretjina odide tja, drugi ostanejo na Zahodu. Po uradnih podatkih iz Varšave je na Poljskem le še kakih 10.000 Židov. Največ se jih je izselilo takoj po junijski vojni na Srednjem vzhodu, ko so vse socialistične države, razen Romunije, prekinile diplomatske stike z Izraelom. Se bolj pa so se Židje selili iz Poljske po intervenciji Varšavskega pakta na Češkoslovaškem.

Zahodnonemški kancler Willy Brandt je izjavil, da se bodo kmalu začeli poljko-zahodnonemški pogovori. Brandt meni, da ti pogovori ne bodo lahki in da ni mogoče reči, kako dolgo bodo trajali. Omenil je, da je mogoče pričakovati podobne pogovore tudi z drugimi socialističnimi državami, v številni Češkoslovaško, vendar je poudaril, da se morajo prej nadaljevati pogovori s Sovjetsko zvezo in začeti s Poljsko.

S pomočjo Luninih vzorcev, ki jih je na Zemljo prinesla vesoljska posadka Apollo 11, so znanstveniki ugotovili, da je Luna brez živih organizmov in kot vse kaže, tam nikoli ni bilo življenja, pa tudi ne kemičnih spojin, ki so potrebne za razvoj živih organizmov.

Kljub temu, da se v Pekingju nadaljujejo sovjetsko-kitajski pogovori, je kitajsko veleposlaništvo v Moskvi protestiralo pri sovjetskem zunanjem ministrstvu zaradi nekaterih člankov v sovjetskem tisku o sodelovanju z ameriškim imperializmom v njegovi zaroti, katere cilj je ustanoviti dve Kitajski. Kitajski protest pravi, da so sovjetska informativna sredstva izkoristila kot povod za takšno aktivnost obisk ameriškega podpredsednika Agnewa v nekaterih azijskih državah. Sovjetski članki, pravi kitajski protest, so šli tako daleč, da so omenjali Formozo kot posebno »državo«. To ni naključje, pravi protest, temveč je del sodelovanja z ameriškim imperializmi v njihovi zaroti za ustanovitev dveh kitajskih držav. — V Moskvi so objavili obširno poročilo, v katerem obtožujejo LR Kitajsko, da ustvarja vojaško razpoloženje in izrablja vsako priliko za pripravljanje kitajskega ljudstva na vojno. Med drugim je rečeno tudi, da je maoistična propaganda obrekovanje SZ in Sovinizem.

Francoški general Fernand Gambiez, znani vojaški strokovnjak, je opozoril na možnost, da ustvarijo novo, revolucionarno vodikovo bombo, ki bi bila dovolj poceni, da bi jo utegnile imeti mnoge države. To bi zelo povečalo nevarnost, da bi izbruhnila jedrska vojna. Za vžigalnik pri tej novi vrsti jedrske bombe bi uporabljali laserske žarke, bomba pa bi imela neomejeno moč.

Ponarejena zgodovina

ALI RAZLAGA DOGAJANJ V PRETEKLOSTI
S TRENUTNO VELJAVNIH POLITIČNIH STALIŠČ

Včasih je v človeški naravi, da se spominjamo »dobrih starih« časov, čeprav ti časi niso bili niti najmanj dobri. Pogosto se taka čustva ljudi nanašajo tudi na politične razmere v preteklosti. Zlasti pa žalujejo za njimi tisti, ki so takrat imeli glavno besedo in se jim je dobro godilo...

Morda osebnost čustva posameznikov ali plasti prebivalstva nimajo nobene zveze z žalovanjem po »dobrih starih« časih, toda prav zadnje čase smo v Sovjetski zvezi in nekaterih drugih socialističnih državah priče razvoja, ki teži za opravičevanjem starih napak. Veliko teh je posredno ali neposredno zakrivil Stalin, zato vse skupaj izzveni v opravičevanje njega samega. Čeprav se nihče ni uradno ovrgel sklepov XX. kongresa KP SZ to opravičevanje dejansko zanika te sklepe. Prav tako tudi nihče ne trdi, da je bilo vse, kar je počel Stalin kot vodja vodilne plasti sovjetskega življenja popolnoma prav in dobro. Nasprotno, pišejo samo o tistem, kar je bilo morda dobro ali tudi dobro in kar se mu je posrečilo slučajno. Rehabilitacije njegovih žrtev pa so tihe ali zelo skromne, izvajalci represalij pa niso za svoja dejanja v glavnem prav nič odgovarjali.

Taka je trenutno slika razvoja v Sovjetski zvezi v zadnjem letu. Če k temu pristojemo še češkoslovaške dogodke in »primer Solženicina« lahko sklepamo, da gre trenutno Sovjetska zveza po tihi poti vračanja na staro. Popolna vrnitev v stalinsko razdobje je kajpak nemogoča, kajti zdaj je sovjetska družba nekaj povsem drugega kot pa je bila v tridesetih letih. Drugačno je tudi mednarodno razmerje sil in drugačno sovjetsko gospodarstvo. Zatorej naj bi bila cilj sedanje vodilne plasti sovjetskega političnega življenja nekakšna družba, urejevana na starih načelih, toda z novimi ljudmi in novimi načini, med katere spadajo tudi prisilni ukrepi, seveda veliko manj kruti kot za časa Stalina. Brez dvoma pa se je ta plast ustvarila nagelega razvoja v smeri demokratičnega socializma, ki bi ga utegnili sprostiti preveč odkrito obravnavanje starih napak, saj se ob kritiki samo po sebi pojavi vprašanje kako delati bolje.

V zvezi s tem sodimo lahko tudi sovjetske odnose do Jugoslavije, ki se na meddržavnem področju v zadnjih letih bistveno niso kaj prida spremenili ne v škodo in ne v korist. Pač pa v sovjetski publicistiki in strokovni literaturi pride od časa do časa do pojavov, ki imajo en sam skupni imenovalec: poiskati naše slabosti in pisati predvsem samo o njih, s tem pa svariti vsakogar pred posnemanjem našega političnega razvoja.

Včasih se pri takem pisanju pokaže tudi nerazumevanje do naše revolucionarne preteklosti, do omalovaževanja naše osvobodilne vojne in podobnega. Prav v zadnjem času pa smo spet priče poskusom, kako bi opravičili dogodek po letu 1948...

Gre za uradno zgodovino KP SZ, ki jo je napisal kolektiv zgodovinarjev pod vodstvom akademika in sekretarja CK Borisa Ponomareva. Po novem letu je izšla že tretja izdaja, ki se od prvih dveh razlikuje po nekaterih trdit-

vah. Med temi je tudi nova ocena dogodkov po letu 1948! Med drugim piše v knjigi, kako so vse partije medsebojne odnose urejale v duhu marksizma, leninizma in proletarskega internacionalizma, medtem ko je Jugoslavija zavzela drugačno stališče. Vsekakor je s tem rečeno, da jugoslovansko stališče ni bilo ne marksistično, ne leninistično in ne internacionalistično.

V omenjeni zgodovini tudi omalovažujejo našo osvobodilno vojno, spet na že dokaj ustaljeni način. Podcenjujejo namreč organiziranost naše vojske in vodilno vlogo Partije v vsej osvobodilni vojni, precenjujejo pa svojo pomoč.

Zaradi takih neresnic, ki se pojavljajo o naši zgodovini in tudi o naši družbi ne samo v Sovjetski zvezi, ampak tudi v nekaterih drugih socialističnih državah, pa kajpak ne smemo izgubiti zaupanja v zmago resnice in v razrešitev vseh v preteklosti nakopičenih nesporazumov. Globoko smo lahko prepričani, da pod plaščem uradnega mnenja in v javnosti izpovedovanih stališč posameznikov živi tudi drugačno mnenje. Zaradi razmer ne more prodreti v javnost, da pa bi živi, smo lahko prepričani po vrsti navidez neopaznih in nepomembnih pojavov. Med take štejemo lahko tudi neprizadečnost, s katero sprejemajo množice uradna stališča, pa tudi samo nagle menjavanje uradnih stališč, ki se pogosto spreminjajo tako hitro, da ni več moč ustaviti tiskarskih strojev, ko pride do spremembe, še manj pa prekriti prodajo.

Tudi v našem vsakdanjem življenju je tako, da tistemu, ki govori vsako uro drugače, kmalu prav nič več ne verjamemo. MP

Ustanovljene so komisije zveznega odbora ZZB NOV

Na decembrski seji zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije so izvolili te komisije:

Komisijo vojaških vojnih invalidov, Komisijo bivših političnih zapornikov, internirancev in deportirancev, Komisijo bivših vojnih ujetnikov, Komisijo za ljudsko obrambo, Komisijo za organizacijsko politične zadeve, Komisijo za negovanje revolucionarnih tradicij, Komisijo za socialno-ekonomske zadeve udeležencev NOB, Komisijo za sodelovanje z nacionalnimi in mednarodnimi organizacijami borcev ter Komisijo za prošnje in pritožbe, ki bo pregledala pritožbe in prošnje poslane šestemu kongresu.

Člani navedenih komisij so predsedniki sličnih komisij pri republiških odborih ZZB ali drugi člani teh odborov.

Priprave na javno razpravo o tezah o družbeni samozaščiti

Koordinacijski odbor za vprašanja obrambe pri republiški konferenci SZDL Slovenije je na 5. seji, ki je bila pred kratkim, razpravljala o tezah o družbeni samozaščiti, ki jih daje v javno razpravo odbor za notranjo politiko družbeno-političnega zbora zvezne skupščine.

Na seji je bilo poudarjeno, da je vloga družbe na področju varnosti države izredno pomembna in da mora skrb za varnost postati integralni del samoupravnih odnosov.

Družbeno samozaščito sestavlja vrsta ukrepov in aktivnosti, ki jih mora v določenem procesu opraviti celotna družba za izgraditev bolj organiziranega in učinkovitega sistema zaščite neodvisnosti in neokrnjenosti države, ustavne ureditve, osebne ter premoženjske varnosti državljanov. Načelo, da varnost ne more biti naloga samo strokovnih služb, dobiva v sedanjem položaju izreden pomen.

Naš notranji razvoj nujno spremlja protislovja, ki jih rojevajo težnje, sovražne samoupravljanju in socializmu nasploh. Vzporedno s poglabljanjem demokracije na vseh področjih družbenega življenja se pojavljajo tudi sile, ki poskušajo izkoristiti ustvarjene demokratske pogoje za spodkopavanje temeljev družbenega in političnega sistema. Pri izgradnji varnosti države na načelih samozaščite morajo imeti pomembno vlogo organizacije Socialistične zveze, Zveze komunistov, organizacije ZZB NOV, Zveza mladine, pionirske in druge organizacije. Le tako bi lahko uresničili enotno delovanje strokovnih organov, ki se ukvarja jo s temi problemi.

Prav zaradi tega je potrebna najširša javna razprava, kjer je treba na podlagi predlogov vseh dejavnikov v samoupravnem in političnem mehanizmu doseči družbeni dogovor o ukrepih in akcijah, ki so pomembne za varnost države, zaščito življenj ljudi ter družbenega in osebnega premoženja.

Na seji je bil sprejet sklep, da bodo organizacije Socialistične zveze nosilke javne razprave. Koordinacijski odbor pri republiški konferenci bo ob sodelovanju z zveznimi in republiški poslanci, s predstavniki sekretariata za narodno obrambo in notranje zadeve ter sodstva usmerjal razpravo.

Javna razprava naj bi trajala do konca januarja. Stališča in predloge iz javne razprave bodo predložili predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije, ki bo do njih zavzele stališča. Ta bodo posredovana pristojnim skupščinskim organom.

BRANKO BLENKUS

Popravek

Tabela invalidnin, priobčena ob koncu članka »Novosti iz vsebine zakona o vojaških vojnih invalidih« v prejšnji številki »TV 15« je bila (po krivdi tiskarne) povsem nerazumljiva. Zato je danes priobčujemo še enkrat v celoti.

Mesečna invalidnina			
Skupina	Odstotek invalidnosti	do 31. XII. 1969	od 1. I. 1970
I (100 %)	876	1.077,50	
II (100 %)	626	769,90	
III (90 %)	480	590,40	
IV (80 %)	355	436,65	
V (70 %)	252	309,95	
VI (60 %)	159	191,90	
VII (50 %)	106	130,40	
leina invalidnina			
VIII (40 %)	611	751,55	
IX (30 %)	459	564,60	
X (20 %)	307	377,60	

LESNA INDUSTRIJA STARI TRG-LOSKA DOLINA

Kuhinja VEGA 55 pojem sodobnosti in praktičnosti

»Transturist«
TURISTIČNA AGENCIJA

obvešča:

- Zimske počitnice v Bohinju**
Pripravili smo vam izredno ugodne smučarske pakete v vseh naših hotelih: Jezero, Bellevue, Pod Vogelom, Triglav, Zlatorog, ki v ceni 56,50 N-din vključujejo dnevni polni penzion, ski bus v Bohinju, neomejeno število voženj na sistemu žičnic na Voglu, in sicer pri bivanju najmanj 3 dni.
- Mladinski paket**
Vse šole in študentske organizacije vabimo na enodnevne smučarske izlete na Vogel po ceni 22,00 N-din pri skupini najmanj 35 oseb. V ceno je vračun prevoz Ljubljana-Bohinj in nazaj, gondola, neomejena uporaba vsega sistema žičnic in enolončnica. Opozorjamo, da bo v času šolskih počitnic, ob zadostnem številu prijav, odhajal ski-bus vsak dan od 7. uri zjutraj s Trga revolucije. Povratek ob 17. uri.
- Zimske počitnice ob Belem jezeru (Avstrija)**
II. skupina 27. I.-3. II. — Avtobusni prevoz Ljubljana-Techendorf in nazaj, 7 polnih penzionov, neomejena uporaba žičnic, vožnja s sanmi, smučarski učitelj — samo 570,00 N-din. Pohiite, samo še nekaj prostih mest!
- Drsalna revija v Celovcu**
14. februarja preko Trbiža 94,00 Ndin. — Vse informacije in prijave v poslovalnici »Transturist« Ljubljana, Subičeva 1, tel. 20-316 in 20-188.

Besede naših dopisnikov

Z obiska pri boricah cerkniške občine

Prav nič slavonspevov, toda zgodovinsko dejstvo je, da sodi moja rojstna občina Cerknica med tiste v Sloveniji, ki so prispevale izredno visok krvni davek in velike materialne žrtve za zmago nad mračnimi silami fašizma, za narodnostno in socialno svobodo narodov in narodnosti socialistične Jugoslavije.

Občina Cerknica slovi že po bogatih revolucionarnih tradicijah v obdobju med obema vojnama. Po napadu na utrjeno sovražno postojanko v Ložu oktobra 1941 se je osvobodilno gibanje močno razmaknilo in ideja o uresničevanju programa naše vseljudske borbene organizacije OF je vzplamtela v vseh vaseh. Do sredine leta 1942 je bilo iz področja občine že okrog 360 borcev v sestavi enot bataljona Miloša Zidanška. Do konca osvobodilnega boja pa je naraslo število aktivnih udeležencev NOB na 912. Razen navedenega števila aktivnih borcev je delalo aktivno in organizirano za cilje NOB in ljudske revolucije še 2.846 prebivalcev občine. Če upoštevamo, da je obsegalo področje sedanje občine konec leta 1941 127 vasi in zaselkov, s 13.617 občani, vidimo, da je aktivno delovalo za NOB 28 % vsega prebivalstva občine. Če pa pri tem upoštevamo še dejstvo obsežnega in občasnega nudenja pomoči partizanski vojski ostalega prebivalstva, bi dobili najmanj enkrat večji odstotek sodelovanja prebivalstva v NOB.

In žrtve? 1.190 mrtvih, 776 pogrešanih, 109 popolnih in 297 delnih invalidov, v fašistične zapore in taborišča smrti pa je bilo odvedenih 2.276 prebivalcev cerkniške občine.

Dalje: 879 popolnoma uničenih stanovanjskih poslopij, delno uničenih zgradb 846. 1.020 požganih in porušeni gospodarskih in drugih poslopij in delno uničenih 397. Od tega kmetom 1.246 stanovanjskih hiš in 1.188 gospodarskih poslopij, da ne govorimo o tisočih glav konj in goveje živine, o uničenih kmetijskih strojih in napravah in drugem. Leta 1945 je bila prijavljena vojna škoda v 3.087 primerih. Blizu 26 milijard starih dinarjev vojne škode, upoštevajoč dinarsko vrednost leta 1945.

Občina Cerknica je dala 7 narodnih herojev a 58 preživelih borcev revolucije nas je nosilec Spomenice 1941.

14.106 prebivalcev v 127 vaseh in zaselkih na površini 483 km² je področje občine Cerknica. Po malone 25 letih živi na področju občine in še 1.970 članov ZZZB in nekaj sto izven rojstne občine. Organizacijsko so vezani na krajevne organizacije: Cerknica, Rakek, Unec, Grahovo, Bloška planota, Loška dolina in Cajnariji-Zilce. Treba je poudariti, da je velika večina borcev še vedno družbeno aktivnih in mnogi zavzemajo pomembna in odgovorna mesta v družbeno-političnih organizacijah in društvih, delovnih organizacijah, raznih svetih, komisijah in drugod. Organizacija pa je kot celota zelo pomemben dejavnik v naši samoupravljalni družbeni skupnosti.

Zdravje je najdragocenejša vrednota človeka. Tako vodstvo občinske organizacije kot skupščina občine posvečata veliko pozornost zdravljenju borcev in vojaških vojni invalidov. Številni gredo vsako leto v ustrezna zdravilišča, vendar je to odločno premalo in za uspešnejše in učinkovitejše reševanje teh težav je potrebno veliko de-

narja, ki ga pa občina kljub najboljši volji ne more v zadostni meri prispevati.

Dokaj uspešno rešujejo stanovanjska vprašanja borcev, seveda vse v okviru danih možnosti. Pri tem je treba omeniti, da so leta od 1945—1964 bila v pretežni meri leta obnove požganih hiš in gospodarskih poslopij. In še danes so tu in tam po vaseh vidni zidovi pogorelih hiš in gospodarskih zgradb. Po analizi iz leta 1967 je bilo v občini še vedno 98 proslilcev borcev z neurejenimi stanovanjskimi razmerami. In sedaj pa je kar 445 proslilcev za posojila (novogradnje in popravila starih hiš), in če bi bilo možno ugoditi vsem prošnjam, bi potrebovali 14 milijonov novih dinarjev. Mnogi želijo dobiti stanovanja v družbeni lastnini (blokih). Izdelali so program za gradnjo treh stanovanjskih blokov, in sicer v Cerknici, Rekeku in Starem trgu pri Ložu. V letošnjem letu je posebna komisija odobrila kredit 56 borcem.

Kaj pa družbena pomoč (priznavalnina)? V občini prejema to pomoč 121 članov ZB. Spričo pomanjkanja denarja prejemajo družbeno pomoč le socialno ogroženi člani. V letu 1966 je upravni odbor sklada za borce pri občini pregledal vse dotodanje priznavalnine in glede na finančne razmere sklenil, da se priznavalnina za usluge v NOB, spremeni v družbeno pomoč socialno šibkim in ogroženim borcem ali njihovim družinskim članom. In tako danes prejema družbeno pomoč samo 10 borcev mlajših od 50 let. Vsi drugi so stari od 50 let dalje. V zadnjih dveh letih so podelili tudi 75 enkratnih priznavalnin, za kar so porabili 16.500 din. Najvišji znesek tisoč din. Povprečna redna priznavalnina znaša samo 11.270 st. dinarjev, kar je nedvomno premalo. Letna vrednost izplačanih prizna-

valnin znaša nekaj nad 16 milijonov st. dinarjev; od leta 1966 so jo znižali za 7 milijonov st. din. 101 član ZZZB je v občini kmetov, ki uživajo zdravstveno varstvo, od padlih in po vojni umrlih otrok borcev je na šolanju 28, polovica od le-teh prejema štipendijo. V občini je tudi še 21 oseb, ki imajo priznan status borca za severno mejo. Ne smemo pozabiti, da je na področju občine še 322 vojaških vojni invalidov, od katerih jih 142 prejema splošni invalidski dodatek. Za oddih borcem ima občina 2 počitniški hišici s 6 posteljami v Banjolah. Kakih 15 % vsega števila članstva ZB NOV je še v rednem delovnem razmerju, drugi pa so upokojeni ali pa se ukvarjajo s kmetijstvom. V občini sta dve zelo pomembni gospodarski organizaciji: Brest v Cerknici in Kovinoplastika Lož. Več kot 28 odstotkov vsega prebivalstva je zaposleno. Skupna vrednost narodnega dohodka v občini je pred dvema letoma znašala 7.153 milijonov st. dinarjev in narodni dohodek na prebivalca je bil tedaj 5.070.000 st. dinarjev. Poprečni mesečni prejemki na zaposlenega: 73 starih tisočakov.

V primerjavi z republiškimi prejemom je moč ugotoviti, da je gospodarska moč občine šibka. Vendar pa je navzlic temu iz občinskega proračuna namenjeno 6,3 % sredstev skladu za borce.

Na področju občine je Muzej revolucije v Ložu. Odgovorni tovariši so si zelo prizadevali, da bi zbrali čimveč pomembnih eksponatov, ki ponazarjajo borbeno preteklost občine. Vse priznanje zasluži mladi profesor zgodovine rojak Anton Avsec, ki je napisal diplomsko nalogo o revolucionarni preteklosti Notranjske. Ze veliko prostega časa je posvetil delu in urejanju te ustanove. Res, pravi sin svojega očeta, padlega borca NOB.

Občina ima na skrbi še vzdrževanje 7 spomenikov, številne spominske plošče in 12 grobišč padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja. Za vzdrževanje muzeja, spomenikov in grobišč gre letno

blizu 5 milijonov st. dinarjev. Denar sicer trenutno zadošča, vendar pa bodo v nekaj prihodnjih letih potrebna večja adaptacijska dela na spomenikih; zlasti spomenik na Ulaki že precej načenja zob časa.

In ko to pišem, mislim na skromno in primitivno spominsko znamenje tam pri Vražjem vrtu, ki so ga postavili vaščani Babnega polja v prvih povojnih letih na kraju, kjer je pod krogli italijanskih fašistov izkrcavalo 40 talcev. Osebo sodim, da bi ta preseljeni kraj — notranjsko Golgot — obeležili z dostojnim spominskim obeležjem.

Na koncu tega sestavka se iskreno zahvaljujem tovarišici Kristini Mlakarjevi, nekdanji mladinski aktivisti, ki že osem let zelo uspešno vodi administracijo občinskega odbora ZZZB NOV Cerknica in ki mi je dala podatke za ta članek.

JOZE JANEŽ

Pri organizaciji izletov upoštevajte...

O izletih, ki jih v pomladnih ali poletnih mesecih organizirajo združenja borcev ali vojaških vojni invalidov, pa tudi občinski odbori ZZZB NOV širom po Sloveniji, razpravljajo in sklepajo navadno že na letnih skupščinah. Zato predlagam: ne pozabite pri tem na naš Kras.

Zelo primeren je izlet čez Kras do Nove Gorice od tu čez Trnovo, Lokve, Predmejo in Col do Ajdovščine. V teh krajih in v Trnovskem gozdu je mnogo prirodnih lepot in marsikaj zanimivega. Druga varianta bi bila izlet čez Kras v Goriška Brda.

To predlagam predvsem zato, ker letos proslavljamo 25. letnico osvoboditve teh krajev izpod fašističnega jarma.

ALBIN VIDMAR

Ob tabornem ognju

Dvoje mnenj o „Bitki na Neretvi“

Ko sem sedel na trd, toda udoben sedež kina »Šiška« in čakal, da ugasnejo luči, sem v mislih premleval vse, kar sem doletel o filmu prebral v raznih časopisih in revijah ter slišal v pogovorih z znanci.

Lahko rečem, da sem slišal predvsem o različnih domnevih pomanjkljivosti filma. Če bi hotel vse očitek podrobneje razčleniti, bi najbrž to zajelo veliko več prostora, kot so mi ga dali na razpolago. Rad bi zapisal samo splošno mnenje. Ne mislim nikogar dolžiti, da je reakcionar, če meni, da je »Neretva« slab film, toda če že nekdo piše o filmu, ki so ga posneli kot zgodovinskega in so se zato trudili predvsem za to, da bi bil kar se da bolj resničen posnetek nekega razdobja potem mora za silo vsaj poznati zgodovino. Tako pa so film ocenjevali ljudje, ki se morda dobro spoznajo na umetnost, seks, filozofijo in podobno, na vojaško vedo pa prav čisto nič ali samo toliko, kolikor so se naučili med služenjem obvezne vojaščine, prav tako ne poznajo zgodovine, oziroma jo poznajo samo toliko, kolikor so se je naučili v osnovni šoli ali gimnaziji, takrat, ko je bilo veliko važnejše, kdaj je sedel na prestol kak vladar kot pa, koliko je padlo partizanov in kaj vse so morali pred tem pretrpeti.

Premišljeval sem tudi, kako vneto z drobnogledom brskamo po filmu ali knjigi, če ime njegovega ustvarjalca ali pisca zveni po domače, dalje, kako se je izoblikovalo mnenje, da je vse domače več ali manj zanič, zlasti če ne ustreza trenutni modi. Ta moda je bila nekoč, ustvarjati brezmadežne heroje, drugič same blazneže, tretjič filozofe, četrtič pa ne vem več kaj.

Potem sem v dvomih, če je vendarle od vsega tega, kar pišejo kritiki, kaj le res. Nehote sem tudi vzel v roke drobnogled in tudi sam začel iskati samo pomanjkljivosti. Toda kaj kmalu sem ugotovil, da pri najboljši volji ne morem najti skoraj nobene. Morda bi Bulajiču zameril samo to, da je premalo upodobil patetiko naših komisarjev. Bilj so pač takšni časi in takšni ljudje...

Tako sem se spet v mislih povrnil na oceno »Neretve« in na osebnost ocenjevalcev. Spet sem lahko ugotovil, da kritiki pišejo eno, stvarnost pa je drugo, da skoraj vedno, zlasti pri filmih in knjigah s tematiko iz revolucije pride do pojavnosti, ko kritika knjigo »vztrga«, o filmu pa nekačo »v rokavicah« (kot se je zgodilo z »Neretvo« in deloma tudi pred leti s »Kozarom«, verjetno pa tudi pred več kot dvema desetletjema s filmom »Na svoji zemlji«) pove, da ga bo sicer neuka množica nezahvalnih ljudi hodila gledat, da pa je drugače zanič ali celo »v režimska propaganda«. Toda ljudje kljub temu knjigo berejo in hodijo gledat film...

Tudi z »Neretvo« je tako. V Sloveniji imamo sicer samo eno kopijo in tudi v Ljubljani je bila premiera

v Unionu, nato so jo prenesli v Šiško, kjer si je film ogledalo od 19. decembra do 13. januarja 47.000 ljudi. Te dni so film začeli vrteti na Viču, 22. ali 23. januarja pa ga bodo poslali v Maribor. (V Ljubljani pa si ga niso ogledali niti vsi šolarji, vojniki in miličniki.) Torej je »Neretva« kljub dokaj veliki skeptičnosti ocenjevalcev vseeno doživela velik uspeh celo v Ljubljani, da o tujini našem podeželju niti ne govorimo. Seveda mi bo kdo pri tem očitel, češ da za kakovost filma ni važno, koliko obiskovalcev imajo kinematografi, tako kot za knjigo ni važno število bralcev. Spet bo kdo primerjal število gledalcev ali bralcev nekega dobrega filma oziroma knjige s številom gledalcev ali bralcev kake »limonade«, da ne rečem pornografije. Toda to je predvsem megleno upanje umetniško nemočnih ljudi, ki jim je ostala edina tolažba upanje na posmrtno slavo, za življenje pa tožoe nad človeškim razumevanjem.

Nekoč, ko sem se učil tujega jezika, sem imel sošolca Sima. Nikakor mu ni šel z jezika pravilen naglas. Predavatelji so se obupanji grabili za glave, nazadnje pa je eden izmed njih sklenil Simov slab posluš koristno uporabiti. Dejal nam je, da je naglas pravilen, če je popolnoma drugačen od Simovega. Se bo pri nas zgodilo enako z ocenjevalci knjig in filmov?

Upam da ne, da bodo končno vendar spoznali, da filme snemamo za ljudi in za nekaj izbrancev.

Ob vsem tem pa naj še zapisem, da se mi zdi »Neretva« zelo dober film, posebno še, ker brezobzirno kaže vse strahote vojne.

MILE PAVLIN

»O »Bitki na Neretvi« je bilo zapisanih že toliko hval in toliko graj, da lahko mimogrede zgubiš zaupanje v lastno presojo in res ne veš, ali imaš prav v tem, kar trdiš, da je prav...

Slišati je bilo, da je to velika umetniška stvaritev, drugi pa so zapisali, da jih je film povsem razočaral. Gre pri ocenah tega filma za različnost okusov ali za različnost odnosa do narodnoosvobodilnega boja ali... Zato ne bo prav nič škodilo, če ob tem kratkem razmišljanju o »enem največjih svetovnih filmskih spektaklov« še enkrat spregovorimo o že tolikokrat zapisanih dejstvih. Leta naj bi pomagala razumeti, da moramo biti verjetno pri filmu, ki je posebno za naše razmere nenavadno razkošen, nekoliko strožji sodniki.

Svetovna filmska premiera Bulajičevega filmskega epa »Bitka na Neretvi« je uspešna! (S pripravi vred je stala dvesto milijonov starih dinarjev.) Na premieri so kot pomoč žrtvam potresa v Banjaluki simbolično prodajali opeko, ki je veljala pet tisoč starih dinarjev! (Zbrali so bili nekaj več kot deset milijonov starih dinarjev...) Snemanje filma, ki je trajalo tri leta, je stalo tri milijarde osemsto milijonov starih dinarjev! (Bulajič je izjavil nekemu tujemu novinarju,

da tak film lahko stane tudi do dvajset milijard starih dinarjev, pa naj o končni ceni filma sam presodi...)

Tudi v Ljubljani smo nedolgo tega lahko prisostvovali premieri »Bitke na Neretvi«, ki je izjemoma minila brez poklanjanja drugega cvetja, prikazovanja večernih oblik in vpludnostnega ploskanja. To ji lahko štejemo v dobro, bili pa so med nami tudi taki, ki jim to ni bilo nič kaj pogodu... Film predvajajo v kinematografu Šiška in ga je do danes videlo že več kot štirideset tisoč gledalcev.

Na ogled je torej film, ki naj bi nam ne le predstavljal, marveč tudi približal bitko na Neretvi, to pretresljivo človeško epopejo in hkrati eno najslavnejših bitk našega polpreteklega časa, ki ji v zgodovini narodov ni dosti enakih. Dogajala se je pozimi leta 1943 v Bosanski krajini; bila pa je to bitka za štiri tisoč ranjenec, tifusarjev in civilistov, ki jo je sklenila nepričakovana in sijajna strateška poteza Tita in Vrhovnega štaba NOV in POJ.

To neenakopravno borbo, v kateri je zmagal šibkejši, je vodila misel, da bi bila pot do življenja v svobodi čista. To pa je želja, ki v dobrih ljudeh vedno izkristalizira tisto, kar je v njih najlepše... Pričakovala sem torej filmski mozaik, stikan iz drobnih človeških usod, ki jim cenim zunanji efekti nič kaj ne pristojajo. Je zato čudno, če mi je od vsega filma ostalo v spominu le nekaj scen?

Kdo bi pozabil nemškega polkovnika Krentzerja, ki zmeden posluša predsmrtno pesem ranjenecov in jih ne more razumeti, ker on sam ni še nikoli branil svoje zemlje... Bolničarke Nado, obolelo od tifusa, ko ji strižejo dolge lepe svetle lase... Novakov vod, ki pada do poslednjega, da bi rešil mnoge... Deklico in dečka, ki gledata očetovo smrt... Borko, ki zavestno minira sovražnikov tank in pri tem izgubi vid... Smrt zaljubljenecov, tifusarjev Nikole in Nade na pragu svobode ter agonizirajoči privid Nikole, ko pleše s svojo izvoljenko prek zasilnega mostu na Neretvi.

V »Bitki na Neretvi«, trajajoči skoraj tri ure, je tem drobnim filmskim in človeškim biserom odmerjeno bode malo časa. Preglasji jih želja po spektakularnosti, trpljenje prekrije duh po svincu. Tako so avtorji filma bitko na Neretvi namenoma izenačili z mnogimi bitkami v mnogih časih; dejali pa so bili, da bodo svetu pokazali prav to človeško stran našega boja.

Neizkoriščena priložnost, bi lahko dejali!

Če Bulajičevega filma ne bi spremljali astronomsko visoki stroški, če v njem ne bi nastopili mnogi dragi plačanci tuji igralci, mladane kot statisti, če bi ne vedeli, da je ostalo posnetega gradiva še za en celovečerni film, bi dali »Bitki na Neretvi« oceno dobro, tako pa te ocene res ne zasluži. Dvorano zapuščaš skoraj povsem nepripravljen, o filmu ne razmišljaš več, s tem pa tudi ne o času, ko je na naših tleh umiral človek za — človeka.

MILENA STRAJNAR

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

IZ SPOMINOV BUCHENWALDSKEGA INTERNIRANCA

Kako je bil umorjen Ernest Thaelmann

»Tvojo usmrtilitev bomo maščevali«, — to je bila zaobljuba zastopnikov vseh narodnosti, vključnih v mednarodno protifašistično ilegalno organizacijo taborišča Buchenwald, ki so jo izrekli na žalni svečanosti za umorjenim bivšim predsednikom nemške KP Ernestom Thaelmannom. Komemoracija je bila neposredno potem, ko sta nemški radio in časopisje po bombardiranju Buchenwalda razširila v svet vest, da je bil pri tem ubit tudi Thaelmann. Zaobljuba so izvršili stisnjenih, dvignjenih pesti komunisti vseh narodnosti, ki so prisostvovali svečanosti.

Bitka pri Stalingradu je preobrnila razvoj uspehov zmage pijanih nacistov. Nacistične enote so se umikale. Nemška mesta, leta dolgo vojne varna pred napadi zaveznikov iz zraka, so doživljala bombardiranja, hujša kot kdaj koli dotlej v zgodovini, nacistična zgradba je začela pokati. V nacistično koncentracijsko taborišče Buchenwald, kjer so še do nedavne divjali fanatični možje, mladeniči in mladiči, od rane mladosti vzgajani v sovraštvu do vsega, kar ni bilo nemškega, so začeli prihajati priletni možje, proti svoji volji odeli v esovske uniforme, bolehn, invalidi, ki so že izkusili frontne boje ter tudi sami že začeli razmišljati, ali je vse, kar se v imenu nacizma počenja, prav, ter že tudi izgubljali upanje na zmagozladen konec. Taborišče je bolj sproščeno dihalo. Med deset tisočletnikov je že krepko pogonala korenine mednarodna protifašistična organizacija z internacionalnim in nacionalnimi komiteji na čelu, seveda v globoki ilegalnosti.

Duška smo si dajali ob vesteh o zmagah Rdeče armade, naših borcev v domovini ali pa zaveznikov, o katerih smo bili vsak dan sproti obveščani. Pozdravljali smo anglo-ameriške letelce trdnjave, ki so bodisi podnevi, vse srebrne v soncu, bodisi ponoči, z zateglim, težkim brnenjem oznanjale, da lete spet v napad, in zagotavljale, da bo spet porušenih toliko in toliko nemških prog, železniških postaj, industrijskih objektov, skladišč in pomembnih vojaških oporišč.

A ne samo to! Vsak protiletalski alarm je pomenil za nas — jetnike — oddih. Ob vsakem preplahu je vse zastalo. Vse skomandev, tudi tiste zunaj bodeče žice,

so morale na vrat na nos pustiti delo in se v teku vrniti v taborišče. Zaklonišče za nas seveda ni bilo. Poskriti smo se morali po blokih, nihče ni smel na taboriščna pota. Čim dlje je trajal alarm, tem bolj smo bili veseli, pa čeprav je bilo treba, ko se je končal, znova na delo. Po odmevih eksplozij, od katerih so včasih drgetali celo bloki in se je stresal grič, na katerem je bilo taborišče, smo sklepali, kateri kraj je tarča napada. Nemci, ki so poznali deželo daleč naokrog, so bili dobri napovedovalci. Upali smo in nismo se zmotili, da taborišča zavezniki v borbi proti fašizmu ne bodo bombardirali. Govorilo se je celo, da imajo Angleži oz. zavezniki natančen načrt taborišča in njegove okolice, da se nam torej bombardiranja ni treba bati. Še do danes ne vem, koliko je bilo na tem resnice. Angleški ali pa ameriški vojaški arhivi bi verjetno mogli osvetliti te govorice.

Štiriindvajseti avgust 1944 se je začel kot vsak drug dan v vrsti let, kar smo že bili v taborišču. Isti jutranji žvižgi za vstajanje, za donos jutranje čorbe in revnih obrokov kruha, za nastop na jutranjem apelu, pa odhodi na razna delovna mesta ob zvokih godbe, mučenja, grozote, psovke in umiranje na delovnih mestih... Iz mrakotne sivine se je napravil sončen avgustovski dan brez oblaka. In mislili smo si: za zračni napad kot nalašč. Toda nič se ni ganilo, vse je šlo svojo ustaljeno pot.

Opoldne pa nenadoma: sirena! In kričanje iz vseh zvočnikov: »Fliegeralarm! Sanitruip im Laufschriftans Tor! Lagerfeuerwehr im Laufschriftans Tor! Bergungstrupp ans Tor!« Klic se je ponavljal!

Ponovno sirena! In še enkrat! To pot smo mi na vrsti! Hrušč in trušč, kričanje tisočev, ki so tekli od glavnih vrat navzdol v bloke. Povelja, naganjanje v bloke! Da, tokrat smo mi na vrsti, nismo se zmotili... Četudi je vse kričalo »na tla, na tla, pritisi se k zemlji,« smo le opazovali ozračje. Bilni so se! Ogromno jih je bilo! Najprej je priletelo samo eno letalo in odvrlo neko stvar, ki se je bleščala bolj kot sonce. Sledilo je grmenje, ropotanje, kakor bi kdo stresal orehe, streljanje nemških protibrambnih baterij, pa zopet nov val in še in še. Letala nad taboriščem, nad stražni-

mi stolpi, obstreljevanje s strojnimi, vmes težke eksplozije in nato požar... Dim, gost in črn je zasenčil sonce in se razvlekel čez ves svod...

»TABORIŠČE GORI...«

Trenutna tišina in ponoven val. In še in še! Potem pa mir. Nenadoma kriki: »Gori, taborišče gori!« Planili smo iz bloka. Pred njim je na nekaj mestih bruhal ogenj kot vodomet iz zemlje, se v zraku razprševal, ogrožal bližnji leseni blok. Brž lopate! Previdno! Pesek! Zasipati, gasiti z zemljo! Voda nič ne pomaga. Pa saj je tudi ni bilo. Vodovod je moral biti pokvarjen, najbrž so ga pretrgale eksplozije bomb.

A gorelo je tudi skladišče naše hrane. Vse, kar je bilo sposobno, je teklo reševati! Da, reševati, ker bomo sicer še bolj lačni. Vnelo se je ostreje skladišče — od ognja v sosesčini gorečih zloženih grmad desk »Nemške vojne industrije — Deutsche Ausruestungswerke — DAW«. In čudo — morda je šlo za slučaj, morda pa za dobro pretehtan načrt in napadajočih: na taborišče ni padla nobena bomba razen zažigalnih bomb in pa ognja, ki se je razširil zaradi vetra z ozemlja vojne industrije tik taborišča. Vse zgradbe izven taborišča, ki so služile nemški vojni industriji, — za izdelovanje pušk, topov, delov za V1 in V2 — garaže, celokupne delavnice, nekaj vojašnic SS in hiš, v katerih so bivali esesovci, barake pred vhodom v taborišče, v katerih so bili tudi spisi vseh interniranih z njihovimi podatki v političnem oddelku gestapa, so bile porušene, zravnanje z zemljo, požgane...

Do konca vojne si v Buchenwaldu nemška vojna industrija ni več opomogla.

Toda čeprav na taborišče ni padla niti ena bomba, je vendar to bombardiranje internirance težko prizadelo. Imeli smo 815 mrtvih, 525 težko in 900 lažje ranjenih. Med ubitimi je bil tudi Rudolf Breitscheid, nekdanji poslanec socialistične stranke Nemčije. Ranje ni sta bili tudi njegova žena Toni in princesa Mafalda, sestra bivšega italijanskega kralja Emanuelja, ki so bili tedaj internirani v posebni baraki na ozemlju taborišča, imenovani »Fichtenheim,« zunaj ožjega, ograjenega taborišča.

Interniranci, ki so delali v objektih nemške vojne industrije zu-

naj ograjenega taborišča — vendar pa znotraj verige esesovskih stražarjev, oboroženih z brzostrelkami, ki so po navadi imeli ob sebi tudi posebej za napade na internirance dresirane pse — ob alarmih niso smeli zapustiti svojih delovnih mest. Civilni mojstri so se seveda umaknili v zaklonišča. Ostali so morali tudi stražarji.

Ko so tega dne začeli deževati na te objekte izstrelki in bombe, je nastal neizmeren preplah. Vse je začelo bežati iz stavb na prosto proti bližnjemu grmičevju in gozdu. Toda tam je bila veriga stražarjev, katerih naloga je bila paziti, da ne bi kdo izmed internirancev prekoratil stražarske črte ali sicer poskušal zbežati. Čeprav je tokrat nastal izjemen položaj, so ti streljali na internirance, bežeče proti njim, in jih mnogo ranili pa tudi ubili. Kot so pravili pozneje v teh objektih zaposleni, so se v streljanju na internirance posebno odlikovali vlasovci. Ti so bili v ubijanju rešujočih se ljudi celo huji kot nemški esesovski stražarji.

Jugoslovani pri tem bombardiranju nismo imeli žrtev. Toda bilo je strašno. Revir ni mogel sprejeti vseh ranjencev. Ležali so kar na prostem. Vsi, ki smo bili količkaj večji, smo nudili prvo pomoč. Toda zmanjkovalo je vsega. Obvez, razkužil in zdravil, pa tudi zdravnikov je bilo premalo. Število mrtvih se je večalo.

HUD UDAREC ZA ORGANIZACIJO

V taborišču je zmanjkalo toka in vode. Po vsem griču so se valile gmote črne dima, saj in prahu. Minilo je več dni, preden se je stanje za silo popravilo. Tisoči internirancev, ki so prej delali v Gustloffwerke, Mittelbau-werke, Deutsche Ausruestungswerke, so zdaj čistili ruševine.

Bil pa je to hud udarec tudi za našo ilegalno antifašistično organizacijo. Mnogi njeni člani so izgubili življenja. Poleg tega je bilo ogroženo bivanje v taborišču za več sto naših tovarišev iz vojaške organizacije, katero smo s tako težkim trudom spravili na noge. Tem tovarišem smo bili poskrbeli delo v teh objektih zato, da bi jih obdržali v taborišču ter jih zaščitili pred transporti. Zaradi dela v teh objektih so jih esesovci vodili kot strokovne delavce — Facharbeiter, in ker zanje v Buchenwaldu ni bilo več dela, se je bilo bati, da jih bodo odpeljali v druga taborišča, kjer je obstajala oz. delala enaka industrija. To se je kmalu zgodilo. Le zelo redke in za nemoteno delo ilegalne organizacije — zlasti njene vojaške veje — nujno potrebne tovariše se nam je v tistih dneh posrečilo obvarovati pred transporti v »komande« izven taborišča.

Znano je, da je Hitler 1. 1933 po prevzemu oblasti v Nemčiji najprej udaril po članih nemške KP in njenih voditeljih. Za njihovo uničenje niso zadoščali samo zapori in ječe. Izmišlil si je koncentracijska taborišča, v katerih je trpal po prestanih kaznih v kaznilnicah vse, ki so mu nasprotovali. Tako so bili tudi v Buchenwaldu nemški komunisti, ki so prišli na ta kraj že 1. 1937, ko je bilo taborišče zasnovano, ko ni stala še niti ena baraka, ko je ves grič in celotno ozemlje preraščal gost bukov gozd, po čemer je taborišče dobilo tudi svoje ime »Buchenwald-Bukov gozd«.

Med drugim je nacizem takoj po prevzemu oblasti poskrbel, da je spravil med zidove jetnišnice tudi nekdanjega predsednika KP Nemčije, Ernesta Thaelmanna. Vlačili so ga iz jetnišnice v jetnišnico. Kot vodja nemških komunistov se jim je zdel še posebno nevaren in je zanje pomenil neprestano grožnjo. Treba se ga je bilo torej znebiti. Neposredno po bombardiranju tudi Ernest Thaelmannski radio s časopisjem vrgel v svet vest, da je umrl kot žrtev bombardiranja tudi Ernst Thaelmann. To se je razvedelo tudi po

taborišču. Toda tej očitni laži ni nihče verjel, zlasti pa ne organizirani interniranci, ki so medtem že 18. 8. 1944 zjutraj dobili obvestilo, da so Ernsta Thaelmanna v noči med 17. in 18. 8. 1944 pripeljali v Buchenwald, ga na dvorišču krematorija ustrelili in še isto noč upepeli.

V ilegalni mednarodni odporiški organizaciji povezani nemški tovariši so si znali — podtaknjeni esesovski komandi za opravljanje raznih del — priboriti dostope do najrazličnejših nacističnih skrivnosti ter so imeli povsod razpredeno dobro obveščevalno mrežo, tako tudi v krematoriju, čeprav ga je obdajala več kot 2 metra visoka ograja. Ti jetniki so navezali stike celo s poslancom nemške Socialistične stranke Rudolfom Breitscheidom in njegovo ženo, ki sta bila internirana v baraki zunaj ožjega taborišča, ki je bila posebej zastražena. Če bi bil Thaelmann priveden v taborišče ali pa tudi samo nekam na ozemlje taborišča, bi nemški tovariši to izvojnili in vodstvo organizacije o tem obvestili. Toda nič takega se ni zgodilo.

Resnica je, da so nacisti Thaelmanna kratko malo umorili!

Thaelmanna so imeli od meseca maja 1944 zaprtega v drugem nadstropju jetnišnice Bautzen, v samici št. 11.

Interniranci, ki so bili zaposleni v krematoriju, so tam tudi bivali. Nihče izmed teh se nikoli ni pojavil med ostalimi interniranci taborišča. Toda ilegalno antifašistično vodstvo je imelo tudi med temi svoje ljudi. Ko so torej 17. 8. 1944 dobili ti povelje, da se morajo odstraniti iz krematorija v svoje prostore, ki sta jih esesovska nadzornika za njimi zaklenila, se je eden izmed njih, interniraneec — Poljak Marjan Zgoda, le izmuznil in se skril na dvorišču stavbe, ker je predvideval, da se pripravlja nekaj nenavadnega.

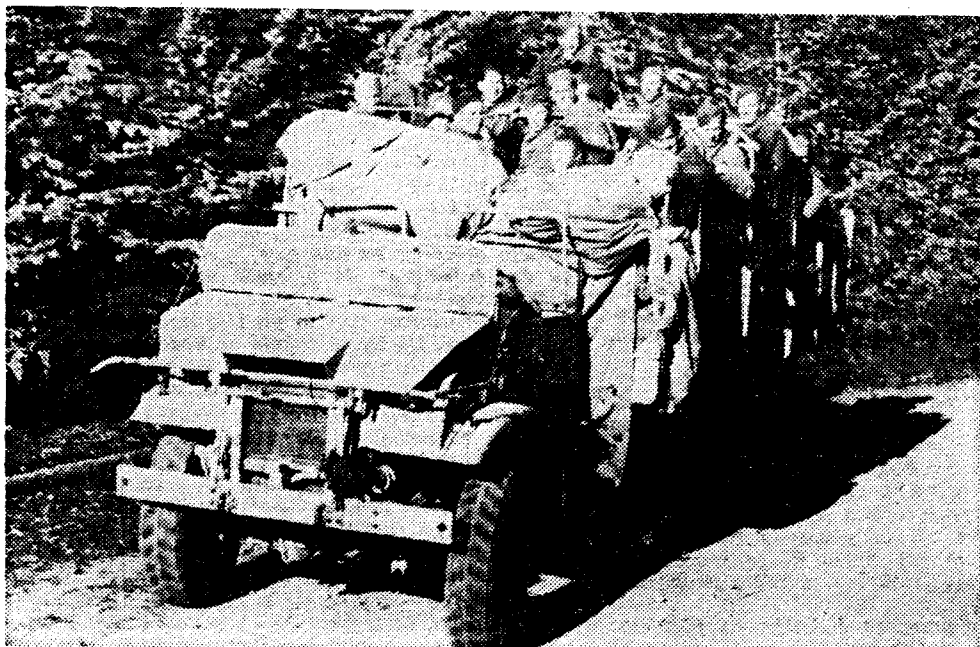
KAJ JE POVEDAL MARJAN ZGODA

Pripovedoval je: »Skrit za kupom pepela in ogorkov sem oprezoval do polnoči in videl, kako so na ozemlje krematorija prihajali štabni scharführer Otto, vodja taborišča, po rangur obersturmführer Gust, vodja raporta Hofschulte, vodja komande višji scharführer Warnstedt, adjutant Schmidt, taboriščni zdravnik Hauptsturmführer Shiedlauský, višji scharführer Werner Berger in nižji scharführer Stoppe iz krematorija. Zadrževali so se v pisarni krematorija in od časa do časa hodili na prosto oprezovat, ali že prihaja pričakovani transport.

Deset minut po polnoči sta oba vodja SS komande odprla vrata dvorišča, na katero je zapeljal velik osebni avto. Izstopili so trije civilisti. Dva sta očitno stražila tretjega, ki sta ga vodila na sredi. Bil je visok, širokopleč, s plešo, brez klobuka. Medtem so prišli na dvorišče tudi drugi v pisarni zbrani esesovci. Napravili so spalir, sredi katerega je moral stopati pripravljeni. Ko je prestopil prag krematorija, so odjeknili strelji. Padel je v stavbo. Esesovci so se zgnetli za njim in čez čas sem iz zaprte stavbe zopet slišal zamolkel strel. Nisem se ganil. Po preteku kakih 20 — 25 minut so se vrnili esesovci z oficirji na čelu in odhajali s področja krematorija. Iz razgovora dveh podoficirjev SS sem razbral, da je bil ubit Ernest Thaelmann vodja KP Nemčije. Sezgan je bil z obleko vred. Ostalo je le ogrodje ročne ure. Pepel smo morali zjutraj shraniti v posebni žari in jo dostaviti v pisarno vodje raporta.

V tej pisarni pa je nemški interniraneec, električar, član tajne odporiške organizacije, prisluškoval pogovoru dveh SS-ovcev, ki sta govorila, da žare s pepelom ustreljenega Thaelmanna ni moč poslati nikomur, ker so vsi njegovi sorodniki po ječah in koncentracijskih taboriščih.

Fotografija z vprašajem

Na fotografiji so borci, ki se peljejo s kamionom, najbrž v ranem jutru ali poznem popoldnevu. Taka jutra so bila tistega nepozabnega maja 1945, ko se je končala vojna in smo odkorakali (ti tovariši so se odpeljali!) v mesta. Kdaj in kje je fotograf sprožil svoj aparat in ujel v lečo trenutek s tega zgodovinskega pohoda? Kdo so fantje na kamionu in v voziški kabini? Da niso to končno tudi kakšni tečajniki, ki jih je tik pred koncem vojne več tisoč odpotovalo iz Bele krajine v Dalmacijo in dalje v Beograd?

Pisma uredništvu

Tudi Vojsko je bilo partizanska vas

V vašem listu sem že nekajkrat brala o Gorenji Trebuši. Zato mislim, da ne bi bilo napak, če bi enkrat že nekaj napisali tudi o vasici Vojsko.

Tudi naša vas je bila med osvobodilno vojno zelo delavna. Okupator je požgal precej domačij in mnogo življenj je bilo žrtvovanih za svobodo in lepšo prihodnost. S prispevki in delom vaščanov smo jim postavili lep spomenik, ki naj dokazuje, da jih nismo pozabili. Koliko partizanov je pri nas našlo toplo zavetje? Ljudje so z njimi delili zadnji grizljaj! Na Vojskem je delovala kurirska postojanka, v bližini pa tiskarna »Slovenija«. Blizu zaselka Mrzla rupa je delovala bolnišnica »Pavla«. Zanj je nekoč pisalo v vašem listu, da je delovala v Gorenji Trebuši, kar pa ni res.

Vsi ali skoraj vsi, ki so bili pri nas med vojno, so nas pozabili. Ne obiskujejo tistih, ki so jih hranili in ščitili, zdaj že ostarelih in velikokrat osamljenih. Vse ti ste lepe obljube, kako jih bodo

vse življenje obiskovali in se jih spominjali, so se razblinile v nič. Prav vsi pa nas zares niso pozabili! Pri tem mislim na tiste, ki nakladajo vojskarskim kmetom visoke davke. Če ne gre drugače, pritisnejo z rubežem. Gozdovi, za te kraje glavni vir dohodkov, so največ v odročnih krajih. Zato za les dobijo kmetje vse premalo. Tako kmetje nikoli ne morejo doseči življenjske ravni meščanov. Tudi Vojsko glede tega ni nič na boljšem kot Trebuša, čeprav je za slednjo vsled velikega zanimanja videti tako. Ni pravično, da že zdaj marsikdo gleda na kmeta zviška kot na manjrednega človeka. Toda o tem zadosti, da ko go ne užalim...

V vašem listu ste priobčili tudi članek o veliki in hvale vredni pozornosti nekaterih podjetij do otrok v Gorenji Trebuši. Zato naj temu še nekaj dodam:

Vojskarski otroci morajo s svojimi prispevki, z vsoto, ki jo določijo v šoli pred novim letom kupiti sladkarije, ki jih potem razdelijo na novoletni proslavi. Kakšen »dedek Mraz« je to? Lepo bi bilo, če bi zanje kako podjetje kaj prispevalo in da bi tudi otroke na Vojskem obiskal kak dedek Mraz. Saj so otroci tam že tako prikrajšani za marsikaj, kar imajo mestni otroci. Moj prispevek pa lahko štejete za očitek ali prošnjo ali kot oboje skupaj.

VIDA KLINAR

O tem bo treba razpravljati

Tudi meni se dozdeva, da ni prav, da imamo borci iz leta 1941 in 1942 enake pravice kot tisti, ki so vstopili v NOB le nekaj dni pred 9. 9. 1943.

Imam priznano posebno dobo od aprila 1941 nimam pa spominkega znaka 1941, zato sem precej prikrajšan pri dohodkih. Prejemam namreč le starosno borčevsko pokojnino, kakor tisti, ki so šli v partizane dve leti in še nekaj mesecev pozneje. Kaj je to pomenilo vedo le tisti, ki so takrat bili med borci, aktivisti ali ilegalci. Mimo tega sem bil vojaški starešina od oktobra 1942 pa do konca oktobra 1948. Pa še to naj povem, da tudi danes še vedno aktivno sodelujem v družbeno političnih organizacijah.

Sedaj ko je v javni razpravi predlog za spremembe in dopolnitve pokojninskega in invalidskega zavarovanja, naj se razširi razprava tudi na nas oficirje NOV, ki smo bili proti lastni volji demobilizirani in prejemamo zato le borčevsko pokojnino.

PETER VRANICAR

Ančki Majzelj v spomin

Po kratki in hudi bolezni je oktobra lani za vedno odšla od nas ta žena, ki je pustila za seboj veliko spominov nase in na svoje delo. Veliko je trpela, preganjali so jo, toda vse je prenesla brez tarnanja, s ponosom slovenske partizanske matere.

Rodila se je 13. maja 1896 v Brežnikovi družini v Novem mestu, kjer je bil njen oče ravnatelj gimnazije. Morda se je zato tudi ona odločila za delo v prosveti. Kot učiteljico jo je služba zanesla v Šentjernej, kjer se je seznanila z bodočim možem Tonetom Majzljem. Leta 1921 sta se poročila.

Njen mož Tone je bil revolucionar. Že leta 1915, ko so ga poslali kot vojaka k gališko-tarnopolskemu polku, je nosil za seboj v uradnih dokumentih označbo »politično sumljiv«. Toda dobro je znal nemško in zato je postal četovodja. Kot tak je zbral skupino zanesljivih domačinov in z njimi pobegnil k Rusom. Tam je doživel obe revoluciji in za vedno ostal zvest boljševikom.

Ko se je vrnil je prevzel domačijo staršev. Ves se je posvetil revolucionarnemu gibanju. Bil je eden izmed pobudnikov in organizatorjev Komunistične partije v šentjernejski okolici. Večina sestankov in shodov je bila v njegovi hiši. Zena Anka pa je stregla vsem, ki so prihajali v hišo. Za vsakega komunista, ki je prišel v hišo, je bila vedno pripravljena postelja in hrana brezplačno. Tudi kasneje, ko je bila Partija izven zakona, so kumnisti v Majzljevi hiši vedno našli zatočišče, med drugimi tudi ilegalci. Ob Leninovi smrti leta 1924 je pomagala Anka Majzljeva šivati 6 metrov dolgo rdečo zastavo s črnim trakom, ki je potem visela na trgu skoraj celo nedeljo.

V zakonu je rodila troje otrok, dva fanta in hčer. Bila jim je ljubeča mati.

Toda nad družino je prišla nesreča. Možev brat je imel lastno trgovino, mož pa mu je podpisal menico za veliko vsoto. Trgovina je propadla zaradi gospodarske krize, treba je bilo plačati dolg in tedaj je prišel na vrsto podpisnik menice, ki je moral poravnati dolg. Zakonca Majzelj sta izgubila skoraj vse. V tej stiski se je Tone Majzelj odločil za odhod v Sovjetsko zvezo. Odšel je leta 1932 in se nikoli več ni vrnil, ni ti oglasil. Po vsej verjetnosti je nekje izgubil življenje, morda je postal tudi Stalinova žrtev. Tako je Anka ostala sama s tremi otroki, žalostjo v srcu in ogromnimi

težavami. Bila je tudi pod stalnim policijskim nadzorstvom, celo pošto so ji vso pregledovali. Niso pa mogli zatreti njene ljubezni do otrok in zvestobe gibanju, ki mu je pripadal mož. Z velikim pogumom in ponosom se je spoprijela s težavami. Posrečilo se ji je izplačati dolgove in ohraniti domačijo, vinograde in nekaj zemlje. Vzgojila in izsolala je oba sinova in hčer, obenem pa je vodila gostilno, da je lahko živele.

Prišlo je usodno leto 1941. V Šentjernej so prišli sprva Nemci. V Majzljevi gostilni se je naselil nemški štab, vojaki in oficirji so s obnašali sila oholo kot so pač znali. Toda Anka je znala izkoristiti to. Z njeno pomočjo je ušlo nekaj vojnih ujetnikov. Ko so domači hitlerjanci demonstrirali proti priključitvi k Italiji, so na nje streljali jugoslovanski orožniki, ki so ostali še v službi. Nemci so se takoj vrnili. Anka je tedaj skrila nekega orožnika in mu dala civilno obleko, da je lahko pobegnil. Ko so Nemci v začetku junija 1941 dokončno odšli iz Šentjerneja, je zvedela od njih, da bi se utegnili nad kom maščevati, saj je dobro znala nemško. Zato je svetovala nekaterim, naj se pravočasno za nekaj časa umaknejo kam na varno.

V tem času so Nemci iz Sevnice izgnali več družin. S kamionom so jih pripeljali v Šentjernej in jih pustili brez vsega pred Majzljevo gostilno. Gostoljubno jih je sprejela pod streho. V zgornjih prostorih je ležalo nekaj dojenčkov, Anka pa je prosila od hiše do hiše zanje mleko in vse drugo, kot bi šlo za njene otroke.

Njena sinova Dado in Viktor sta bila tačas v ljubljanskih gimnazijah. Povezala sta se z Osvobodilno fronto. Ko se je Dado vrnil je obesil v noči med 7. in 8. februarjem 1942, za Prešernov dan, zastavo na šentjernejski zvonik. Njeno srce je trepetalo zanj kot za vse borce.

Spomladi sta Viktor in Dado odšla v Gorjance k partizanom. Fašistično nasilje je začelo skokoma naraščati. Vest, da je ranjen Viktor padel kot partizan v boju pri Smolernji vasi, jo je silno razžalostila in prizadela, vendar ji ponos ni dovolil, da bi s svojo bolečino dala povod za posmeh domačim belogardistom.

V Majzljevi hiši je bila tudi šentjernejska pošta. Poštarja Toneta Šrkla so Italijani obdolžili, da skriva orožje. Anki Majzelj pa so očitali, da mu pri tem pomaga in da obvešča partizane. Oba so zaprli. Poštarja so strahotno mučili, nato pa na Valetovem vrtu ustrelili. Grozili so z ustrelitvijo tudi nje, toda ostala je trdna in od nje niso ničesar zvedeli. Pač pa so jo skupaj z mladoletno hčerko Karmen odpeljali v internacijo v Gonars. Bogato opremljeno in veliko hišo pa so temeljito izropali. V njej so se naselile najbolj zagrizene belogardistične družine. Skoraj leto dni sta mati in hči trpeli za bodečimi žicami v tujini, nato pa sta se srečno vrnili.

Našla je prazno in izropano hišo, povrh pa še porušeno zaradi nemškega bombardiranja. Ob nemški ofenzivi oktobra 1943 se je morala spet umakniti v gozdove, nato pa prek Gorjancev v hrvaški Zumberak. Tam sta spet s hčerko trpeli hudo pomanjkanje in strah.

Kmalu je spet doživela hudo žalost. Zvedela je, da je njen sin Dado že drugič hudo ranjen in to v glavo ter da ima povrh še vnetje možganske mrene, kar pomeni skoraj gotovo smrt. Dneve in noči je preživela brez spanja, nje no materinsko srce je trepetalo v skrbi za edinega sina, ki ji je ostal živ. Doživela je srečo, da je po več tednih, ko je živele njegovo življenje na nitki, Dado začel okrevati in bila je srečna kot še nikoli.

Dočakala je konec vojne, spet se je vrnila v svoj opustošeni dom. Nekaj ukradenih reči je do-

bila vrnjenih. Vse je bilo treba začeti znova, toda brez sredstev. Kljub temu je pomalem spet začela urejati svoje življenje. Ko so kmalu po osvoboditvi začeli postavljati odbore OF, nihče v Šentjernej ni hotel sprejeti položaja sekretarja. Mnogi so se bali, da se bodo domobranci s pomočjo Angležev in Američanov vrnili in se potem maščevali nad vsemi, ki so služili partizanski oblasti. Taka je bila namreč takrat propagandna laž slovenske reakcije, zlasti na deželi. Anka Majzelj pa je kot zavedna Slovenka, izobraženka in partizanska mati take laži odločno zavrnila in sprejela mesto sekretarke, dokler ne najde drugega.

Sin Dodo pa je medtem doživel hudo krivico. S partizanskim plaščem odet izsolan gestapovski agent se je vrnil na visok položaj političnega funkcionarja. Tam je z lažjo in podlitkanji dosegel, da sta postali njegovi žrtvi obveščevalni oficir, kapetan I. razreda Dodo Majzelj in njegova žena.

Kasneje je bil ta brezvestni človek sicer razkrinkan, sodilo sta je sodišče, toda njegovi žrtvi sta kljub temu ostali brez zadoščanja, krivico jima niso popravili. Bili so pač taki časi...

Velika vera v poštenje in pravico, za katere se je bojeval njen mož, ona sama in oba sinova in za katero je dal Viktor tudi svoje življenje, se je v Ankinem srcu omajala. Utihišla je in molče trpela, toda ponosno, in ni tožila. Dodo se je vrnil domov, mati mu je prepustila gostilno, sama pa se je bolehnja in izčrpana umaknila v stanovanje ob potoku.

Čas pa je prinesel svoje. Dodo, ki je bil dobro vzgojen, si je pridobil zaupanje mnogih, razen nekaterih potuhnjenih osebnih sovražnikov. Ti so počasi postajali nepomembni in mnoge zdaj lahko ljudje že gledajo s pomilovalnim posmehom.

Kot članica ZB je Anka Majzljeva prosila za dvojno delovno dobo. V prošnji je napisala, kaj je delala in koliko trpela med vojno, toda prošnjo so ji zavrnili. To jo je zelo prizadelo in nekoč mi je potožila: »Poglej, krivico mi delajo. Saj vem, da vsem ne morejo ugoditi, toda kako to, da je dobila priznanje žena belogardista samo zato, ker so jo partizani prisilili, da jim je sešila tri čepce. To je bilo dovolj, da je dobila dvojna leta od 1941 dalje in pokojnino. Vse skupaj so rešili v nekaj mesecih.

Svetoval sem ji, naj se pritoži, predlaga dodatne priče. Poslušala me je in uspela. Roka nekaterih ljudi je bila prekratka, da bi ji še drugič onemogočili zaslužen priznanje in svojstvo borke.

Po sinu Viktorju, ki je padel kot borec, je prejela 100 dinarjev invalidnine. Drugih dohodkov ni imela. Kot stara, onemogla in bolehnja je zaprosila za invalidski dodatek. Tudi tega so ji zavrnili, češ da ima vrtiček, kjer lahko pridelata solato in čebulo ter fižol za preživljanje, drugo pa naj ji da sin Dodo.

Spet mi je potožila, zakaj so ljudje, ki te zadeve urejajo, tako hudobni in materam, ki so dale najdražje, jemljejo še tisto malo, kar jim po zakonu pripada. Celo jokala je. Tožil sem jo, ona pa je rekla: »Vem, da me moj Dodo ne bo pustil stradati, toda to me vendar boli.«

Kasneje pa so tudi to zadevo uredili zadovoljivo.

Zdaj Anka Majzelj ne potrebuje ničesar več. Dala je veliko, skoraj vse, a zelo malo prejela. Zdaj utrjena počiva v domači zemlji.

Te skromne besede sem napisal tudi v spomin na njenega moža Toneta Majzlja, ki je odšel v Rusijo leta 1932. Ob Ankinem svezem grobu se pred mojimi očmi vrstijo slike zadnjih petdesetih let, ko sva z možem sodelovala. Vse ni morda napisano tako kot bi moralo biti, saj je pisala žaljeva roka kmeta, toda vse je resnično.

FRANC JERELE

SAP - Ljubljana

Oddelek za turizem
LJUBLJANA
Titova c. 38

- Sprejemamo prijave za smučarske tečaje, ki jih organiziramo v sodelovanju s SK »Snežinka«.
- Prodajamo vstopnice za VI. svetovno prvenstvo v košarki, ki bo v dvorani Tivoli od 16. do 25. maja 1970.
- Vsako soboto in vsako nedeljo organiziramo smučarski avtobus (SKI BUS EXPRES) v Kranjsko goro. Odhod iz Ljubljane ob 8.00 uri izpred Titove c. 38 s povratkom iz Kranjske gore ob 16.30 uri. Povratna vozovnica po reklamni ceni 16 N din.

PRIJAVE IN INFORMACIJE
SAP - LJUBLJANA,
Titova c. 38, tel. 314-922
in 315-352.

Pravna posvetovalnica

Določanje preživnine

A. S. iz LJ.

Ste razvezana žena z nedoletnim otrokom, ki je bil dodeljen vam. Sodišče je zakonsko zvezo razvezalo po mozevi krivdi, ker moze že vrsto let živi proč od vas. Najprej je delal v Nemčiji, kasneje se je sicer vrnil v domovino, pa se je preselil k drugi ženski, s katero sedaj živi in ima z njo otroka. Ob razvezi je sodišče za vašega 11 let starega otroka določilo preživnino, ki pa ne zadošča za otrokovo preživljanje. Zaradi tega bi radi vedeli, na kakšen način določajo sodišča preživnino za otroke. Slišali ste, da je drugod po svetu to urejeno tako, da mora oče odvajati za otroke določen odstotek svoje plače; tako odpade vse nepotrebno pravljanje. Sprašujete tudi, kako bi dosegli večjo učinkovitost, ko je znano, da se mnogi očete izmikajo preživninski obveznosti in se na vse mogoče načine skušajo izogniti plačevanju preživnin. Zdi

se vam zato potrebno, da bi se nekaj ukrenilo v korist mater in otrok, ki so večkrat prepuščeni dobri volji očetov, ki se nočejo vedno zavedati svojih dolžnosti.

Čeprav zakon o razmerju med starši in otroki določa obveznost roditeljev, da v okviru svojih možnosti skrbijo za mladoletne otroke, je sodna praksa šla dalje. Tako se priznava preživnina tudi pomolnim otrokom, ki se šolajo, če seveda starši tako vzdrževanje zmorejo in če so otroci sposobni za šolanje in voljni učenja. Predvsem pa velja, da se preživnine določajo v skladu z materialnimi razmerami staršev in potrebami otrok. Pri tem morajo biti preživnine določene tako, da ustrezajo obema kriterijema potrebam otrok in gmotnim razmeram staršev. Sodna praksa je ponekod, zlasti v Sloveniji šla še naprej. Ne upošteva se samo dejanski zaslužki staršev, navadno očetov, temveč tudi možnosti zaslužka. Če ima namreč kdo majhno plačo, pa se ne potruditi, da bi še kaj delal, še kaj zaslužil in si na ta način izboljšal svoj položaj, se na vse mogoče načine skušajo izogniti plačevanju preživnin. Zdi

samo dejanski zaslužek, temveč tudi možnost zaslužka. Razumljivo je, da pri tistih, ki so bolni, nesposobni ali nezaposleni brez svoje krivde, to ne velja.

Dejstvo je, da se ponekod v svetu preživnine res določajo v odstotku od očetovega zaslužka. Tako je na primer v Vzhodni Nemčiji in sploh nekaterih vzhodnih državah. Vendar je treba upoštevati, da so tam osebni dohodki določeni mnogo bolj togo, v zneskih, ki se ne spreminjajo tako kot pri nas. Praktično je pri nas nemogoče, da bi se določile preživnine v odstotkih od zaslužka, ko pa je znano, da se osebni dohodki stalno spreminjajo, in da imamo pri nas veliko honorarnih in postranskih zaslužkov. Ti pa se seveda tudi upoštevajo pri določanju preživnin.

Za dosego večje učinkovitosti plačevanja preživnin imamo seveda na razpolago tudi ustrezna sredstva v skrajnem primeru tudi možnost kazenske obsodbe očeta, ki se svojih obveznosti ne zaveda. Zoper tiste, ki preživnin ne plačujejo redno, pa je najbolj primerno predlagati izvršbo na njihove osebne dohodke.

Mile Pavlin **SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Vljudno me je spet povabil s seboj, izkaznico je spravil in dal desnico v žep, kjer je imel najbrž pištolo. Strah mi je ohromil ude; preden sem se spomnila, da bi lahko še utekla, če bi skočila za vogal, sem bila že v neki temačni veži. Tam so me čakali že trije ali štirje drugi tajni policisti.

»Ste pripeljali ptičko?« ali nekaj podobnega sem slišala, pa še nekaj groženj, nato so me porinili v kot in me tam vso pretipali, mi odvezli ročno torbico ter košarico za zelenjavo. To sem nosila zaradi tega, da bi bila videti kot kakšna gospodinja. Tedaj je zunaj zabrnal avtomobil, porinili so me vanj in odpeljali smo se nekam proti mestnemu središču. Tako naglo je šlo vse skupaj, da se mi je skoraj zvrtele v glavi. Kam vendar me peljejo, sem ugibala ves čas, toda čeprav sem lahko gledala skozi okno, nisem mogla uganiti. Vedela sem za vse večje domobranske in nemške ustanove, ki so se ukvarjale z zapiranjem ljudi, saj sem delala v naši obveščevalni službi. Ne, na policijo me že ne peljejo, sem si rekla. Pa tudi v tehnično srednjo šolo ne (tam je bil domobranski štab oziroma obveščevalni oddelek). Tudi na sodnijo ne ne v prisilno delavnico ne proti Svetemu Urhu. Kam torej?

Ustavili smo se pred veliko stavbo sredi mesta, dvoriščna vrata so se odprla in avto je zapeljal med štiri zidove. Eden izmed spremljevalcev mi je uslužno odprl vrata ter me po-

130

službi, drugače pa je bilo vse več ali manj še iz italijanskih časov. Končal je, ko je rekel:

»Torej vidite, da vemo o vas prav vse. Dovolj, da vas lahko ustrelimo ali izročimo domobrancem... Lahko tudi poveste, če sem kaj morda pozabil, ko sem našteval vaše znanke in vse drugo. Lahko poveste tudi, kakšne naloge ste v vaši lepi službi opravljali zadnje čase, kaj je najbolj zanimalo naše nasprotnike? Lahko vprašamo tudi vaše prijatelje, ki so še zunaj in ki niti ne slutijo, da že vemo zanje in da ste hodili k njim. Seve se bodo ustrašili in pomislili, da ste jih vi izdali. Povedali bodo vse, kar vedo o vas.«

Kdo je tista podla duša, ki me je izdala, se mi je ves čas vrtinčilo po glavi. Zaman sem ugibala. Lahko bi bil kdorkoli izmed mojih številnih znancev ali tovarišev. Lahko eden, lahko pa tudi več. Vse, kar je gestapovec našteval, je bilo do podrobnosti točno. Komu sem vendar pripovedovala, kaj sem počela pred italijansko kapitulacijo? Že dolgo je bilo od takrat in bi bila že pozabila. Pomislila sem celo na vas, da so vas kje ujeli in da ste vi tisti, pa sem se spomnila, da nisva o teh rečeh nikoli govorila. Toda kako bi potem gestapovci vedeli, kaj sem delala po italijanski kapitulaciji, v obveščevalni službi? Morda so pa res nabrali vse podatke o meni samo prek zasledovalcev?

»Dobro vas razumem,« je spet začel gestapovec, »da to, kar ste zdaj zvedeli, ni prav nič prijetno in da nimate nobenega razloga, da bi bili dobre volje. Človek se boji za svojo glavo, ne trpi rad, povrh tega pa ne bi rad izdal prijateljev. Hudo je umreti v kakšni farovski kleti ali v koncentracijskem taborišču od la-

133

vašim prijateljem, kako ste bili pri nas in kako smo vas sprejeli. To je navsezadnje vaša zadeva. Prej sem od vas zahteval, da molčite, zdaj jemljem besedo nazaj. Kar povejte jim, samo če si upate! Takoj vas bodo povsem osamili in vas opazovali. Ne bojte se, poznamo navade naših nasprotnikov. Ves naš aparat se leta in leta ubada s tem. O komunistih imamo cele znanstvene razprave, nekateri izmed nas so jim posvetili vse življenje in jih proučujejo že več ko dvajset let. Zato se ne čudite, če vemo za vsako njihovo muho...

Torej, če jim poveste, boste nekega dne zvedeli, da ni več zvez z vodstvom, vsi se vas bodo izogibali. Menda ste isto počeli že tudi vi v prejšnjih časih s kakšnim sumljivim tovarišem? Nekega dne pa boste dobili strel v hrbet. Saj veste, kako gre taka reč... Tudi z vašimi prijatelji se ni šaliti, o ne! Vsa čast našim premetenim sovražnikom, marsikatero so nam že zagodli, toda še vedno smo mi tisti, ki se zadnji smejimo...

Pomislite, kaj bo, če zvedo: obveščevalko je aretirala Gestapo, pa so jo spustili, čeprav vse vedo o njej. Kdo vam bo verjel, da so vas resnično spustili kar tako? Jaz bi vam že ne, če bi bil kdo izmed vaših!»

Pošteno sem se zavedela šele na cesti. Ob meni je stopal molčec mlad moški. Vso pot nisva spregovorila niti besedice, šele pred vrati našega stanovanja me je vprašal, če tukaj stanujem in če lahko gre, potem pa mi je celo voščil lahko noč.

Ostanek noči nisem niti za hipec zatislila oči. Ugibala sem, kaj naj vse to pomeni, ali naj vseeno povem našim ali ne? Zame so bili to hudi notranji boji, vse se je lomilo v moji

128

vabil, naj mu sledim. Zdaj sem vedela, kje sem. Na gestapu...

Toda kaj naj bi imel gestapo opraviti z menoj? Navadnih jetnikov, ljubljanskih aktivistov, gestapovci ne zaslišujejo, saj imajo domobransko policijo, ki svoje delo opravlja bolje kot bi ga oni. Vedela sem, da se gestapo ukvarja z zelo redkimi, navadno važnimi priporniki. Ko z njimi končajo, jih največkrat vrnejo domobranski policiji, včasih pa za njimi izgine sled. Najbrž so jih pobili naskrivaj v kakšni gorenjski ali štajerski hosti ali pa izpustili...

Začelo me je skrbeti, kaj če niso zvedeli česa o mojem delu v obveščevalni službi, ki jih zelo zanima. Takrat sva prišla s spremljevalcem že do dvigala, vstopila vanj in se odpeljala nekam v gornja nadstropja.

Znašla sem se v lepo urejeni pisarni. Z mizo je sedel mlad oficir, gestapovec. Vljudno me je pozdravil in mi ponudil stol in cigarete. Celotno ga je zanimalo, če so bili njegovi ljudje z menoj kaj surovi. Ne, niso bili, sem rekla, pa tudi vljudnosti jim manjka. Nasmehnil se je, rekel pa ni nič. Njegovo obnašanje mi je začelo vlivati pogum. Da se niso zmotili, da me niso poklicali namesto katere druge? Ali pa se je kdo izmed njihovih poglavarjev na tak način hotel seznaniti z menoj, ker me je nekje videl in sem mu bila všeč. Tudi taki primeri so se že zgodili.

Gestapovec me je dolgo časa molče opazoval, kot bi me hotel hipnotizirati. Znova sem se začela batiti. V stavbi je bilo zdaj proti večeru strahotno tiho, uradniki ali vojaki so bili že odšli spat, le nekje je nekdo tipkal na pisalni stroj. Midva pa sva bila sama in tako čudno

131

134

zavesti. Sumila sem, da je le morda res, kar mi je grozil gestapovec, namreč kako bi ukrepali naši, če bi jim povedala vse po pravici. Nazadnje sem mislila celo to, če niso bile vse skupaj samo strašne sanje...

Podnevi sem hodila okoli kot mesečnica in se kljub vsemu sestajala z ljudmi, ki sem jih poznala in sem imela z njimi zveze. Tudi s takimi, ki je gestapo zanje že vedel. Rada bi jim bila to povedala, pa sem se bala, saj bi tako priznala, da sem bila pri njih in da so me spustili. Kaj naj napravim? Če bi bila takrat vedela to, kar vem zdaj, bi vse priznala in prosila, naj me pošljejo kam daleč k partizanom, za navadno borko v kakšno brigado, pa tudi kam na prisilno delo ali na najbolj nevarno in umazano delo. Takrat pa sem oklevala in si nisem znala pomagati. Celotno na samomor sem mislila...

Dnevi pa so tekli, še nikoli mi niso tako hitro minevali. Vedno bolj sem bila zmedena in čedalje manj sposobna za razmišljanje.

Nenadoma so me spet, kar sredi mesta, podnevi, povabili s seboj v neko vežo. Pripeljal je avto, me naložil in čez nekaj minut sem bila že v oni pisarni pri tistem gestapovcu. Bil je slaček kot med in takoj mi je ponudil cigarete, liker, čokolado in pecivo. Nato me je začel spraševati.

Če sem komu povedala, da sem bila pri njih?

Seveda sem povedala, da nisem.

»To ste zelo pametno napravili. Saj smo takoj vedeli, ker ste ves čas nemoteno opravljali svoje delo. Drugače bi bili zdaj že osamljeni in bi se vas vsi izogibali, morda pa bi bili že pod rušo...

129

me je gledal, kot bi me hotel zadaviti. Vsa sem se začela tresti od groze...

Nato je spregovoril. Lepo po slovensko, v dolenskem narečju, le »r« je nekako zgrgral. Takoj sem pomislila, da je Kočvar. Vprašal me je, če se kaj bojim. Saj me je videl... Nisem mu odgovorila.

Morda uro ali dve me je nato spet molče gledal, tako kot kača miš, preden jo požre.

Potem pa, kdo sem, kje sem bila rojena in kdaj, poklic in vse drugo. Mimogrede tudi, katere znanke imam. Nisem mu odgovarjala, saj sem se zbala, da jih bodo pozaprl in jih začeli zasliševati o meni.

Ni me silil, samo naštevati je začel, kje sem hodila tistega dne, prejšnjega in predvčerajšnjim. Osupnila sem. Torej so me zasledovali. Vedel je celo za imena ljudi, ki sem jih obiskala. Nato me je vprašal, kje sem bila pred enim mesecem. Seveda se nisem spominjala. Našel mi je kraje in ljudi. Takrat sem videla na mizi pred njim precej zajeten sveznj papirjev...

Spet mi je naštel nekaj imen. Zdaj ni bilo nobenega dvoma več, da so me že lep čas zasledovali. Kako, da nisem tega opazila? Saj sem pogosto gledala nazaj, če ne gre kdo za menoj. Morda pa so me opazovali skozi okna ali kdove odkod?

Toda to še ni vse, je rekel gestapovec in začel brati, kaj vse sem delala v naši organizaciji, katere funkcije sem imela in drugo. Med drugim je vedel tudi to, da so pri nas prenočevali še pri Italijanih ilegalci.

Tudi vas je omenil, samo vašega imena ni vedel...

Vedel je tudi, da delam v obveščevalni

132

kote. Menda gospodična ve, da se z nami ne da šaliti, kot se je dalo z Italijani, in da nam je njena lepota prav malo mar?»

Spet me je gledal nekaj časa, nato pa je nadaljeval:

»Vseeno vas je škoda, lepi ste in mladi, vse življenje je še pred vami, kot ustvarjeni ste za ljubezen, in srečen bi bil vsak moški, če bi vas lahko imenoval svojo ženo. Niste za umazanije in trpljenje... Ne zahtevam od vas nič drugega kot to, da molčite o tem, da ste bili nocoj pri nas. Eden izmed mojih ljudi vas bo spremljal do doma, ker je bila že zdavnaj policijska ura, da ne boste imeli neprijetnosti s kakšno patruljo. Če se še niste spametovali po vsem tem, kar ste nocoj slišali, lahko še nadalje opravljate svoje dosedanje delo. Samo da vas bomo v tem primeru spet kdaj takole povabili semkaj na pogovor. Brez skrbi, za vsak vaš korak bomo sproti zvedeli. Naj vam ne pride na misel, da bi kričali in počeli neumnosti, ko vas bomo povabili. Zdaj veste, da nismo tako strašni in da ljudje veliko preveč govorijo. Res, včasih smo že koga pošteno zdelali, tudi ustreliti smo pustili koga, toda to so počeli za nas drugi, mi si nečemo mazati rok. Tako lepa in izobražena gospodična pa je vse kaj drugega kot kak umazan kmet in zabiti železničar, ki se gresta komunistične organizatorje...

Molče sem ga poslušala, on pa je nadaljeval:

»Seveda se strinjate z menoj. Če priznate ali ne, pričakovali ste vse kaj hujšega in se ne morete načuditi, kako ste jo poceni odnesli. Zdaj pojdete domov, čez kak teden ali štirinajst dni pa spet na svidenje. Lahko poveste

135

Veste kaj, lahko bi se lepo razumeli, vi in jaz. Povejte nam včasih, kakšne naloge dobivate in kaj sporočate dalje...

Molčala sem dolgo. Ne, ne bom izdajalka, sem sklenila, pa čeprav me ubijejo, razrežejo na kose...

»No, pa nič, če nočete. Ne moremo vas prisiliti. Pa na svidenje!«

Neopazno so me spravili iz stavbe in me pustili v oddaljenem predmestju. Od tam sem o mraku prišla domov tako kot vsak dan.

Nisem si znala razlagati čudne popustljivosti do mene, ko sem vendar slišala toliko grozotnih zgodb o gestapu. Če bo vse šlo tako, pa res ne bo nič hudega. Ne, ne bodo me dobili v svoje mreže, nič ne bodo zvedeli od mene, kar bi jim lahko koristilo. Morda pa nič točnega ne vedo, pa me skušajo zaradi starih reči in z goljufijo pripraviti do priznanja? Ali naj vseeno povem vse skupaj našim? Toda kaj bi rekli ti, ko bi jim povedala za svoja doživljanja šele zdaj, po tolikem času? Zakaj sem oklevala in molčala, zatajila prvo aretacijo? Ne, bolje je, če sem tiho, morda pa me ne bodo več vznemirjali.

Ukvarjala sem se tudi z mislijo, da bi na svojo pest ušla iz mesta nekam na Hrvaško, kjer me nihče ne pozna. Toda kako naj pridem tja, kje naj dobim potni list in kako me bodo tamkaj sprejeli? Na eni strani so Nemci, na drugi partizani, oboji imajo dobro varnostno službo in kako jim moreš ubežati?

Nekako štirinajst dni so me pustili pri miru, potem pa spet... Podobno kot prvič in drugič so me spravili k tistem gestapovcu, še bolj je bil ljubezniv in ustrežljiv, že kar kavalirski. Samo to me je vprašal, če sem se že kaj premislila in če jim bom kaj povedala.

Kulturni obzornik

KNJIŽNI PROGRAM ZALOŽBE »BOREC«

V letu 1970 bomo lahko brali:

»SLOVENKE V NARODNO-OSVOBODILNEM BOJU« je zbornik dokumentov, člankov in spominov, ki izčrpno prikazuje udeležbo slovenskih žena in deklet na vseh področjih narodno-osvobodilnega boja — tako pri delu na terenu, v vojaških enotah in pri doživljanju usode internirank v koncentracijskih taboriščih. Zbornik, ki je po obsegu in vsebini edinstveno delo iz NOB in obsega dve knjigi, je plod dolgotrajnega raziskovanja. Za tisk so ga pripravile STEFANIJA PODBEVSEK, STANA GEK IN IVKA KRIŽNAR. (celoplatno din 220—)

Knjiga »POZGANE SLOVENSKE VASI« je sestavljena iz vrste reportaž o slovenskih vaseh, ki so bile med zadnjo vojno požgane. Napisala jih je skupina novinarjev Ljubljanskega dnevnika:

MARJAN REMIC, DUŠAN KRALJ, LOJZE JAKOPIČ in FERDO GODINA Gre za pripovedovanje o nezavidljivi in pogosto trpi usodi odročnih hribovskih vasi, ki so med vojno bile gostoljubne in pogosto edina zavetišča partizanski vojski, danes pa zaradi odmaknjenosti, pa tudi zaradi pomanjkljive družbene skrbi zanje, počasi propadajo. Reportaže je zbral in uredil FERDO GODINA. (celoplatno din 55—)

V »PARTIZANSKI LJUDSKI PESMI« je zbranih 150 pesmi, ki so jih zvečine med vojno napisali preprosti, nešolani ljudje in so zato pristen izraz ljudske ustvarjalnosti. V vezani besedi nam pripovedujejo o pretresljivih doživetjih v ječah, gozdovih ali v pregnanstvu, o bojih in trpljenju in o nezlomljivi veri v zmago. Pesmi je zbral ČRTOMIR ŠINKO.

VEC, jim napisal uvod, opombe ter izčrpne podatke o avtorjih. (celoplatno din 48—)

Spomini šestnajstih bivših aktivnih članov in voditeljev prepovedskega gibanja, ki je že pred prvo svetovno vojno imelo za svoj program osvoboditev Slovencev izpod Avstro-Ogrske in njihovo združitev z drugimi južnoslovanskimi narodi v skupni državi, nosijo naslov »PREPORODVCI PROTI AVSTRIJI«. O usodi »preporoda«, katerega zgodovinska vloga pri narodnostnem osveščanju Slovencev in pri njihovi opredelitvi za skupno jugoslovansko državo je nesporna, nam zdaj prvič izčrpno in pregledno pripovedujejo udeleženci tega gibanja. Njihovi spomini so nepogrešljiv vir za našo novejšo zgodovino. Spomine je zbral ADOLF PONIKVAR. (celoplatno din 107—)

»POKOL V NOVEM SADU« je pričevanje o dogodkih, ki so pretresli Novi Sad v začetku leta 1942. Tedaj je bilo več bojev v okolici, po katerih so madžarski fašisti sodili, da je jedro osvobodilnega gibanja v Novem Sadu. Zato so z njegovimi prebivalci krvavo obračunali. V racijah in množičnih streljanjih, ki so trajala skoraj teden dni, so pobili in oropali več tisoč meščanov, mrtve pa pometali v Donavo. Pisatelj ERIH KOŠ je zelo živo opisal številne usode tega nečloveškega obračuna. (celoplatno din 42—)

Avtor knjige »KITAJSKA«, znani francoski politični komentator ROBERT GUILLAINE, ki je pred drugo svetovno vojno in po njej večkrat obiskal Kitajsko, pripoveduje o svojih dognanjih in vtisih iz te velike dežele, ki je za zahod vedno bila uganka. Povsem objektivno in s spoštovanjem piše o vsem, kar je nova Kitajska dosegla po revoluciji, ne obide niti dediščine prejšnjega režima niti političnega in zasebnega življenja tega velikega človeškega mravljišča. Ob tem skuša odgovoriti na vprašanje, kakšna bo prihodnost Kitajske. (celoplatno din 67—)

Epopeja o junaških branilih trdnjave Brest na sovjetsko-poljski meji, ki se je leta 1941 upirala še tedene in tedne potem, ko so Nemci prodrli že globoko v sovjetsko ozemlje, nosi naslov »TRDNJAVA BREST«. Pisatelj S. S. SMIRNOV, ki je raziskal zgodovino teh bojev, nam odkriva pretresljive človeške drame preprostih sovjetskih ljudi, ki so branili svojo domovino, zanjo umrli ali pa prestali strahote nemškega vojnega ujetništva, po vojni pa so za časa stalinizma nekatere od njih razglasili celo za izdajalce. (celoplatno din 64—)

»DVOBOJ VOHUNOV« govori o pripravi na izkrcanje v Normandiji poleti 1944, ko so se zavezniški predvsem prizadevali speljati hitlerjevce na krivo sled o tem, kje in kako naj bi prišlo do invazije. V te akcije je bilo vključenih na stotine podtalnih odporniških skupin in organizacij od Norveške do Afrike. Številni diverzanti in obveščevalci so žrtvovali svoja življenja za uspeh največje invazije vseh časov, njihove tragične usode ter prenekatere drzni podvig pa dajejo delu, ki ga je napisal GILLES PERRAULT, mik napete vohunske zgodbe. (celoplatno din 64—)

V pripravi pa so še knjige:

1. KAJUHOVO ZBRANO DELO
2. Tone Šifer: MLADOST NA VASI
3. Alojz Ravbar: ŠPANIJA 1932—1939
4. Petar Brajović: OSVOBODITEV ŠTAJERSKE IN KOROSKE
5. Zvonimir Kulundžić: POLITIKA IN KORUPCIJA V STARI JUGOSLAVIJI
6. Robert Kennedy: SOVRAŽNIKI SO MED NAMI
7. P. Accone in P. Quet: VOJNA JE BILA DOBLJENA V SVICI

Jože Zamljen—Drejče: Šentjošt

Pokojni Jože Zamljen, vodja oddelka NOB v Dolenjskem muzeju, je že več let zbiral gradivo, da bi napisal knjigo o zločinih prve belogardistične enote, tako imenovanega »štajerskega bataljona«. Ta se je poleti 1942 zadrževal v novomeški okolici, dlje časa blizu vasi Šentjošt pod Gorjanci. Sredi dela je Zamljena prehitela smrt. Zato je njegovo delo nadaljeval Franček Saje. Izmed petih poglavij, kolikor jih je v knjigi, je prvo in peto napisal Saje, drugo, tretje in četrto pa Zamljen. Knjižico, ki zajema 57 strani, je letos izdal odbor Gorjanskega bataljona. Ta je deloval tam, kjer se je ugnedel belogardistični »štajerski bataljon« in se z njim prvi spopadel ter ga tako razkrinkal.

Šentjošt je nekakšna dolenska inarčica Sv. Urna. Pod krinko, da so partizani, so belogardisti »štajerskega bataljona« zagrešili mnoge zločine, ne da bi žrtve vedele od čigave roke so padle. Po nekaterih podatkih je tako izgubilo življenje nad 600 ljudi, ki so skrivnostno izginili.

Iz knjižice vzemo za vso zgodovino nastanka bele garde tja od leta 1940 dalje, ko se je začela naša slovenska reakcija združevati ne glede na razne več ali manj bistvene razlike v mišljenju ter se pripravljati na državljansko vojno proti lastnemu ljudstvu. Sledi opis nastanka in delovanja »štajerskega bataljona« prve oborožene enote slovenske reakcije vse do sporazuma z italijansko vojsko in poskusa osvojitve Gorjancev, gorjanske ofenzive in neslavnega konca na Suhorju.

MP

Zanimivosti

Letos nova himna?

Zgodi se lahko, da bomo po 25 letih dobili novo himno. To bo skladba do nedavnega še malo znanega učitelja glasbe iz Bitolja Takija Hrisika.

Besede za »Hej, Slovani« je na melodijo poljske himne napisal Slovák Samo Tomašič, ki takrat — leta 1834 — ni slutil, da piše besedilo za himno nove Jugoslavije. Med drugo svetovno vojno je postala pesem »Hej, Slovani« aktualna zaradi fašističnega preganjanja Slovanov. Tako je ta panslovanska pesem postala po osvoboditvi naša himna, ker nismo imeli druge, novejša in boljše. Res je, da v tej pesmi nekaj manjka in da je bolj obrnjena v preteklost; naša ustava pa ne predvideva možnosti spremembe himne. Če bo pesem Takija Hrisika zamenjala himno »Hej, Slovani«, bo morala zvezna skupščina sprejeti poseben zakon o spremembi himne.

»Hej, Slovani« je postala državna himna Jugoslavije leta 1945. Pesem Cedomira Minderovića »Republika naša« je Prezidij Ljudske skupščine FLRJ izbral leta 1946 za državno himno izmed 600 besedil. Uglasbiti so jo poskušali mnogi, toda nobena melodija ni bila sprejeta. Socialistična zveza je leta 1958 razpisala drugi natečaj za himno. Komisija je izbrala skladbo Nikole Hercigonje, ki pa tudi ni postala himna. Končno je 8. junija 1969 glavni odbor Zveze skladateljev Jugoslavije sklenil razpisati natečaj za enoglasno svečano pesem brez spremljave z besedilom v enem izmed jugoslovanskih jezikov, smagal je Takij Hrisik.

Na Japonskem veliko zanimanje za »Neretvo«

»Jugoslavija film« iz Beograda je pred kratkim prejel brzojavko od japonskega distributerja »Nipon Herald Motion Pictures«, ki je odkupil film »Bitka na Neretvi«. V brzojavki je rečeno, da si je Neretvo ogledalo že ob premieri, ki je bila istočasno v Osaki, Tokiu in Nagoji, 22.751 obiskovalcev. Ta številka je prekosila najbolj obiskane filme na Japonskem v zadnjih letih, je rečeno v brzojavki. V Osaki, Tokiu in Nagoji so bile premiere 20. decembra.

Naše šole v tujini

Letos bodo v tujih državah odprte prve šole za otroke naših delavcev, ki so začasno zaposleni v tujini. To seveda ni preprosta stvar. Najprej je treba zbrati podatke o številu otrok v različnih državah in krajih, o njihovi starosti in njihovem dosedanjem šolanju. Te podatke bo zbral državni sekretariat za zunanje zadeve s pomočjo naših diplomatskih in konzularnih predstavnikov. Zanimivo je, da so takšne šole zahtevali sami delavci, ki so za šolanje v materinem jeziku pripravljali nekaj plačati tudi sami. Akcijo so že začeli. Švedske oblasti so, na primer, pripravljene, da brezplačno šolajo otroke naših delavcev. Zahtevajo le, da naša država zagotovi učbenike za narodnostno skupino predmetov. Otroci naših delavcev bi obiskovali tuje šole, posebej pa bi zanje organizirali le pouk materinščine, zgodovine in podobnih predmetov.

ZAVOD BOREC IMA NA ZALOGI SE NASLEDNJE KNJIGE:

1. L. Huot: PUSKE ZA TITA	ppl. din 12
2. S. Ševo: DESANT NA DRVAR	ppl. din 18
3. Madić-Kavgić: TITOVA VOJNA POT	ppl. din 17
4. V. Strugar: OSVOBODILNA VOJNA V JUGOSLAVIJI	ppl. din 40
5. E. Sovdat: TAM, KJER TEČE BISTRA ZILJA	cpl. din 17,80
6. M. Radulović: KROG SE JE SKLENIL NA TROMEJI	cpl. din 28
7. Skupina avtorjev: V OGNJU PREMINULI	cpl. din 35
8. Dr. M. Mikuz: ORIS PARTIZANSKE SANITETE NA SLOVENSKEM	ppl. din 35
9. Matevž Hace: ZADNJI OBISK	cpl. din 28
10. Ivo Zorman: ČEZ DVAJSET LET BO VSE DRUGAČE	cpl. din 29
11. F. Majcen: TUDI BESEDA JE BILA OROŽJE	cpl. din 35
12. J. Smit: KOLESELJ IZ CEDILIKE	br. din 20
13. K. Pichlik: IZ RUSKEGA UJETNIŠTVA V BOJ PROTI VOJNI	ppl. din 32
14. D. Hamžik-Pražak: BOMBA ZA HEYDRICHA	ppl. din 36
15. PREBUJENJE (izbor part. proze)	cpl. din 40
16. F. Maclean: VOJNA NA BALKANU	ppl. din 35
17. D. Kalič: ZATEMNJENA STRAN	ppl. din 30
18. V. Segrt: KRI NA KAMNU	ppl. din 50
19. L. Delarue: ZGODOVINA GESTAPA	cpl. din 45
20. F. Križnar: NE VDAJ SE FANT	cpl. din 32
21. JUGOSLOVANI V OKTOBRU (zbral in uredil F. Klopčič)	cpl. din 95
22. Ladislav Grat-Kijev: V METEŽU	cpl. din 50
23. Dr. N. Nikolić: USTASKO TABORIŠČE JASENOVAC	cpl. din 80
24. A. Conte: JALTA — DELITEV SVETA	cpl. din 40
25. Dr. M. Mikuz: SLOVENSKO PARTIZANSKO GOSPODARSTVO	cpl. din 48
26. N. Gaborović: VSAKA NOČ MINE	cpl. din 40
27. A. Nedog: TONE TOMŠIČ	cpl. din 40
28. J. Mader: ROPARSKI ZAKLAD	cpl. din 30
29. I. Jan: MRTVI NE LAZEJO	cpl. din 49
30. Dr. J. Gerčar: BEGUNJE	cpl. din 23
31. L. Kiauta: NA BOJNI ČRTI OSEMNAJSTE	broš. din 15
32. M. Marić: KRALJ PETER IN BEGUNSKA VLADA	cpl. din 97
33. T. SVETINA: UKANA — III. del	cpl. din 59
T. SVETINA: UKANA — II. del	cpl. din 85
T. Svetina: Trilogija — UKANA	cpl. din 225
	polusnje din 260

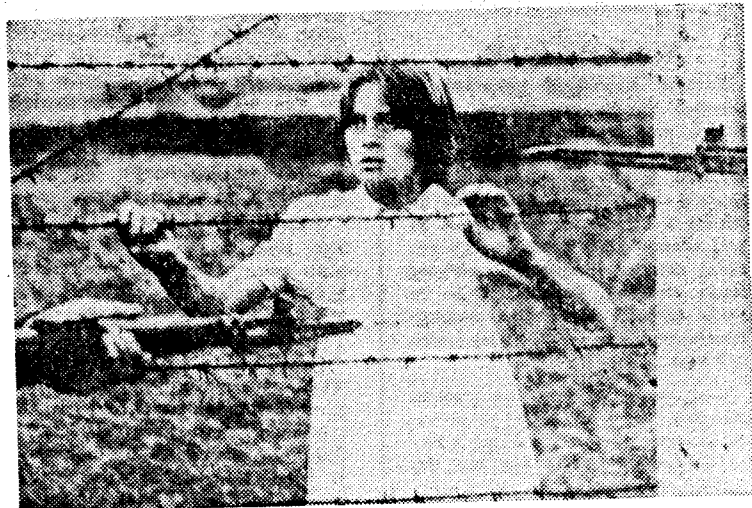
Partizanska ljudska pesem

Uspavanka

Čez poljane, čez gore
se razliva mesečina.
Sinek, spavaš že?
Zvezdice so vse prižgane,
spremljajo povsod
partizanko, tvojo mamo,
svetijo ji pot.
Čez poljane, čez gore
misel moja k tebi plava.
Sinek, spavaj le.
Vidim tvoj obrazek drobni,
v mesečini se smehlja.
Sanjaj le o mami svoji,
ki spet vrne se zgor.
Čez poljane, čez gore
te pozdravlja trudna mama.
Sinek, spavaj le.

Golezen, oktober 1944

Zorica Milovanović, dvanajstletna učenka osnovne šole »21. oktobra« v Kragujevcu, je dobila nagrado mesta Kragujevca za najuspešnejšo umetniško stvaritev v letu 1969. To veliko priznanje je nadarjena deklica dobila za glavno žensko vlogo v filmu Torija Jankovića »Krvava bajka«.

Vojaška veda in tehnika

Podmornica za diverzantske namene

Pred nekaj tedni smo poročali, da so po dveh letih delu ameriško klasično podmornico Grayback preuredili in usposobili za diverzantske in izvidniške namene. Najnovejši podatki v zvezi s to podmornico pa govorijo, da je podmornica Grayback opremljena s štirimi »žepnimi« izvidniškimi podmornicami tipa SDV, izmed katerih ima vsaka štirčlansko posadko. Te podmornice se od matične lahko ločijo tudi takrat, ko je ta pod vodo.

Nova verzija protipodmorniškega letala Orion

Ameriško protipodmorniško letalo Orion se v svoji najnovejši obliki razlikuje od prvih dveh predvsem po boljši opremljenosti in oborožitvi. Ameriška vojna mornarica je naročila sto takih letal.

Letalo P-3C je opremljeno z novim in sodobnejšim protipodmorniškim sistemom A-NEW, ki vsebuje dve radiohidroakustični postaji, izvidniško radarско postajo, magnetični detektor, napravo za elektronske motnje, izvidniške fotografske naprave v sprednjem in zadnjem delu letala ter televizijsko izvidniško napravo. Vse te naprave so povezane z elektronskim računalnikom ASQ-114.

Menijo, da bo sistem A-NEW lažje in natančneje odkrival podmornice v morskih globinah, posledica tega pa bo večja učinkovitost protipodmorniškega orožja. To letalo je opremljeno s navigacijskim sistemom OMEGA, s pomočjo katerega posadka gotavlja lego letala in podmornice z napako do 7,5 metra. Pod krili ima rakete »zrak-ladja« (predvsem rakete BULPUP) in protipodmorniške torpede. Razen tega letalo lahko vzame s seboj še jedrske ali klasične protipodmorniške globinske bombe in šest do deset min.

Letala P-3C Orion so silno draga. Vsako izmed njih stane po 60 milijonov dolarjev, od česar odpade sedem milijonov dolarjev samo na elektronsko opremo. Vseh sto naročenih letal, ki pa jih bodo izročili mornarici šele v petih letih, bo potemtakem stalo šest milijard dolarjev.

Vojaško sodelovanje med ZDA in Kanado

Sodeč po podatkih, ki so bili objavljeni v sovjetskem tisku, Kanada oskrbuje Združene države Amerike z velikimi količinami orožja in opreme, ki jo Američani uporabljajo tudi v Vietnamu. Pentagon je v Kanadi naročil načrte, raziskovanje in preskušanje bakteriološkega in kemijskega orožja. Zlasti tesne zveze ima Pentagon z znanstvenimi ustanovami v pokrajini Ontario, vrednost storitev teh ustanov za potrebe Pentagona je samo v letu 1969 znašala približno dva milijona dolarjev. Vse kanadske univerze pa so od Pentagona prejele kakih petdeset naročil za vojaška raziskovalna dela.

Najdražji lovec

Direktor ameriškega programa za pripravo novega reaktivskega lovca F-15 je pred kratkim izjavil, da ZDA potrebujejo kakih 700 takih letal. Povedal pa je tudi to, da bodo stroški izredno visoki. Vsako letalo F-15 bo skupno z izdatki za raziskovanje in projektiranje stalo približno 13,5 milijona dolarjev (približno 18 milijard starih dinarjev). Potemtakem bo to letalo najdražje izmed vseh taktičnih lovskih letal, kar so jih doslej izdelali v ZDA.

Novo letalo bo opremljeno s posebnim dodatnim rezervoarjem za gorivo, da bi lahko dlje ostal v zraku, s tem pa bo lahko napadalo tudi bolj oddaljene cilje, kot bi jih lahko sicer.

Prvo letalo F-15 se bo dvignilo s tal čez dve leti, v ameriško oborožitev pa ga bodo vključili sredi tega desetletja. Hitrost novega letala bo znašala približno 3.700 km na uro.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

SOVJETSKA STALIŠČA O UPORABI OKLOPNIH TRANSPORTERJEV

Hitrost, oklop in oborožitev

Sodobni oklopni transporterji se oblikujejo zlasti po tem, da lahko vozijo tudi zunaj poti, in po svoji manevrski sposobnosti. Te lastnosti in sorazmerno velika hitrost omogočajo motoriziranim strelskim enotam dolge pohode v težavnih okoliščinah in vojskovanje v globini sovražnikove obrambe.

Ze samo ime »oklopni transporter« pove, kakšen je namen tega vozila. Njegov oklop mora biti dovolj debel, da posadko obvaruje pred krogami, drobci granat in min. Če se oklopni transporterji umaknejo iz strelske vrste, se motorizirane strelske enote znajdejo brez zaščite in kar je še pomembnejše, izgube precej svoje gibljivosti in manevrske sposobnosti.

Oglejmo si najsmotnejšo uporabo oklopnih transporterjev v raznih okoliščinah vojskovanja.

Boj pri srečanju je značilen po kratkotrajnosti, srditosti in potrebah po iznajdljivi vrsti. Uspeh je odvisen predvsem od hitrosti in odločnosti, za kar pa je nujna izredna gibljivost enot.

Do boja pri srečanju lahko pride v raznih okoliščinah, toda manjše enote se z nasprotnikom srečujejo največkrat med pohodom. Če so enote na oklopnih transporterjih, se utegnejo razviti za boj, zasesti ustrezne položaje ter nepričakovano in hkratno napasti sovražnika v bok in hrbet prej, kot pa bo to storil njihov nasprotnik.

Motorizirane strelske enote lahko pri srečanju z nasprotnikom le-tega napadejo na razne načine. Če je sovražnik presenečen, t.j. če so njegove enote še v koloni

ali če so se šele začele razvijati za boj in če njegovo orožje, zlasti protitankovsko, še ni na položajih in ni pripravljeno za streljanje, je to najugodnejši trenutek za akcijo, ki ga ne kaže zamuditi.

Napadu z oklopnimi transporterji se ne bi bilo treba odpovedati tudi v primeru, ko nasprotnik takoj po srečanju skuša organizirati obrambo. V tem primeru je treba upoštevati moč sovražnikove obrambe, zlasti število in razporeditev njegovega protitankovskega orožja. Vzemimo za primer, da ima motorizirani strelski bataljon pred seboj polovico sovražnikove motorizirane pehotne čete. Sovražnik se še ni uspel ukopati in razpostaviti orožje, njegovo protitankovsko orožje šele posedla položaje. V takšnih razmerah bi kazalo sovražnika najprej zasuti z osredotočenim topniškim in minometnim ognjem, nato pa silovito jurišati. Seveda pa bi bilo nesmotno jurišati na nasprotnika, ki ima oklopne transporterje in ki mu je po neuspešnem boju pri srečanju uspelo organizirati čvrsto obrambo, podprto z ognjem iz tankov, protitankovskih topov, raketami in topniškim ognjem s prikritih položajev.

V napadu je potrebno uporabljati oklopne transporterje podobno kot v boju pri srečanju, toda v skladu z razmerami. Če po prednjem obrambnem razporedu nasprotnika ni bil izpeljan jedrski udar, ga je treba prebijati drugače. Sodobna obramba je namreč zasnovana z veliko količino raznovrstnega protitankovskega orožja, med drugim tudi z

ukopanimi tanki, topovi za neposredno obstreljevanje ter ročnimi metalci min, bomb in raket. Vse to orožje deluje s prikritih položajev in urejenih zaklonov, zato ne smemo pričakovati, da bomo z njim opravili v globini prvega dela obrambnega razporeda. Vendar tudi v primeru, ko motorizirana pehota napada peš, oklopni transporterji lahko pomagajo pri uničevanju nasprotnika in izvajanju splošnih bojnih nalog.

To pomeni, da motorizirana strelska četa takoj zatem ko prispe na izhodiščne položaje nemudoma začne prodirati naprej ter obstreljevati sovražnika. Ko tanki odstranijo prve ovire in utro prehode, jim takoj slede motorizirane strelske desetine. Brž ko so onstran ovir, se vojaki razprše v strelsko vrsto ter takoj za tanki naskočijo prednji del obrambnega razporeda sovražnika ter začno uničevati njegovo živo silo.

Po izkrcanju pehote iz oklopnih transporterjev se ti v skokih po 300 do 500 metrov pomikajo za tanki in pehoto z enega na drugi prikriti položaj, medtem pa s svojim orožjem pomagajo pehoti, pa tudi sami lahko sodelujejo v naskoku ter pomagajo drug drugemu z ognjem iz svojega orožja.

Obramba bo trdnješa in zanesljivejša, če bo branilec znal pravilno uporabljati oklopne transporterje. Zaradi njihove brzine jih bo lahko izkoristil za nitro premeščanje rezerv in strelskih enot z manj ogroženih na bolj oborožene predele. Prav tako branilec oklopne transporterje, ukopane v zemljo ali prikrile, uporablja kot zaklonišča med nasprotnikovim obstreljevanjem ter za počitek, oziroma kot bunkerje na bokih enot ali v presledkih med njimi. Nadalje lahko s svojim orožjem povečajo gostoto ognja pred obrambnimi položaji.

Bataljonski komandant bo naredil prav, če se bo kadar mu to dopušča zemljišče, odločil za bojni razpored z vogalom navznoter ter s tem pripravil sovražniku nekakšen žep. S tem pa se bo tudi zavaroval pred nenadnim bočnim ali navzkrižnim ognjem.

Seveda pa bo ogenj iz transporterjev učinkovitejši, če bo usklajen z ognjem drugega orožja. Včasih bo kazalo oklopne transporterje uporabiti tudi za zasede, zlasti med posameznimi oporišči in postojankami ter globlje v zaledju.

V različnih razmerah pa ne smemo nikoli pozabiti, da je oklopni transporter koristnejši kot pripomoček za manevriranje kot pa nepomembno borbeno sredstvo.

Ukanil je esesovskega cenzorja

V vseh vojnah, zlasti v zadnjem stoletju, so vojskujoče države omejevale dopisovanje med svojimi državljani in tudi med vojaki. Pisma so morala skozi cenzuro, toda ljudje so vedno znova in znova izumili način, kako so te cenzorje prebrisali. V mirnem času pa cenzura velja navadno samo za dopisovanje med jetniki in svobodnimi državljani.

Cenzura pism je bila tudi med zadnjo vojno. Tudi tedaj so jo našli ljudje ukanili kjer so jo le mogli. Najbolj preprost, pa tudi najbolj učinkovit način je bilo pisanje v obliki navidez nedolžnih sporočil, ki pa so imela globlji pomen, za katerega sta vedela samo pisec in prejemnik. Velikokrat so se pri pisanju takih sporočil posluževali tudi narečij ter raznih žargonov.

Inženir Vekoslav Korošec, naš znani strokovnjak za elektrotehniko, je bil leta 1941 kot vojak bivše jugoslovanske vojske ujet od Nemcev. Znašel se je v taborišču »Stalag XI« v Fallingboshelu. Kot drugim je bilo tudi njemu dolgčas in zato je pisal pisma na vse strani, ne samo svojem, ampak tudi prijateljem in znanjem. Med drugim tudi profesorju Milanu Vidmarju. Ta mu je odgovoril na vsako pismo.

Taboriščni cenzor je bil Slovenec, neki Rojko, doma iz Slovenskih goric, esesovski podoficer, zagrižen nacist in zloben človek. Pred njim je Korošca svaril tudi Frenk Mele iz Ptuja.

Nekoga dne je Korošec napisal Vidmarju pismo v nemščini. V njem je napisal tudi tole:

»Čas izkoristim s študijem in dajem prednost vitaminski teoriji pred atomsko teorijo. Pri študiju transformacije(!) sem ugotovil, da se je transformacija navzdol trenutno posrečila. Toda upam, da bodo preseki vzdržali.«

Vidmar je nanj odgovoril takole:

»Od srca se vam zahvaljujem za vaše vrstice od 7.8. Zelo sem vesel, ko vidim, da še vedno mislite na mene. Upajmo, da boste kmalu s polno močjo sodelovali pri transformacijskih problemih.«

Kaj sta hotela povedati Korošec in Vidmar s svojimi, navidez strogo znanstvenimi stavki, bo najbrž vsakomur jasno. Važno pa je tudi to, da je cenzor pismo spustil skozi nadzorstvo. Do tako učenih besed njegova pamet najbrž namreč ni segla.

IZ MORNARIŠKEGA GLASNIKA Nagel porast trgovskega ladjevja

SKUPNA TONAŽA SE JE V DESETIH LETIH POVEČALA ZA 66 ODSOTKOV. — JUGOSLAVIJA JE NA 17. MESTU — GRADNJA MAMUTSKIH TANKERJEV.

Še pred desetimi leti je bil razvoj mornarice v vseh deželah zelo počasen, toda v zadnjem desetletju je prišlo do korenitega preloma. Sredi prejšnjega leta so bile na svetu 27.704 ladje prek 300 BRT s skupno 196.894.851 BRT. Še pred desetimi leti je bila svetovna tonaža le 118, pred dvajsetimi leti pa komaj 80 milijonov BRT. Izmed 69 držav, ki imajo mornarico, ima prvih deset naslednje število ladij:

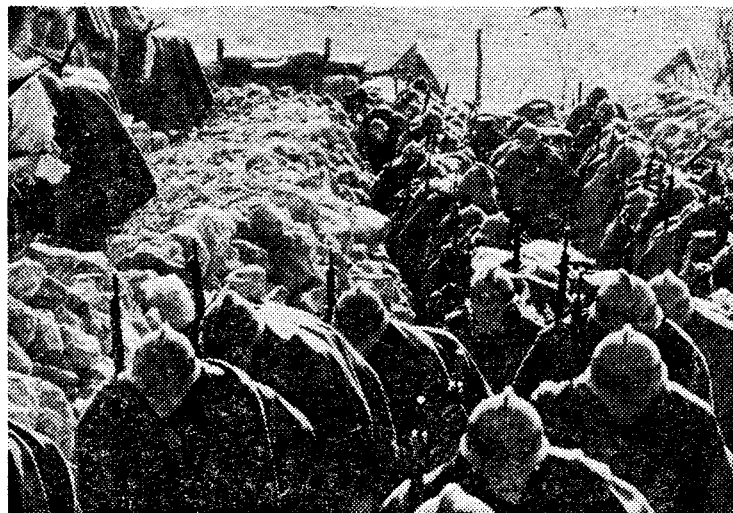
Država	Tonaža (v 1000 BRT)	Število ladij
Liberija	1.704	28.291
Vel. Britanija	2.302	22.481

Japonska	3.789	21.309
Norveška	1.531	19.096
ZDA	2.064	17.961
ZSSR	1.983	10.186
Grčija	1.343	9.446
Italija	1.049	6.880
Zah. Nemčija	1.831	6.826
Francija	583	5.679

Na prvem mestu je mala afriška država Liberija. To pa zato, ker so tam davki izredno nizki in zato lastniki ladij iz drugih dežel raje vidijo, da jim ladje plovejo pod liberijsko kot pa pod zastavo njihove dežele. Isto velja tudi za Panamo, kjer je registriranih 797 ladij s skupno 5.540.000 BRT. Največji vzpon je doživela Sovjetska zveza, razen nje pa še Japonska, medtem ko so ZDA zdrknile na peto mesto.

Jugoslavija je tudi zelo visoko, na 17. mestu. Ima 240 ladij z nosilnostjo več kot 300 BRT, njihova skupna tonaža pa je 1.443.000 BRT. Za njo so mnoge znane pomorske dežele, med njimi tudi Brazilija, Poljska, Finska, Belgija in Kanada. Močno so se razvile mornarice naših sosedov, saj je bolgarska trgovska mornarica s 600.000 BRT na 35. mestu, romunska s 336.000 BRT na 69. mestu.

Izreden porast je zabeležilo tankersko ladjevje. Število ladij je sorazmerno majhno (20 odst. v odnosu na celotno trgovsko ladjevje), ker pa gre za velike ladje, je skupna tonaža, izražena v odstotkih, precej večja (39 odst.). Glede na to, da 50 odstotkov vsega pomorskega prometa odpade na nafto, je očitno, da je gospodarstvo tankerjev kot prevoznih sredstev večja od ostalih ladij. Največ tankerjev ima spet Liberija (679 ladij s skupno 27.669.000 BRT), medtem ko je Jugoslavija na 23. mestu. V tem oziru smo precej

Kolone vojakov s čeladami na glavah se trudno pomikajo v strelske järke na Krasu... To je prizor iz filma o prvi svetovni vojni, ki ga snema v Istri italijansko podjetje »Prima cinematografica« pod vodstvom režiserja Francesca Rosija in v sodelovanju z Jadran filmom iz Zagreba. Film naj bi objektivno prikazal strahote krvavih bojev na soški fronti.

Če ne bi bilo izdajstva

DEJSTVO JE, DA SO V VSAKI NARODNOOSVOBODILNI VOJNI DOMAČI IZDAJALCI OBIČAJNO NEVARNEJŠI OD TUJEGA OKUPATORJA. V TO SO SE PRED ČETRTO STOLETJE PREPRICALI SLOVENSKI PARTIZANSKI BORCI, TAKIH PRIMEROV PA JE BILO VSE PREVEČ TUDI V SRBIJI IN DRUGOD PO JUGOSLAVIJI.

Vidojeviška četa Pasjaškega partizanskega odreda je po sovražnikovi zimski ofenzivi leta 1942 ostala na območju Toplice. Njenih dvainštirideset borcev je ostalo skupaj, čeprav si je sovražnik to zimo na vso moč prizadeval, da bi uničil narodnoosvobodilno gibanje v Toplici. Na tisoče četnikov in dva dobro oborožena bolgarska polka iz Niša, Prokuplja, Leskovca in Žitnega potoka so obkrožili Vidojevico in Pasjačo ter skušali s pregledovanjem terena in zasledovanjem razbiti in uničiti zadnjo celovito partizansko enoto v tem delu Srbije.

Utruženi in lačni borci so se dan za dnem izmikali zasledam in zasledovalnim kolonom, lezli s hriba na hrib, napadali sovražnikove kolone in manjše postojanke ter tako okupatorju dokazovali, da partizanskega gibanja le še ni konec.

Pričakali so pomlad. Sneg na Pajsači in Vidojevici se je topil zelo počasi. Gozdovi so bili golí, noči hladne, nebo pa pokrito z oblaki. Vidojeviška četa je 12. aprila prenočevala v dveh hišah Rgaja, vasi, ki leži pod Rgajskim vrhom. Četi sta se tega dne pridružila tudi Mika Mladenović, sekretar OP KPJ za Niš in Ivo Fabčić-Djura, komisar Topliškega partizanskega odreda.

Podnevi so imeli partijski sestanek. Četni komandir Boško Ivanović-Mijat in komisar Gavra Čeh sta predlagala, naj se četa umakne na Kopaonik, medtem ko sta Mija in Djura bila za to, da četa ostane na Vidojevici, kjer je bila tudi ustanovljena in kjer naj bi ostala z namenom, da brani prebivalstvo pred sovražnikovim nasiljem. Z njunim predlogom se je strinjal tudi partijski sekretar Silvester Fogl-Miljko.

Medtem ko so premraženi borci večerjali in se pripravljali na počitek, niso opazili, da so iz teh dveh hiš izginili štirje moški. Ko je Mijat pregledoval stražo, je v daljavi opazil luči in slišal pokanje. Ker mu je to bilo sumljivo, je zbudil Djura, Mika, Gavra in Miljaka in jih obvestil, da je sovražnik v bližini. Glede na to, da to ni bilo prvič in ker niso sumili v izdajstvo, so se dogovorili, da bodo do zore ostali v hišah, za vsak primer pa bodo okrepili stražo.

Ko je čez nekaj časa Mijat spet

stopil na plano, je videl luči že precej bliže, bilo pa jih je tudi precej več kot poprej. Postalo je očitno, da so partizani izdani in da jih sovražnik obkrožuje. Niso smeli več čakati.

Borce so nemudoma zbudili in jih napotili proti Rgajskemu vrhu, ki je bil od hiš oddaljen kakih 300 metrov. Noč je bila čedalje temnejša, mrzla megla pa čedalje gostejša.

»Tu bomo počakali do zore,« je dejal Mika, ko se je četa zbrala na vrhu. »Megla je tako gostá, da ničesar ne vidimo, in kdove, na kaj utegnemo naleteti, če bi šli kam naprej.«

Približno ob štirih zjutraj sta Mijat in Miljko krenila proti hiši, v kateri so prenočevali, da bi za svoje borce prinesla kaj hrane. Spotoma sta srečala patruljo. Zvedela sta, da je le-ta naletela na četnike, ki jih obkrožuje. V hiši sta našla le žensko z otroci. Ko sta jo vprašala, kje so moški, jima je odrezavo odgovorila, da so moški odšli že zgodaj zjutraj na delo v mlin, otroke pa je umaknila v klet, ker utegne priti do boja. Prav tedaj so odjeknili strel iz pušk, mitraljezov in topov. Partizanska patrulja se je srečala z Bolgari.

Mijat in Miljko sta planila iz hiše. Poklicala sta Mika, Djura in Gavra. Ker je pokalo že vsepovsod, so sklenili, da se bo četa umakala proti Pestiški reki. Mijat pa ji bo varoval umik s težkim mitraljezom. Medtem so se vrnile tudi patrulje. Prinašale so neugodne novice: obkroženi so in sedaj četniki in Bolgari z vseh strani prodirajo proti Rgajskemu vrhu. Četno poveljstvo se je iz vasi umaknilo nazaj na hrib. Prav tedaj se je megla porazgubila, na pobočjih Rgajskega vrha v smeri proti Pestiški reki pa razkrila strahoten prizor: tam je ležalo 23 borcev Vidojeviške čete, ki so se skušali v gosti megli prebiti iz obroča skozi bolgarski topniški ogenj. Ker pa se je medtem megla dvignila, so se nepričakovano znašli na popolni čistini...

Preostalih devetnajst borcev je bilo že v tesnem sovražnikovem obroču.

»Prebijali se bomo na levo, proti potoku in gozdu,« je ukazal Mijat in takoj pripravil skupino bombašev.

Odjeknile so eksplozije bomb in utrle pot skozi četniške položaje. Borci so se navzlic toči sovražnikovih krogel prebijali v skokih od skale do skale, od enega do drugega padlega borca. Že pri prvem skoku je zadelo četnega komisarja Gavra Čeha.

Mika in Miljko sta se prebijala proti gozdičku na levi strani. Tam sta ob nekem debelu našla mrtvega komisarja Topniškega partizanskega odreda. Kmalu zatem je tudi njih ranilo. Milka Protić-Lina jima je pomagala, da sta se zavlekla globlje v gozd. Četniki pa so Mijata kmalu dohiteli. Ker je bil ves krvav, so mislili, da je že mrtev, in so se zadovoljili s tem, da so mu odvzeli plašč in čivlje. Medtem ko so četniki v neposredni bližini postavljali svoj težki mitraljez, je Mijat izkoristil njihovo nepazljivost, skočil v gozd in jim ušel.

Lina je ranjena borca odvekla v bližnjo hišo. Tam ju je obvezala, nato pa odšla po žganje, da bi jima očistila rane. Medtem ko se je Lina ukvarjala z ranjencema, je gospodinja pohitela v Široke njive in obvestila četniškega vojvodo Šmiguča, da sta v njeni hiši dva ranjena partizana in ena bolničarka.

Četniki iz Kuršumlje še niso pozabili, kako jim je Mika nekoč, ko so ga hoteli ustreliti, v zadnjem hipu pobegnili in skočil v Toplico, in zato so mu sedaj najprej zlomili nogo, nato pa ga naložili na voz in odpeljali s seboj. Lina in ranjeni Miljko sta hodila peš. Spotoma so ju četniki nenehno pretepali. Lina jih je prosila, naj jih nikar ne mučijo, temveč naj jih raje takoj ustrelje.

»Nemcem sem nekoč že ušel, toda vi ste slabši od njih,« je Miljko očital četnikom. »Vi ste izdajalci srbskega naroda. Nekega dne se boste še sramovali svojih zločinov...«

Med zasliševanjem so četniki Mika tako mučili, da jim je pri tem že skoraj umrl. Ko pa so ga odpeljali, da bi ga ustrelili, je le-ta še zbral toliko moči, da jim je zavpil:

»Streljajte, toda tovariši nas bodo maščevali. Zmaga bo naša...«

Ustrelili so ga hkrati s Miljkom, Lino pa so izročili Bolgarom, ti pa Nemcem, ki so jo nato poslali v taborišče.

Iz četniško-bolgarskega obroča se je prebil le komandir Mijat in pet borcev. Navzlic temu pa partizanske puške na tem območju niso prenehale pokati.

NARODNA ARMIIA

pod svetovnim povprečjem, saj imamo tankerjev le 10 odstotkov glede na število naših ladij in 16 odstotkov glede na njihovo tonažo.

Znano je, da je povprečna starost trgovske ladje 20 let in da se s starostjo zmanjšuje tudi njena gospodarnost. Trgovske mornarice, ki imajo novejša ladja, v svetovni pomorski trgovini dosegajo večje uspehe od onih s starimi ladjami. Zato vsako leto odhaja precej ladij v staro železje. Samo lani so izločili za približno 4.000.000 ton starih ladij. Trgovsko ladjeve je pa se zmanjšuje tudi zaradi raznih nesreč. Tako na primer so se samo v zadnjem četrtletju 1968 primerile nesreče 80 ladjam, izmed katerih se je 27 ladij potopilo, 4 ladje so se izgubile, 9 ladij je uničil požar itd. Zanimivo je, da v tem obdobju naša trgovska mornarica ni imela nobenih izgub.

Kar zadeva gradnjo novih ladij, največ građe tankerje in ladje na motorni pogon, čedalje manj pa parnike, katerih uporaba ni gospodarna. Pred dvajsetimi leti je največ novih ladij izdelala Velika Britanija, sledile so ji Švedska, Nizozemska, Francija in ZDA. Pred desetimi leti se je na vrh prebila Japonska, na drugo mesto Zahodna Nemčija, Velika Bri-

tanija pa se je morala zadovoljiti šele s tretjim mestom. Močno so zaostale tudi ZDA.

Če sodimo po ladjah, ki so jih gradili v drugem četrtletju 1969, je sedaj še vedno na prvem mestu Japonska (374 ladij s 4.915.129 BRT), druga je Velika Britanija (144 ladij z 1.602.904 BRT), sledita pa ji Italija in Švedska. Jugoslavija je z 22 ladjami in 437.493 BRT na 11. mestu. Če pa sodimo po naročilih, je Japonska spet na prvem mestu (76 ladij s 13.128.896 BRT, Švedska je druga (77 ladij s 4.026.386 BRT), Francija pa tretja (157 ladij s 3.324.076 BRT). Jugoslavija je na 8. mestu (56 ladij z 1.291.958 BRT).

Lani so na vsem svetu izdelali za kakih 30 milijonov BRT novega ladjevja. Naj omenimo, da so le štiri leta poprej splovili komaj za 12 milijonov BRT novih ladij. Zanimivo je, da je po številu naročenih ladij Jugoslavija pred ZDA. Slaba ladjedelniška dejavnost v ZDA je posledica drage delovne sile.

Sodobne ladjedelnice so se tako razširile in posodobile, da lahko građe tudi zelo velike ladje. Potem ko je bil zaprt Sueški prekop, so ugotovili, da je prevoz okrog Južne Afrike z velikimi ladjami cenejši kot pa prevoz po

mnogo krajši poti skozi Sueški prekop, vendar z večjimi ladjami. Zato so v zadnjih letih začeli graditi tudi ladje, zlasti pa tankerje, ki imajo več kot po 100.000 BRT. Že do konca leta 1968 je bilo izdelanih 120 tankerjev z nad 100.000 BRT (izmed njih na Japonskem 76 tankerjev), naročenih pa je še 250 takih ladij. Na Japonskem imajo dva tankerja, ki imata celo po 330.000 BRT, naročenih pa imajo še pet tankerjev, izmed katerih bo največji imel 350.000 BRT.

Razen tankerjev je v svetovni trgovski mornarici še 10 ladij z več kot 100.000 BRT, medtem ko je naročenih še 77 takih mamutskih ladij. Največja izmed njih, ki jo građe na Japonskem, bo imela 210.000 BRT.

Bodo še nadalje povečevali tonazlo ladij? Na to vprašanje ni lahko odgovoriti. V ladjedelnicah trdijo, da so v tem oziru možnosti neomejene in se že pripravljajo na gradnjo tudi takih ladij, ki bodo imele po milijon BRT. Tudi pulski Uljanik se pripravlja na gradnjo treh ladij, ki bodo imele po 250.000 BRT. Navzlic temu pa ne primanjkuje naročil za manjše ladje, zakaj orjaških ladij ni moč uporabljati v manjših pristaniščih, plitvih morjih in prekopih.

Filip Pajnič – Jaka: V Benečijo in nazaj

Vseh dvajset borcev je ostalo na istem mestu, jaz pa sem šel malo naprej in kmalu našel gozdiček. Poklical sem komandanta in mu pokazal kraj, ki bi bil najbolj primeren za nas. Strinjal se je in ukazal, da bomo čez dan v tem gozdičku počivali. Borce je razdelil na skupinice po tri, jim odredil položaj in rekel, da dva vedno lahko spita, tretji pa mora biti buden. Govoriti nismo smeli, kaditi tudi ne; če bi videli sovražnike, naj jih pustimo oditi, če pa bi zavili prota nam, naj bi takoj streljali, še boljše pa bi bilo, če bi jih lahko ujeli žive, da ne bi strelj priklenili pozornost večjih sovražnih enot.

Po njegovem povelju smo se razvrstili v krogu med gosto praproto, ki nam je nudila dobro zavetje. Obilna jutranja rosa nas ni motila, saj smo se že zdavnaj navadili.

Zopet je bil dan neskončno dolg. Vreme je bilo lepo, dan sončen. Blizu je bila glavna cesta in ropot avtomobilov nam je onemogočal spanje. Noben borec ni zaspal, da bi se odpohil. Posebno budni pa smo bili, ko se nam je okoli poldneva približala na deset metrov belogardistična patrulja, oborožena z dolgi-mi francoskimi puškami na tri naboje. Pustili smo jo, da je šla mimo nas. Razločno smo slišali tudi topovske salve. To je bil napad na Šerčerjevo brigado, kar s topovi so tolkli po njih, da je bilo precej borcev ranjenih in mrtvih. O tem bom povedal pozneje.

Proti večeru se je pripravilo k nevihti. Pripodila se je megla, kar je meni prišlo zelo prav, da sem lahko skuhal večerjo iz tistega telečjega mesa z Martinj vrha. Megla je zakrila dim, ki ga je drugače bilo že od daleč opaziti in nam je delal vedno preglavice. Kotel smo imeli s seboj, vodo pa sem dobil v mlaki tam blizu. Mirno smo pojedli in bili kmalu pripravljeni za odhod.

Progo smo mislili prekorati pri Šampetovem mostu, od nje smo bili oddaljeni le kako slabo uro, držala je po bregu nad nami. Partizani so vedno morali neke hoditi čez progo, zato so fašisti vzdolž nje izsekali hosto po stopetdeset metrov na obeh straneh, da je bil ves teren pregleden. V tej uri, ki nas je ločila od proge, pa se je nenadoma zjasnilo. Nevihta je šla mimo. Skoraj smo videli pred seboj velike bunkerje, ki so jih radi proge zgradili Italijani. Naravnost pred samo smo zagledali nadvoz, ki je bil zgrajen tako, da se je lahko šlo pod progo. Bil je zabarikadiran z bodočo žico. Od nekod se je razvedelo, da je prehod miniran. Spet sem jaz dobil od komandanta povelje, naj grem pogledat, če je prehod res miniran.

Vzel sem s seboj še enega borca in se splazil do prehoda. Mislim sem si: »Kako to, da moram ravno jaz iti gledat, če je minirano, ko nisem nikak specialist za mine? Tudi nisem bil v bivši vojski in inženiriji, temveč pehoti...« Naglas godrnjati pa nisem smel, ker je pri tem opravič morala vladati popolna tišina. Ustavil sem se, malo zamišljal in krepko potegnil za kol, za katerega je bila pritrjena žica.

»Zdaj bo po meni,« sem si mislil, zgodilo pa se ni nič. Ugotovil sem, da min ni bilo. Tudi zabarikadirano ni bilo kdo ve kako in kmalu sem umaknil žico, da je bil prehod mogoč. Vrnil sem se hitro in obvestil komandanta, da min ni in da sem prehod osvobodil žic. Malo smo še počakali, ker smo bili šele na začetku noči. Niti računali nismo, da bi nam križanje dveh tovornih vlakov prav na nadvozu tako zelo pomagalo. Izkoristili smo to ropotanje vlakov in se potegnili na drugo stran proge. Komandant je bil z uspehom tega prehoda zelo zadovoljen. Niže od nas smo slišali močno streljanje iz bunkerjev in si nismo znali razlagati, kaj to pomeni. Ko smo prišli že v zavetje gozda, se komandant domislil in reče, naj dva borca ostaneta in oddasta nekaj strelav na osebni vlak. Priglasila sva se jaz in Sokol.

»Na vrhu vaju počakamov,« je dejal komandant in vodil borce naprej. Nisva dolgo čakala, ko je prišel prvi vlak od Logatca in peljal proti Verdu. Poslala sva nekaj strelav v razsvetljene vagon, nato sva odhitela za kolono in jo dohitela pred vrhom. Tu pod vrhom je taborila Šerčerjeva brigada. Isti večer je bila napadena v Dolomitih, vrnila se je in niže od nas prekorala progo pri Verdu. Zdaj smo vedeli, kaj je pomenilo streljanje iz bunkerjev ob progi. Postalo nam je jasno, da smo skoraj istočasno na različnih mestih prekorali progo mi in Šerčerjevci. Ko se je zdanilo, smo se z njimi veselo gledali in pozdravili. Med njimi sem imel precej znancev, starih partizanov. Pri večerjajnem napadu so imeli dosti ranjencev. Med njimi je bil tudi Rusov Anton iz Travnika v Loškem potoku. Govoril sem še z njim, pozneje je dobil zastrupljenje in je ranam podlegel.

Naša patrulja se je zmanjšala. Mitraljez Bogdan in še nekateri so ostali v Šerčerjevi brigadi. Tudi jaz bi bil moral ostati, toda Sokol je govoril s komandantom in ta me je vzel s seboj v spremstvo do Kočevskega Roga.

Marca 1943, ko smo mi odšli z Babne gorice pri Polhovem gradu, je bil glavni štab NOV in PO v Dolomitih, pozneje pa se je prenestel v Kočevski Rog.

Od tu, iz Loških gozdov do Kočevskega roga, kamor smo zdaj bili namenjeni, je bilo precej daleč. Na naši poti sta bila Loški potok in Bloška planota. Ondod je bila takrat bela garda na višku svoje moči.

Ko smo se poslovlili od Šerčerjeve brigade, smo šli mimo Padeža in Iške. Nad Iško smo malo postali. Spodaj ob Iški je bilo videti neke mlina. Komandant Avšič mi je rekel, naj grem pogledat, kaj je okoli teh mlinov in kaj je v njih. Pripravil sem si puško na strel in se potihoma spuščal proti mlinu. Ko sem prišel v bližino, sem začutil, da se v njem nekaj giblje. Bilo je okoli poldne. Dvignil sem puško in zaklical:

»Kdo tam?«

»Tukaj partizan!« je odgovorilo iz mlina.

»Pridi ven!«, sem ukazal in se pripravil na strel.

Prišel je in ko se je bližal, se mi je zdel znan. Ko se mi je še bolj približal, sem ga spoznal. Bil je to moj mlajši brat Niko. Bil je suh, droben, ves temen v obraz. Po dolgem času sva si tovariško segla v roke. Kot prava partizana nisva pokazala ginjenosti in sreče, da se vidiva in da sva oba še živa. Povedal mi je, da so belogardisti izselili vse domače, iz hiše napravili bunker in vanj naselili 50 oboroženih belogardistov, ki so bili vsi doma iz naše in bližnjih vasi. Posekali so vse lepe, košate, bogate kostonje okoli naše hiše in jih odvekli. Tudi naš smrekov gozd za hišo so posekali, da se njihovemu bunkerju ni bilo mogoče neopaženo približati. Kostonjev mi je bilo strašno žal, pa tega nisem pokazal. Povedal sem bratu, da sem bil pet mesecev na pohodu, da sem bil v Benečiji, da se zdaj vračamo s triglavskih planin in gremo v Kočevski Rog. Potem sem brata odpeljal k svojemu komandantu. Moj brat Niko je bil takrat v službi VOS in je bil tam na terenu v službi sam.

Niko je mojemu komandantu poročal, kakšna je situacija. Popoldne sem se od brata poslovil. Bilo mi je hudo, ko sem gledal za njim; kdo ve če ga bom videl še kdaj živega, ko mora opravljati vedno tako težke naloge. Pa on je vendar ostal živ, druga dva brata partizana pa sta padla...

Po kurirski zvezi smo šli naprej prek Bloške planote, mimo vasi Ravne, Malega loga, ki spada že k Loškemu potoku, in naprej v gozdove Jelenovega žleba in Travnice gore. V gozdu je bila neka baza — če se ne motim, je bil to ribniški okrožni komite. Pri njih se je naš komandant zadržal en dan. Bil sem uro in pol hoda oddaljen od svoje vasi in nisem se mogel premagati, prosil sem komandanta, naj me pusti, da grem pogledat, kaj je z mojimi starši. Takoj mi je dovolil in mi rekel, da se moram vrniti drugi dan popoldne na isto mesto.

Bilo je sredi avgusta. Vreme je bilo suho in toplo. Šel sem in šele tedaj sem začel premlajevati, kako neki bom prišel do svojih staršev, ki so našo hišo, ki je ležala blizu gozda, morali zapustiti in so zdaj živeli pri maminih starših sredi vasi, polne belogardistov. Zamislil sem si, da se bom priplazil do zadnje hiše v Travniku, dalje pa bom že videl, kako bo.

(Nadaljevanje)

DARWIL

TRST piazza s.antonio nuovo
4/I-II

**Biseri
Darwilove
proizvodnje
1969**

**LORD 71 in
LADY 71**

Societa

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejša pri urah DARWIL — ugrajen DARBLOCK, ki ščiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR' cronometer je pojem elegancie in točnosti.

DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK
DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970.
GENERALNO ŠVIČARSKO ZASTOPSTVO

DARWIL

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22-KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo!

Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA.

Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji.

Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije.

elrad

INDUSTRIJA ANTEN, PRIBORA
IN VISOKOFREKVENČNIH KABLOV
GORNJA RADGONA

PROIZVODNI PROGRAM:

- TELEVIZIJSKE ANTENE
- RADIJSKE ANTENE
- AVTOMOBILSKE ANTENE
- PROFESIONALNE ANTENE
- PRIBOR ZA MONTIRANJE ANTEN
- SKUPINSKE ANTENSKE NAPRAVE
- VF KABLI IN DVOVODI
- TV ODDAJNIKI
- TV FREKVENČNI PRETVORNIKI
- TV ODDAJNE ANTENE
- TUNERJI
- KONVERTERJI
- ELEKTRONSKE ANTENE

ČIST TON IN JASNA SLIKA Z ELRAD ANTENO!

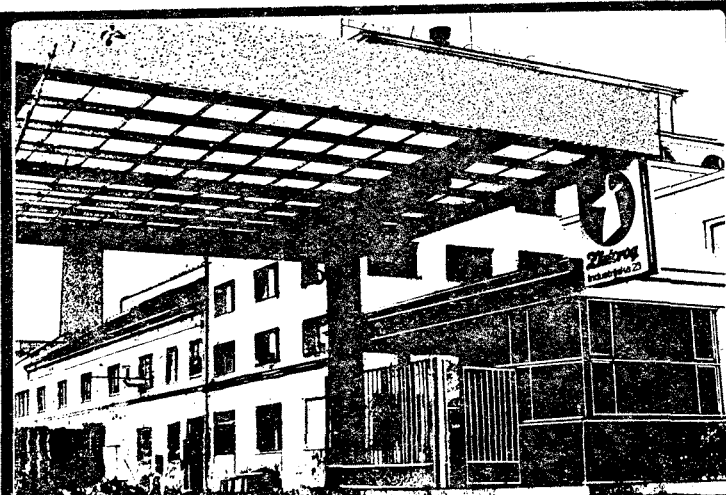
stanovanjska hiša S-405/C

zahtevajte prospekte

**sodobni družini
sodoben dom**

marles - maribor

Priporočamo vam:

Detergente:

Bio Mat, Bio ipsa, Mixal, Oskar total, Penil, Damil, Dik novi, Cet

Toaletna mila:

Solea mila v različnih vonjih: ciklama, jelka, jorgovan, lavendel, tabako, Sayonara, Oziris, Lotos, Speik, Lanolin, Lilas, Baby milo, Glicerinsko milo

Kozmetiko:

Flörina, Solea krema, Solea baby, Solea za sončenje, Van Kait "S", Dentol A + D, Brix, Dextra, Opilca, Margaret Astor - dekorativna kozmetika, šminke, laki

Deodorante in kolonjske vode:

Soled, Bac, Vionell

Party, R & B, Topaz, Barcarola, Chat noir

Sredstva za nego las:

Po licenci Schwarzkopf: Fit, Seborin, Glemo, Golf, Palette, Igora Royal, Taft, Bonawel, Orchiset, Konzil Liquide, Ivorin, Žvepleno mleko

Industrijska čistilna sredstva:

Zlatoli in Zlatexi

Vse dobro iz hiše Zlatorog

Obrtno podjetje

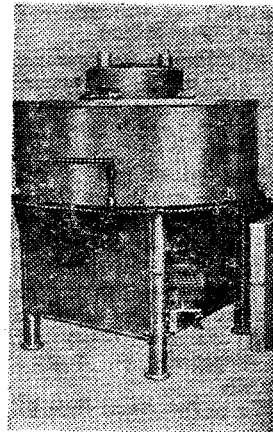
»OBR TNIK«

PREBOLD

izdeluje krožne betonske mešalce v velikosti 500 litrov z električnim motorjem 380 W.

Mešalec je primeren poleg mešanja betona, tudi za mešanje malte. Uspešno ga uporabljajo izdelovalci betonskih zidakov.

Prodajna cena 9.750.— Ndin

TOVARNA ELEKTROMATERIALA
LJUBLJANA — ČRNUČE

IZDELUJE:

- ELEKTROINSTALACIJSKI MATERIAL
- VODOTESNI ELEKTROINSTALACIJSKI MATERIAL
- PEŠEL CEVI IN PRIBOR
- ELEKTRIČNE LIKALNIKE — NAVADNE IN Z REGULACIJO (SISTEM ROWENTA)
- IZOLACIJSKI MATERIAL: BOUGIER CEVI, DIAGONALNE TRAKOVE, OLJNO SVILO, OLJNE TRAKOVE, ALGLAS TKANINO
- SUHE TRANSFORMATORJE

Materž Ilace:

Izgubljena svoboda

Na Notranjskem konec julija 1942

Julijska vročina je pritiskala iz dneva v dan. Potili so se ljudje in živali v hlevih, na poljih in v gozdu. Z vseh velikih hiš so visele slovenske zastave. Ob večerih je bilo slišati iz vasi glas harmonike in trobente. Kraj je bil svoboden že tri mesece, zategadelj pesem, godba, vrisk na vasi in polju, v gorah in planinah, podnevi in zvečer.

Strietov Mirko stoji kot stražar ob poti, ki vodi v gozd. Dnevno straži po deset ur, en teden podnevi, drugi teden ponoči. Dvajset korakov ima odmerjenih od stare, vedno šumeče jelke do krivenčastega z mahom obraslega gabra. Od večne hoje je steza vdolbena, kot da bi jo izdolbel strugar. Strietov Mirko je videl tistega sončnega in cvetočega majskega dne, kako so se čete njegovega bataljona usule iz gozda v dolino, s pesmijo in vriskanjem. »Star si petdeset let. Molče in hraber, kakor nalašč za stražarja,« mu je rekel komandant bataljona. »V taborišče bodo lahko šli samo tisti, ki bodo imeli take papirje. Vse druge boš zavrčal, dokler ne bo drugačnega povelja.«

Zapomnil si je te besede. Potem se je v dolini, ki leži pred njim, izpela lepa, vesela in vrisajoča svoboda. Nad sončno pokrajino so letale nerodne štorke in metale bombe na vasi. Se več so jih zmetale nad dozdnevno partizansko taborišče. Vsak drugi dan so obletavala Tolsti vrh in Otrobovec, Petelinjek in siemena, kjer sta kraljevala lepi jelen in srnjak. Po vaseh sta potihnila pesem in vrisk. V gozdove so se molče vračale utrjene čete. Daleč v gorah so se bojevale z italijanskimi alpinci. Preveč je bilo alpincev, zato so se borci umikali čez lepo in prejšnjo veselo dolino. Bili so prašni in utrjeni. Puškinje cevi so jim visele navzdol. Na lojtrnicah so na slami ležali stokajoči ranjenici. Nekateri so kleli, drugi molili, da bi čimprej ozdraveli. Obveščevalci in komandanti so jahali konje. Po jasnem nebu je pa plulo vroče julijsko sonce in žgalo ljudi, konje in pokrajino. Za partizani so se umikali terenci, okrožni in rajonski. Obraze so imeli zaskrbljene, torbe pa polne raznih spisov, potrebnih in nepotrebnih, o ljudeh, ki so potrebni terenske in komisarke vzgoje in prevzgoje.

Za njimi so odhajali v gozd možje, žene in dekleta, ves tisti vesel svet, ki je pel in vriskal od sončnega in cvetočega maja do vročih zapoznelih julijskih noči.

»Ko bodo vsi odšli, takrat pojdi tudi ti v taborišče,« je dejal komandant, ki je jahal iskrega črnega vranca.

Strietov Mirko pa opazuje dolino pred seboj, letala in nizko leteče in okretne lastovke in slavce, vrane in krakulje.

Tam daleč na koncu doline stoji med jablanami hišica in v njej stara naglušna mati. Govedo moka, ko gre v gozd, vozovi škripljejo, otroci jokajo in ženske vzdihujejo. Ozirajo se nazaj, kot da bi hotele odnesti dom, vas in do včeraj veselo dolino s seboj, v gozd, kjer šume mogočne jelke, kjer jih čakajo snežni zimski viharji in pomanjkanje.

»Kdaj se boš umaknil, Mirko?« ga vpraša zaskrbljen rajonski funkcionar.

»Se! bom zadnji. Videl bom že morda ogenj in dim v vaseh.«

Daleč na severu so švigali v zrak ognjeni zublji. Zoprn duh po požganih vaseh se je širil do gozda.

»Od kdaj stojiš, Mirko?«, ga je vprašala mlada ženska, ki je hitela v gozd za možem-komandirjem.

»Od desetega maja. Osemindeset dni že stražim to pot v gozd.«

Vasi v dolini so kakor izumrle. Njive valove. Ajda cvete kakor mlado dekle.

»Pojd no, kaj bi stal,« mu je dejal obveščevalec.

»Čakam, da pridejo tisti zoprniki v dolino,« je odvrnil.

Zadnje zaščitnice so zapustile dolino. Šest jih ima obvezane roke. Ranjeni so bili ob spopadu z alpinci na Prevali.

»Pusti, Mirko, stražarsko mesto, mi smo zadnji, ki zapuščamo dolino,« so mu prigovarjali.

Daleč za vrhom se sliši zamolklo bobnenje topovskih streljav. Mirku dajo požirek domačega žganja. »Slivovka je,« pravi starejši vodnik in si briše mokra usta. »Tam v gozdu je ne bomo videli.«

Mirku se je približala mlada srnica. Ne opazi je, ker gleda zamišljeno rodno vas in belo hišico med zelenim sadovnjakom. Strelji se slišijo čisto blizu. Mirko pogleda na uro. Pet je in še pritiska sonce, kakor opoldne.

Sezuje si čevlje in si preobuje nogavice. Mati mu jih je naredila v hudi trdi zimi. Tri pare jih je vedno nosil s seboj. Mirko se ozre Vidi, da gore hiše v sosednji vasi. So le prišli tisti zoprniki. Regljanje mitraljezov odmeva iz tiste vasi. Sliši se vpitje. Mine padajo blizu gozda. Mirko se ustavi pri jelki in opazuje požar. Po cesti se privale kamioni, polni alpincev, in težki tanki, ki se zibljejo kakor breje krave. Tanki obstanejo pri porušnem mostu. Deset — petnajst alpincev se bliža gozdu. Puške drže v rokah.

»Umakni se, ti si zadnji,« mu je dejal komandant. »Ne,« si misli Mirko, »dosti vas je. Eden ali dva alpince bosta ostala na cesti pred gozdom.«

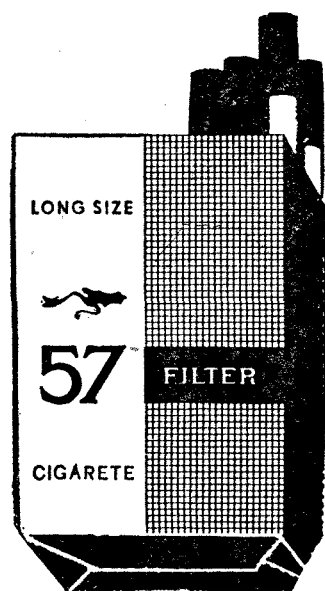
Zdajci zagleda ogenj in dim, ki se dviga iz njegove rodne hiše. In mati! Hiša in mati, mati!

Alpinci so že petdeset korakov od njega. Za njimi gredo štirje tanki in šest kamionov. Mirko pomeži v največjega alpinca in sproži. Alpinec omahne. Mirko sproži drugič. Tudi drugi pade. Ostali se vržejo na tla in slepo streljajo v gozd. Kamioni se ustavijo. Alpinci se razvijejo v strelsko vrsto. Tanki se kakor breje krave počasi pomikajo naprej. Mirko hitro strelja v vrsto alpincev, ki sklonjeno hite naprej. Ko stopi izza debel jelke, ga pokosi dolg rafal. Rodna hiša gori z velikim plamenom...

»Štirje naši so padli. Bandit je bil samo eden,« vzklikne oficir, stoječ ob mrtvem stražarju.

Eden izmed vojakov, ki zna slovensko vzame Mirku iz žepa list kjer piše, da so vse ceste in steze v gozd zaminirane. Mesec dni jih ne bo v gozd!

TOBAČNA TOVARNA LJUBLJANA

Akcija „Partizanske smuči“

Najprej bi povedal, da na televiziji pripravljamo serijo televizijskih dokumentarnih filmov s skupnim naslovom »Po poti slovenske državnosti«. Doslej smo v celoti posneli tri filme, vendar bi podrobno iz tega programa prihranil za kdaj pozneje. Tokrat nekaj besed o enem izmed filmov, ki bo posvečen partizanskemu vojnemu gospodarstvu in bo zlasti prikazal narodke industrije na osvobodjenem ozemlju. To so predvsem partizanske delavnice in ena teh, delavnica za smuči, je delovala v Cerknem. Posebno zanimiva je ta delavnica zaradi tega, ker je bila ena največjih in s stroji najbolj opremljenih, z njo pa so združene tudi partizanske smučarske tekme v Cerknem kot prve in edine v času NOB.

Pri snemanju se poslužujemo ohranjenega filmskega gradiva iz tistih časov, ki pa ga je zelo malo, fotografij, partizanskega tiska, ohranjenih zgodovinskih stavb in zgodovinskih predmetov. Kajpak zahteva tako delo veliko iskanja vsepovsod, predvsem pa sodelovanje nekdanjih partizanov, sodelavcev osvobodilnega gibanja in občanov sploh. Glede delavnice za smuči v Cerknem smo predvidevali, da tovarna »Elan« iz Begunj na Gorenjskem kot naslednica te delavnice hrani kakšne smuči, izdelane v Cerknem, ali pa še kaj drugega, zato je moj asistent najprej obiskal tovarniš Rudi Finžgarja. Žal je ob nekem požaru v »Elanu« mnogo teh smuči zgorelo, je pa Rudi predlagal, da bi prek »TV-15« pozvali nekdanje borce in prebivalce s Cerknjanskega, da bi javili, če še kdo hrani smuči, izdelane v Cerknem. »Gotovo se bodo po tistih hribih našle še katere,« je dejal.

Razpis z naslovom »PARTIZANSKE SMUČI«, objavljen v »TV 15« 10. decembra 1969, ste brali, in tako se je začela naša akcija. Rodila je popoln uspeh, kar priča o tem, kako razširjen in kako zelo bran je »TV-15«, pa tudi o tem, kako so še živi spomini na partizanske čase. Prejeli smo skupno 11 pisemnih in eno telefonsko obvestilo. Mislim, da bo zanimivo, če najvažnejšo vsebino teh obvestil posredujem bralcem ter se po tej poti tudi zahvalim vsem, ki so se naši akciji odzvali.

Med prvimi je prispelo pismo Karla Jereba iz Mojstrane.

»Sporočam vam, da imam par smuči z okovjem in palicami. Dobil sem jih v januarju 1945 v Cerknem ob ustanovitvi partizanske smučarske čete. Na smučeh je še viden znak: smuči navzkriž in zvezda.«

Nekaj dni zatem smo šli v Mojstrano po smuči. Zdaj so pri Rudiju Finžgarju; tovariš Jereb pa si je izbral smuči z okovjem znamke »kandahar«.

Potem se nam je po telefonu javil nekdanji gorenjski partizan Zmago Leban.

»Hranim smuči, ki so bile za partizane izdelane v Kropi. Na njih je žig Rudija Finžgarja. Dobro, zelo prožne dile so. Govoril sem z Rudinom in sem ga vprašal, če bi se dalo nanje dati plastično maso, pa mi je rekel, da si bom raje izbral nove.«

Dobro napreduje, sem mislil. Četudi iščemo samo smuči iz Cerknega, ne bo škode, če izvedemo tudi za partizanske smuči, izdelane drugod in za druge predmete iz partizanskih delavnic. In res, na dan so prišle prav zanimive podrobnosti.

Peter Jež iz Ajdovščine piše: »V zvezi z vašo objavo v »TV-15« vam sporočam, da še hranim smuči (sicer italijanskega porekla) katere mi je v partizanski delavnici v Cerknem osebno popravil tovariš Rudi Finžgar. Smučke so bile namreč prestreljene iz sovražnikovega šarca na mojih ramah, in sicer na Kriški gori, ko sem potoval po rečnih postajah P-7 do P-5 in do TV-6. Na že omenjenih smučeh je lepo poznati zalepljene dele in bodo prav gotovo prišle v zgodovinske anale. Obenem hranim tudi 3 prepušnice v originalu, izdane od II. rekejnega sektorja pri komandi rekejnih postaj Slovenije pod tekočo števil 1501 in 2009 z dne 17. II. 1945, ter prepušnico, izdano od Pokrajinske tehnike KPS za Slovensko Primorje (ciklostilni oddelek), katere član sem bil od septembra 1943 pa do osvoboditve.«

Podobno pismo smo dobili od Matije Ožaniča, ki živi v vasi Pirče pri Kočevju.

»Sporočam vam, da imam shranjene partizanske smuči in okove, ki je bilo izdelano 1944. leta v Brodu na Kolpi v partizanskih delavnicah.« V nadaljevanju me tovariš Ožanič sprašuje, če sem kaj v sorodu s Tonetom Strietom iz Kozarišč, ki ga je spoznal kot borec XIV. divizije in kot ranjenec (verjetno sta bila skupaj v bolnišnici na Kozjanskem). Tone Strle je bil komandir čete v Bračičevi brigadi, sedaj pa je državni lovec v Goljitenem lovišču Jelen, Snežnik. Tovarišu Ožaniču odgovarjam, da s Tonom nisem v sorodu, se pa večkrat vidiva. Pohoda 14. divizije na Štajersko sem se udeležil v sestavi 3. bataljona Tomšičeve brigade.

Smuči, o katerih poročata tovariša Jež in Ožanič, niso tiste, ki zanimajo Rudija Finžgarja in ki smo jih potrebovali za snemanje. Njunj pismi bomo posredovali muzeju Ljudske revolucije v Ljubljani, ki bo prav gotovo smuči odkupil.

Nadalje javlja Jože Grabrijan

iz Livolda pri Kočevju, da hrani aluminijasto kozico, ki je bila ulita 1944 v partizanskih delavnicah v Črnomlju iz avionskega aluminija. »Od februarja do polovice aprila 1945 smo kuhali v njej partizani radijske postaje D-2 pri CK KPS v Ješečniku pod Stražnjim vrhom pri Črnomlju, kjer je deloval CK KPS.« Prav tako nam je pisal tovariš Peter Šobar, ravnatelj Pokrajinskega muzeja v Kočevju, da muzej hrani 6 fotografij iz partizanskih delavnic v Črmošnjicah in s Trave, dalje napravo za izdelavo podoficirskih in oficirskih zvezd, žlico, glavnik in skodelico iz aluminija, ki so izdelek partizanskih delavnic. Poleg tega hrani še oblik za izdelavo kadi in vžigalnik, izdelan iz krogle letalskega mitraljeza. Tovariš Peter Šobar nam je že lani in predlanskim mnogo pomagal pri snemanjih in se mu še posebej zahvaljujemo.

Nekateri tovariši so nam poslali fotografije. Tako nam je Anton Ažman iz Kroke poslal dve fotografiji in sestavek o smučarskih oddelkih v NOV Slovenije. Ker je sestavek zanimiv in vreden objave, ga odstopamo tedniku »TV-15«, da ga objavi za 25. obletnico tekem v Cerknem, ki jo praznujemo te dni. Tovariš Anton Kramar-Zvone, Kosovelova 7, Tolmin, je pisal iz Ankara pri Kopru, kjer se zdravi. Pravi, da hrani dnevnik od 15. IX. 1944 do osvoboditve, v katerem so zabeležena vsa važnejša dela, ki so jih opravili v partizanskih delavnicah na Cerknjanskem, ter podatke o skladiščih (bunkerjih). Najprej so organizirali čevljarstvo in pekarno na Poljanah pri Cerknem, zatem orožarstvo in čevljarstvo v Novakih. Skupno z mesarjo in pekarno je bilo 15 delavnic. Pošilja nam tudi dve fotografiji od osmih, ki jih hrani v dvojniku. Ostalih, si ne upa poslati, češ da ima bridke izkušnje, ker je s posojanjem marsikaj izgubil. Obema tovarišema pa tudi drugim moram povedati, da za izdelavo filma potrebujemo mnogo fotografij, približno 300 za 25-minuten film, zato b: prosili, da nam tovariši posodijo prav vse fotografije. Za vsako fotografijo jamčimo, izdelali pa bomo tudi zaželeno število kopij brezplačno in jih skupaj z originali po snemanju vrnili lastniku.

Posebej se moram na tem mestu zahvaliti Amaliji in Avgustu Anderluh iz Šmarji pri Jelšah, ki sta nam kar trikrat pisala in nam posodila bogat album s fotografijami zobozdravstvene ambulante, zobozdravstvenega laboratorija, harmonikarskega zbora iz Črnomlja itd.

Ko smo mislili, da je dotok obvestil na naš razpis presahnil, so prišla še tri obvestila o partizanskih smučeh s Cerknjanskega.

Verjetno se je pošta zakasnila zaradi visokega snega. Tako nam poroča Andrej Kranjc s Čepčeva 2 o smučeh, izdelanih v Cerknem, ki jih hranijo pri njih doma. Daje se je oglašila Julija Podobnik, Cerkljanski vrh 5, da tudi ona hrani smuči, na katerih je vtisnjen poseben znak (zvezda s prekrizanimi smučmi). O tem, kako je prišla do teh smuči, pa pravi. »Bila sem aktivistka in takrat sekretarka mladine na območju Cerkljanskega vrha. Tako smo bili povezani z borci NOV. Pri našem sosedu se je zadrževal konec leta 1944 propagandni odsek IX. korpusa. Eden od tistih me je prosil za moje smuči. Oni so šli tekmoval v Poljane pri Cerknem. Bila sva v dogovoru, da mi bo vrnil druge v primeru, če bi pokvaril moje. In res je bilo tako. Čez nekaj časa mi je prinesel le-te. Dolge so 2,10 m, iz jesenovega lesa in temno rjave barve.«

Končno se je javil še Branko Bajt s Poljan pri Cerknem. Tudi on hrani te smuči z značilnim žigom, le da so bile po vojni prebarvane z rdečo barvo.

Naslove lastnikov omenjenih treh parov smuči s Cerknjanskega smo sporočili tovarišu Rudiju Finžgarju. Menimo, da bo tudi te z velikim veseljem zamenjal za nove Pravi, da bo lastnike na Cerkljanskem obiskal takoj, ko se izboljšajo prometne razmere.

Ta sestevek sem napisal, da bi dokazal, kako je mogoče s primerno zasnovano akcijo odkriti marsikaj zanimivega iz partizanskih časov, na ta način pa ohraniti in oti pozabi mnogo edinstvenih predmetov, značilnih za naš osvobodilni boj. Posebno pokrajinski muzeji bi morali zasnovati podobne akcije za zbiranje predmetov, dokumentov in fotografij iz NOB (seveda so mnogi muzeji že opravili veliko dragocenega dela), treba pa bi bilo tudi predvideti in zbrati nekaj denarja za te namene, ki ga muzeji navadno ne premorejo.

Ob koncu bi se še enkrat zahvalil vsem, ki so se odzvali na naš razpis. Dalje se zahvaljujem še mnogim drugim partizanom, ki jih je obiskal moj asistent in so nam posodili dokumente, fotografije in podobno. Moram reči, da nam tudi pri zunanjih snemanjih ljudje vsepovsod pomagajo, kar je razveselljivo in hvale vredno.

FRANCI STRLE

PRIPOMBA UREDNIŠTVA: Sestavek o smučarskih oddelkih NOV bomo objavili prihodnjič.

POMAGAJ SI SAM IN UNIOR TI BO POMAGAL

Kako je bil umorjen Ernest Thaelmann

Nadaljevanje s 4. strani

Ko se je internacionalno vodstvo konspirativne odporiške organizacije tako prepričalo, da je Thaelmann zares usmrčen, toda ne od bomb, pač pa likvidiran, je sklenilo pripraviti v spomin na vodjo komunističnega gibanja Nemčije žalno svečanost.

SVEČANOST

Priprave za to svečanost so bile poverjene tovarišem, zaposlenim v skupini »Geraettkammer—skladišča potrebščin«, kjer je bil v kletih tudi večji prostor in se je dal zapreti, okna, ki so bila vzdana v temelje, pa zagrniti. Vsi interniranci te delovne komande raznih narodnosti so bili člani organizacije. Tudi ti so prenočevali kar poleg delovnih prostorov, se torej niso udeleževali apelov in niso bivali na blokkih kot drugi interniranci.

Prostor je bil ves prevlečen z rdečim in črnim blagom. Iz vrtnarije, ki je bila v bližini, so jetniki oskrbeli palme in lorberjevo grmičevje. Na steni je visela velika Thaelmannova slika, ovita z rdečim in črnim trakom. Poleg slike sta stali žari s trdimi kockami spirita, to pa je bila tudi vsa razsvetljava celotnega prostora. Grozljiv, toda tajinstven, veličasten prizor.

Vse narodnosti, ki so bile povezane v protifašistični organizaciji so določile svoje predstavnike za to komemoracijo. Prihajali so posamično, pozno ponoči.

Nemec Willi Bleichert je svečanost začel. Žalno koračnico je na goslih zaigral nekdo na violino in vsi navzoči so melodijo mrmrali, nemški pesnik Karl Schnog je recitiral svečanosti primerno svojo pesem, o pokojnem Thaelmannu pa je govoril prekaljeni borec za pravice nemškega proletariata, nemški komunist, dolgoletni jetnik nacističnih ječ in koncentracijskih taborišč Robert Siewert. Po govoru so vsi navzoči tiho zapeli »Leninov posmrtni marš« in stali nekaj minut v popolni tišini. Po podani zaobljubi o maščevanju za to usmrtilitev so se posamično, kot so prihajali, tudi razšli. Zavarovanje celotne svečanosti je bilo poverjeno »Lagerschutzu-taboriščni straži«, komandi, v kateri so bili prav tako samo organizirani jetniki raznih narodnosti in vsi tudi člani v okviru organizacije obstoječih konspirativnih vojaških skupin.

Za komemoracijo je moral nekako izvedeti politični oddelek gestapa. Od koga in kako, je ostalo skrivnost. Bili pa smo priče aretacije političnih jetnikov in preiskavam po blokkih. Gestapo je v tistih dneh aretiralo nemške tovarise: Roberta Siewerta, Willija Bleichert, Hansa Butcharda, Herberta Muellerja, Heinza Bauscha, avstrijske dolgoletne jetnike: Josefa Kutschera, Franza Leitnerja, Akima Lewita, Karla Raucha, Gustava Wegererja in ruska tovarisa Timofejeva Sawina in Grigorija Jekimova, nazadnje 28. 11. 1944, pa še starešino taborišča št. 1 Ericha Reschkeja.

Vse so prepeljali na gestapo v Weimar. V taborišču je zavladala

neznosna tesnoba in negotovost. Aretirani so res bili kleni, preizkušeni borci in že dolgoletni jetniki nacističnih zverj. Bodo vzdržali? Ali pa bodo klonili in tako ogrozili življenja stotin in tisočev v ilegalni organizaciji združenih antifašistov?

Sestajanje smo opustili. Prepovedano je bilo kakršnokoli politično delo, dokler ne bomo na jasnem, kako daleč bo gestapo segel in kdo bo še postal njegova žrtev.

Na srečo vseh organiziranih in taborišča kot celote so aretirani vzdržali. Gestapo ni izvedel nič niti o organizaciji niti o njenem vodstvu, čeprav je aretirane tovarise izpostavil najhujšemu mučenju.

Zaprte tovarise so pozneje prepeljali v kaznilnico Ichtershausen. Od tod so jih 13. 4. 1945 evakuirali s transportom, ki pa so ga 17. 4. 1945. napadli Američani z letali v nizkem letu, kar so jetniki izkoristili in se razkropili.

Ko je vodstvo organizacije v taborišču izvedelo, kako stvari na gestapu v Weimarju stoje, je politična in druga dejavnost ilegalne antifašistične mednarodne organizacije spet zaživela kot prej. Vse ostreje in odločneje smo ponavljali prisego: »Tvojo usmrtilitev bomo maščevali!«

SLAVKO FIGAR

Poizvedujemo

Letos in prihodnje leto bo »Vojno delo« iz Beograda izdalo več knjig s skupnim naslovom »Španija 36—39«. Knjige bodo izšle v srbohrvaščini, v njih pa bo opisana udeležba naših prostovoljcev v španski državljanski vojni, oziroma zgodovina te vojne.

Po do zdaj znanih podatkih se je španske državljanske vojne udeležilo 390 Slovencev. Toda pojavljajo se podatki o vedno novih. Nekaj podatkov o njih so dali svojci, drugi so iz policijskih kartotek bivše Jugoslavije, precej pa jih vsebujejo sezname iz arhiva mednarodnih brigad, ki so bili v SZ, zdaj pa so dostopni. Težava je v tem, ker so imena pisali včasih slabo pismeni ljudje, drugič taki, ki niso znali jezika posameznega prostovoljca in zato niso znali pravilno zapisati njegovih podatkov ali pa prostovoljec ni znal tega pravilno povedati. Tretjič pa, ker so mnogi povedali le svoja ilegalna imena, ki so jih včasih tudi pogosto menjali.

Zato ponovno naprošamo vse, ki kaj vedo o ljudeh, katerih seznam objavljamo, da to sporoče sekciji španskih borcev pri republiškem odboru ZZB NOV, Ljubljana, Bethovnova 10.

Arnič, padel 1936, pokopan v Madridu, Balbin Pavle, Balen Emil, Banda Anton, Bedenik Ladislav, Berdajs Oskar, Berger Rudolf, Berlot Josip, Čap ali Čop Matija, Čap ali Čop Alojz, Debevc Alojz, Debenec Venceslav, Dobeze Vincent, Dria Ivan, Dvoraček Anton, Dvorak Franc, Fergusi?, Gerin Bruno, Gertič Ivan, Hladnik Janez, Hudič Jakob (verjetno pseudonim), Ivanc Franc, Ivanc Mirko,

**velika
RAZPRODAJA
ŽENSKÉ, MOŠKE IN OTROŠKE
zimské konfekcije
od 12. JAN. DALJE
znižanje cen
30 do 60%**

**pri
•nama•
LJUBLJANA
TRGOVSKA HIŠA, ELITA
ŠKOFJA LOKA
KOČEVJE**

Jakovčič Mato, Jakovšič Franc, Kajfež (ali Kajfeš) Jožef, Kalc Jožef, Kapš Anton, Kapš Franjo, Kavčič Viktor-Mečko, Kmet Peter, Knez Franjo, Kobal Andrej, Kokalj Jure, Korošec Lazar, Kožulj Mirko, Kranjc Nikola ali Jože z Rakeka, Krog Milan, Krpec Milan, Kruc Slavko, Kus Franc, Kožuh Jakob, Kozole Aleksander, Lavrič Anton, Legu Evgen, Lipovšek Andrija, Macke Franc, Mazi Martin, Miha Marko, Mijan Arturo, Modic Jože, Mravljak Božo-Franc, Muk ali Munk Alojz, Mulc Anton, Natek Rudolf, Nerdolik Ivan, Oražen Peter.

Pahor Mila, rojena v Tubljah

pri Komnu leta 1919, od 1932 v SZ, pilot se vrnila v SZ, pogrešana od 1942, ko je bila oficir Rdeče armade v Odessi, Palc Vinko, Pečovnik Ivan, Peško Avgust, Petrič Viljem, Pintar Jože, Pinter Friderik, Pinter Karl, Prekopšek Ivan, Preminger Karlo, Prismaš Jaroslav, Radečan Janez, Rakar Anton, Rejc (Rek ali Riba), doma iz Soštanja, Rezar Alojz, Putar Janez, Santo Ivan, Silvester Veljko, Stajner Oskar, Švarc Karlo, Šviliger Josip, Turšič Franc, Tušek Ivan, Valentič Ivan, Vodopivec Albin, Zelen Milan, Zelen Mirko, Vermevšek Alojz, Viezzoli Giordano, Italijan z našega ozemlja.

**Praznik
Leopold Abram**

V Škrbini, majhni kraški vasi, živi sedaj že devetdesetletna Leopolda Abram.

Od enajstih otrok, ki jih je vzgojila v ljubezni do domovine, jih živi še sedem. Izučili so se poklica, odšli po svetu, domov pa se vedno radi vračajo... Med vojno je zbirala hrano in obleke za partizane in »naša hiša jim je bila vedno zatočišče«, se še danes rada spominja Leopolda Abram.

Nedolgo tega je v krogu svoje družine slavila ta visoki jubilej in sprejemala iskrene želje, da bi živela še dolgo dolgo let.

V Dolu so živahno razpravljali o konkretnih vprašanjih

V soboto, 10. januarja letos, so člani združenja borcev NOV Dol-Beričev do zadnjega sedeža napolnili veliko jedilnico podjetja JUB Kemična industrija Dol pri Ljubljani, da bi napravili letni obračun dela. Mednje so kot gostje prišli tudi 3 predstavniki občinskega odbora ZZB NOV, skupaj z narodnim herojem Mirkom Jermanom. Kot gostje so konferenco prisostvovali še predstavniki drugih krajevnih organizacij, ravnatelj osnovne šole iz Vidma ter predsednik DS podjetja JUB in direktor.

Iz poročila o delu, ki ga je podal tajnik Janez Drnovšek, je bilo razvidno, da to organizacijo najbolj tarejo socialni problemi članstva. Združenje šteje 120 članov; med njimi jih je v letu 1969 potrebovalo kar 25 odstotkov stalno ali pa enkratno socialno pomoč. Socialna komisija združenja je tudi po 3 ure reševala posamezne primere, da ne bi napravila napake ali pa komu povzročila krivico. Predsednik konference Stane Kastelic je kljub temu med razpravo stalno pozival prisotne, naj povedo če je bilo kaj narobe, vendar resne kritike ni bilo. Navzočji so se resno zavzeli za to, da se vendar še enkrat reši priznanje dvojnih let tovarišice Velepičeve, da se prek domačalske občine izposluje socialna pomoč za bolno 76-letno Pavlo Kokalj iz vasi Brdo in da se prizna Antonu Cerarju iz Podgore status koroškega borca.

Kot posebnost te konference je treba omeniti, da so člani v razpravi govorili zgolj o konkretnih vprašanjih njihove organizacije. To posebnost bi lahko pozitivno ocenili, če bi se v skladu s poudarkom, da je ZB politična organizacija, tovariši malo bolj zavzeli za splošno politično aktivnost v krajevni skupnosti.

Veliko pozornost je doživela razprava predsednika delavskega sveta 36-letnega šefa proizvodnje podjetja JUB Mirka Feferja. Do članov te borčevske organizacije se je obrnil z besedami, da visoko ceni njihove žrtve v NOB in da si sploh ne more predstavljati, kako je bilo partizanom v gozdovih, v dežju, snegu, blatu in mrazu, ko so bili večkrat lačni ter slabo oblečeni. Povedal je tudi, da se bo ko predsednik DS podjetja še nadalje zavzemal za pomoč organizaciji in posameznim članom, zlasti tistim, ki delajo v podjetju. Izrazil je upanje, da bo podjetju uspelo ustanoviti poseben fond za pomoč starejšim in socialno ali zdravstveno ogroženim članom ZB, ki so bili in ki so še zaposleni v podjetju.

Organizacija se je na konferenci javno zahvalila za razumevanje podjetja JUB do organizacije in do posameznih članov, zlasti pa za finančno pomoč takrat, kadar organizirajo kakšen izlet ali skupno prireditev z osnovno šolo v čast državnim praznikom.

Med sklepi, ki so jih sprejeli, naj omenimo organizacijo izleta na Urha ter ogled ljubljanskega in črnuškega muzeja NOV. Sprejeli so tudi sklep, da bodo povečali skrb za spomenike NOB in priporočilo, da se vsi člani naročijo na »TV-15«, kjer so vedno dobre razlage predpisov za reševanje problemov, za katere združenje večkrat ne najde odgovora.

STANE KOMAN

Če gradite pazite na stroške!

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Franček Saje:

Boj klerofašistične „Straže“ proti osvobodilnemu gibanju

V komite naj bi prišli Ti, Mirko Javornik-svetnik (Krošl — op. F. S.)... Ta rešitev pride prav, ker bi tako postala Straža depolitizirana...

Prepričani moramo biti, da bo ta vojska reformirala svetovno obličje, da pa bo imel pri tej spremembi samo oni za govoriti, ki bo zmožen prevzeti vodstvo...

Dr. Ciril Žebot je v pismu Verbicu 5. februarja 1944 poslal navodila, kako naj Straža organizira »akademske študijske dneve sv. Tamaža« in jih izrazi za svoje politične namene. Verbicu je pisal:

»Katoliški Slovenci v slovenskem javnem življenju po tej vojni.

1. Teološke in filozofske osnove katoliškega interesa na javnem življenju...

2. Cerkvene smernice za ureditev socialnega in političnega življenja (dr. Puštovan — posebej še, ker je kandidat za cerkveno pravo)...

3. Nauki slovenske okupacijske tragedije za slovensko katoliško gibanje v bodočnosti: Mirko J. (Javornik — op. F. S.)

Vzgoja kat. aktivistov in množic k življenjskemu pluralizmu... Usvajanje znanosti in umetnosti

zahodnih zaveznikov», je želel, da se kvislinško domobranstvo ne cepi na kako četniško »ilegalno«, ampak krepki, mihailovičevska »ilegalna« pa naj se legalizira — pri nemških okupatorjih za boj proti narodnoosvobodilni vojski, ki se je borila proti Nemcem in njihovim zaveznikom. Tako je v zvezi z akcijo majorja Novaka, da na Primorskem s pomočjo Nemcev organizira četnike, 5. februarja naročil Verbicu:

»Novak in pristaši v Primorju: stvar naj bo s pomočjo poklicanih faktorjev temeljito proučena. Odlučna navodila so ta: kdo bo sledil legalnim četnikom — ilegala v zvezi z izvršitvijo protikomunistične borbe... Za igrakanje ni časa.«

V prepričanju, da bodo Nemci ob koncu vojne izročili oblast belogardistom, je Žebot v Rimu že določal svoje sodelavce za ministre. Tako je v pismu 7. februarja 1944 naročil Verbicu:

»Še eno. Maks naj se sistematično pripravi na prosvetni resor. Mislim, da moramo vse storiti, da bo bodoči prosvetni minister. Jaz bom stvar forsiral tu, vi pa gori (s pomočjo svetnika Krošlja).

bivala za obveščevalno službo.

»Straž. OBV. — 50.000 L. mesečno!«

Žebotova avtobiografska navedba, da je kmalu po avtorjevem umiku iz Ljubljane »gestapo« preiskala njegovo ljubljansko stanovanje in pričela o njem poizvedovati, naj bi nepoučenega bralca privedla k mnenju, da je bil Žebot protifašistično ali vsaj protiokupatorsko usmerjen in da je morda v tej smeri celo deloval.

V resnici pa je dr. Ciril Žebot dobra dva meseca pred svojim odhodom iz Ljubljane v Rim s svojimi sodelavci iz vodstva Straže v že citiranem javnem razglasu zavračal splošno naziranje, »da pomeni sodelovanje z okupatorsko oblastjo v namene, ki služijo javni varnosti, izdajstvo proti lastnemu narodu«. Hkrati je poudaril, »da je kršenje ali zlorabljanje dogovorov z okupacijsko oblastjo glede skupne borbe proti komunizmu dejanje politične nemorale, ki jo je treba obsojati kot vsak drug zločin!«

Žebot je bil torej odločen zagovornik popolne lojalnosti do nacističnih okupatorjev. Po teh smernicah se je sam ravnal in v skladu

iztrgali iz rok klerikalnih ilegalcev in jo srečno podredili polkovniku Kregarju, ki vzorno vrši svojo službo (kot najožji sodelavec Rupnika in gestapa — op. F. S.). Sedaj ilegalci seveda iščejo revanže. Začeli so pri tebi, kot je videti... Jutri bom govoril o tem s Kregarjem...«

Kaplan Jakob Mavec, Glavačev sodelavec in referent obveščevalne službe za podeželje v informativnem uradu pokrajinske uprave pa je kmalu zatem v nedatiranem pismu poročal kaplanu Babniku:

»Dragi Nande! Tukaj je položaj sedaj takle: Tvoje stvari smo oddali deloma na štab potom našega ppk. Kregarja. Jaz in France (kaplan Glavač — op. F. S.) sva ga prej popolnoma zainteresirala za Tvojo in sploh novomeško stvar...«

Veš pa tudi, da je Fr. (kaplan Glavač — op. F. S.) vsak dan bolj upoštevan. In da se njegov vpliv veča in postaja močnejši proti vsem drugim, ki sploh ne delajo...«

In ta močniti kaplan Glavač se je v sodelovanju s še bolj močnim kapetanom fregate Kregarjem maščeval klerikalnim voditeljem s tem, da jih je ovadil gestapu. Hkrati je naznanil gestapu tudi nekatere voditelje Straže, ker so stražarji sodelovali pri aretaciji Nandeta Babnika in se marca 1944 pogajali z vodstvom klerikalne stranke za ureditev medsebojnih sporov. Ze pred tem pa je Smersu 7. februarja 1944 poročal, da Glavačevi privrženci širijo vest, »da je dr. Ciril Žebot pobegnil k Angležem.«

Tako je na Glavačevo ovadbo v tej medsebojni borbi belogardističnih skupin, v kateri so belogardistični narodni izdajalci izdajali gestapu tudi voditelje konkurenčnih belih skupin, prišlo do preiskave v Žebotovem stanovanju in Verbiceve aretacije. Toda gestapo je Verbica kmalu spustil, ker se je lahko hitro prepričal o Verbicevi lojalnosti in sploh popolni lojalnosti do nemških okupatorjev.

Prav tako so Nemci »prijazno in dobrohotno« gledali na Stražo, kot se je stražar Jože Čuješ 7. februarja 1945 pohvalil Janezu Grumu. Tako mnenje je imel o stražarjih gestapovec dr. Bernhard, ki je redno zahajal k Mirku Javorniku, simpatizerju Straže.

Sef politične policije dr. Maks Loh je imel prijateljske stike z gestapovcem dr. Pavlom Duscho, France Novak je bil uradnik gestapa, Tone Lipovšek je februarja 1945 postal v Trstu vodja informacijske službe v okviru nemške varnostne službe, kaplan Ivan Lavrih je bil povezan s šefom nemške železniške kontrole itd.

Zaradi lojalnosti do nacističnih okupatorjev in številnih zvez, ki so jih stražarji imeli z gestapom in nacistično policijo, so se nekateri belogardistični voditelji, poznalci stražarske politike in dejavnosti, izogibali stražarjem, ker so se upravičeno bali — njihovega izdajstva.

Ko so Nemci decembra 1944 začeli aretirati člane Slovenske legije, so se ostali levi klerikalni voditelji umaknili v ilegalo. Na svoje seje so prenehali vabiti Krošlja, ker je bil tesno povezan s Stražo. Bali so se namreč, da bi jih mogel gestapo odkriti preko stražarjev in Javornika.

Na razgovoru 3. februarja 1945 o narodnem odboru sta dr. Zajc in Žitnik zahtevala »strogo konspirativnost« in predlagala, naj bodo vanj pritegnjeni tudi stražarji. Dr.

Smajd in Bitenc sta odgovorila:

»Ni govora. Zahtevate konspirativnost in garancije za redno in nemoteno delo. Oni so vsled slovenske izjave preveč povezani z Javornikom. Ta pa kaže s svojim pisanjem, da je germanofil in rušilec slovenske narodne skupnosti ter zelo nevaren, ker bi utegnil stvar nemudoma izročiti Nemcem.«

Konec marca 1945 se je duhovnik Marko Kranjc pri klerikalnih voditeljih potegoval, da bi stražarje pritegnili v narodni odbor. Na to mnenje mu je dr. Basaj »povedal odločno svoje stališče, da ne kaže v sedanjem času spravljati stražarje v NO, ker obstoji nevarnost, da bi vse skupaj prišlo na cesto in da bi Nemci pozaprlji še te ljudi, ki so preostali še na prostosti.«

Enakega mnenja je bil tudi ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. V razgovoru z Bitencem 22. januarja 1945 se je škof pridružil stališču ožjega odbora klerikalne stranke, »da se stražarje ne pritegne k nobenemu delu«. Nadalje je škof rekel, da se bo tudi sam »naprej razgovarjal z njimi le o verskih in kulturnih vprašanjih, kar jim bo izrečno sporočil. To smatra za edino umestno, sicer je vsakdo izpostavljen nevarnosti, da se enkrat znajde v rokah Nemcev«. Na koncu je škof dr. Rožman izjavil, da stražarjem »gre le za oblast in da pri tem ne izbirajo sredstev.«

Pred tem je bilo več poskusov, da bi zgladili napete odnose med Stražo in klerikalno stranko. Tako je konec marca 1944 prišlo do pogajanj. Predstavniki obeh strani so se zbrali v škofijski knjižnici, kjer jim je uvodoma spregovoril sam škof. Na drugem sestanku v prostorih Straže so prišla na dan nasprotovanja o jugoslovanski vojski, ki jo je zagovarjala klerikalna stranka. Stražarji pa so bili proti četništvu, ker so imeli domobranstvo za bodočo slovensko vojsko.

Konec junija 1944 je prišlo po kratkotrajnih pogajanjih dočasne ureditve razmer v klerikalnem taboru, ko so klerikalna stranka, katoliška akcija, Gosarjeva skupina in stražarji 21. junija podpisali sporazum o ustanovitvi katoliškega bloka. Ta blok pa je jeseni 1944 razpadel, ker je iz njega izstopila klerikalna stranka.

Okrnjeni katoliški blok je pod vplivom stražarjev še naprej »votiral in se preimenoval v Slovensko ljudsko skupnost. Preko te politične baze so nameravali stražarji ustanoviti opozicijski narodni odbor, ker so bili odrinjeni od narodnega odbora, ki so ga ustanovili voditelji nekdanjih meščanskih strank. Stražarje so izolirali, ko so ugotovili, da so z njihovo pomočjo dobili Nemci v roke osnutek narodne izjave.

Sele 3. maja 1945, ko so se na Taboru zbrali predstavniki reakcionarnih strank in skupin, so tja končno poklicali tudi zastopnike Straže. Tam so se belogardistični voditelji oklicali za slovenski parlament, ustanovili »narodno državo Slovenijo«, kvislinško domobranstvo prekrstili v »slovensko narodno vojsko« in sprejeli pozdravno brzojavko kralju Petru II. in dr. Mihi Kreku. Zahodne zaveznike pa so prosili za oboroženo intervencijo, ker so se zavedali, da se brez močne tuje oborožene sile ne bodo mogli po nemškem zlomu obdržati na domačih tleh.

Po pogajanjih z nemškimi okupatorji je general Rösener 5. maja prepustil belemu narodnemu odboru oblast, toda že naslednji dan so jo belogardistični voditelji popihali na Gorenjsko in zatem na Koroško. Za njimi so 8. maja zvečer odhiteli tudi beli vojskaški skupaj s poraženo nemško vojsko...

(Nadaljevanje na 12. strani)

Spoštovani gospod Komendant-kapetan Rupnik!

Upam, da ste dobili moje pismo, v katerem Vam sporočam kaj se mi je zgodilo. Danes pošiljam podrobnejše poročilo, naslišanje. Poleg tega sem pisal podrobno tudi g. Glavaču. Na vsak način je treba razčistiti vso zadevo. Temeljito pomesti po Novem mestu. Kakšen bo konec, ne vem. Nerodno je, ker je g. nadporočnik Zagoršek zaplenil ves material notranje obveščevalne službe. — Nujno se nam potrebuje en šef za policijo, ki pa ne bo takoj padel pod njihov vpliv in en šef za obveščevalno pisarno. Jaz bi mu pomagal zadržati, neopazeno. Med domobranci je precej nevolje radi vsega tega. Včasih ste bili baže v Novem mestu. Kako mi je žal, da nisva govorila vsaj par minut. Prosim za navodila. Prosim tudi, če mogoče, da bi dobil domobranksko uniformo, če bom potrjen tudi v Ljubljani kot kurat. Tak sem, kot oigan. Vas in go soprogo lepo pozdravljam

Vaš vdeni

15. I. I 944.

ter njih ustanov. Moderniziranje in sistematiziranje kat. tiska. Moderniziranje organizacijskih in akcijskih metod... SLS zopet spravi na stopnjo njenega začetnega idealizma in elana ter jo rešiti JRZ degeneracije. Osvojitev meščanstva in delavstva.

4. Kakšen program za vstajenje in bodočnost slovenskega naroda si zamišljajo mladi slovenski katoliški intelektualci. (V smislu priloženega programatičnega osnutka: Pavle V. (Verbic — op. F. S.)

Žebot se ni omejil na določitev programa in smernic, temveč je v svojih direktivah predpisoval tudi podrobnosti:

»Uvodna beseda: Janez L. (Ložar — op. F. S.) Pretresljiv spomin na legijo mrtvih pionirjev. Na čelni strani dvorane naj vise slike naših padlih (tudi Kiklja).

Povabiti: škofa (zjutraj naj mašuje), univ. profesorje, politike, vidnejše starejše in mlajše starejše, zastopstvo bogoslovcev, mladce (t. j. člane Katoliške akcije — op. F. S.) Jošta (domobranski polkovnik Peterlin — op. F. S.) in Bitenca od domobranskega štaba itd. ...«

V času, ko je Žebot živel v Rimu v upanju, da se prebije do

Glavna bo ljudska prosveta. Na noben način ne smemo dopustiti, da bi imel tu besedo kak Sušnik ali kaka druga stara razvalina. Maks je prepotoval svet, je odlično mojstrsko orientiran na tem področju, odgovarjajoče star in poln ognja. Zato mora postati minister in naj se na to tudi temeljito pripravi...«

Žebotova navodila iz Rima so prišla v roke Rudolfu Smersuju, vodji klerikalne obveščevalne službe, ki je ponaredil Žebotovo pismo in svoj falzifikat razposlal klerikalnim veljakom. Nato je Smersu v »Obveščevalcu« objavil nekaj odstavkov pisma, ki ga je Žebot pisal iz Rima 5. februarja 1944 in ostro napadel stražarje:

»Drugič bomo objavili še nekaj pisem in dokumentov, ki nam jih je dal na vpogled član Straže, ki se mu je zagabilo Stražino razdiralno delo. Zanimivo bo tudi poročilo, s kakšnimi vsotami denarja razpolaga Straža, kako je do tega denarja prišla in v kakšne namene ga uporablja.

Vse to dokazuje... da se stražarji... hočejo za vsako ceno polastiti vodstva slovenskega naroda.«

Po podatkih informativnega urada je Straža kar precej denarja do-

z njimi tudi dajal navodila svojim stražarskim privržencem!

Vzrok za preiskavo v Žebotovem stanovanju in prav tako za aretacijo Žebotovega namestnika Pavla Verbica je bilo medsebojno obračunavanje belogardističnih skupin. Tako so domobranski oficirji, predstavniki Slovenske legije, ukazali aretacijo kaplana Nandeta Babnika v Novem mestu, ki je bil desna roka kaplana Glavača za Dolenjsko. Pri Babnikovi aretaciji 15. januarja 1944 sta sodelovala tudi stražarja Ivan Mihevc in Dore Bajc, ki sta vodila domobranksko policijo.

Ko je kaplan Glavač 17. januarja 1944 zvedel za Babnikovo aretacijo, je kaplanu Nandetu Babniku takoj poslal naslednje sporočilo:

»Dragi Nande! To, kar poročas, se je vse skuhalo v Ljubljani... Pred kakimi dvajsetimi dnevi je bil v Rokodelskem domu sestanek Miloš (Stare — op. F. S.), Šmajd, kjer se je sklenilo, da je na vsak način treba Glavača okrog prineči. Pod to poglavje je spadala tudi novomeška obveščevalna služba (ki jo je vodil kaplan Babnik, domobranski vojni kurat — op. F. S.). Tu v Ljubljani se je namreč posrečilo, da smo vso obveščevalno službo bivše Slovenske legije

3X PIKA NA I

PAPIRNATE KREP STANDARD IN EXTRA

BRISAČE

za gostinstvo • dom • potovanje • vikend

Priljubljenost!

PRILJUBLJENOST PRILJUBLJENOST

Taloma

Sladkor • Sladki vrh

Politični razgledi

Afriške države so podedovale umetne meje, ki so jih leta 1885 začrtali predstavniki evropskih sil na konferenci v Berlinu: zdaj tečejo meje ob rekah, ob gorah in hribih, zdaj pa se spreminjajo v dolge ravne črte, ki so jih na zemljevidu mirno potegnili z ravnilom. Takšno razmejitev Afrike, ki se niti najmanj ne ozira na etnične skupine, je pozneje potrdila tudi vseafriška konferenca v Adisu Abebi, ko se je zavzela za načelo nespreminjanja državnih meja. Večji problemi zaradi meja nastanejo logično tam, kjer je več ljudi: v Afriki v Kongu (nad 20 milijonov prebivalcev) in Nigeriji (skoraj 60 milijonov prebivalcev).

Zgledna in bogata kolonija Nigerija, ki je dvakrat tolikšna kot Francija in ki je po številu prebivalcev največja v Afriki, je dočkala sredino tega stoletja brez večjih pretresov, leta 1960 je dobila neodvisnost in pozneje je postala republika, razdeljena na severno, zahodno, srednjehodno in vzhodno provinco. Do leta 1966 je bilo življenje razmeroma mirno, potem pa je general Ironsi iz vzhodne province z udarom prevzel oblast. Čez nekaj mesecev je bil ubit, vodstvo države pa je prevzel polkovnik Gowon. V takšnih razmerah so se seveda lahko razplamtel stari verski in plemenski spori. V Nigeriji živi več kot dvesto plemen, vendar so štiri dosti močnejša od drugih: Hausa (18 odst.), Ibo (16 odst.), Joruba (14 odst.) in Fulani (10 odst.).

Upoštevati je treba razlike v veri: sever je muslimanski, jug krščanski. Pripadniki plemen Hausa in Fulani so se v svoji muslimanski »trdnjavi« trdno uprli Britancem, tako da kolonisti pri njih niso postavljali cerkva, misijonov in šol. Zato pa so se pripadniki plemen Ibo in Joruba, ki se niso tako trdno držali islama ali animizma, radi obiskovali protestantske ali katoliške šole. Zlasti pridni, dovtetni in bistri Ibovc, ki so živeli večinoma v vzhodnih delih Nigerije, so se naglo vključevali v moderno življenje, ni jim bilo težko zapustiti prenaseljenih domačih krajev, prevzemali so vodilna mesta v industriji, upravi, policiji, vojski, na univerzi itd. Zato so se druga plemena ustrašila, da bi Ibovc prevzeli federalno oblast v Nigeriji, in leto 1966 je minilo v pokolih nad Ibovc.

30. maja 1967 se je vzhodna provinca odcepila od Nigerije in se proglasila za Republiko Biafro. Njen voditelj je bil polkovnik Odume gwu Ojukwu. To je bilo tri dni po tistem, ko je Gowon v Lagosu napovedal novo, federativno ureditev Nigerije na dvanajst

Mednarodna sebičnost

zveznih držav. V republiki Biafra s površino 75.000 kv. kilometrov je živele okoli štirinajst milijonov ljudi: 12 milijonov stalnih prebivalcev in dva milijona beguncev, ki so med pokoli v južni Nigeriji pribežali v vzhodno provinco, domovino Ibovc. Večina prebivalstva sodi k plemenu Ibo: 8 milijonov. Biafra je afriško ime za vzhodni del Beninskega zaliva, od delte Nigra do meje s Kamerunom.

Nekoč je bila vzhodna Nigerija najrevnejši del kolonije (zato je mogoče razumeti selitve Ibovc), po odkritju petroleja v letu 1955 (to je storila britanska firma Shell) pa se je hitro spremenila v najbogatejšo. V tistem delu Nigerije, ki je 30. maja 1967 postal republika Biafra, so načrtovali 67 odstotkov vsega petroleja v Nigeriji, sicer pa bi Nigerija v nekaj letih utegnla postati najpomembnejši dobavitelj petroleja v Afriki. Razen tega je Biafra dobila velike premoženjske in veliko predelovalne industrije. Nova država je na primer imela dve tretjini avtomobilov vse Nigerije, njen proračun pa je bil močnejši od desetkrat večje južne province.

Julija 1967 so zvezne čete napadle separatiste. Vojna sreča se je v tridesetih mesecih nigerijske državljanske vojne zelo opotekala, vendar se je naposled le nasmešnila federalni vojski in predaja Biafre v sredi januarja letos je navsezadnje prišla prej kot presečenec kakor pa kot pričakovani uspeh večje, boljše in bolj spočite zvezne vojske.

Toda nigerijska državljanska vojna je bila najbolj krvav spopad po koncu druge svetovne vojne, hujski od vietnamske vojne ali kot vojne na Blaznem vzhodu. Terjala je skoraj dva milijona in pol žrtev, večinoma od lakote. Na dan je pomrlo tudi po šest tisoč dojenčkov, Biafra je izgubila 40 odstotkov otrok med drugim in četrtim letom. Nekaj prihodnjih rodov bo prizadetih in če zdaj hitro ne bo pomoči, utegne od lakote pomreti še milijon pripadnikov plemena Ibo.

Nigerijska državljanska vojna je najtemnejši madež v človeški zgodovini, zakaj mednarodna sebičnost je omogočila, da so v državi, ki je oddaljena od najbolj razvitih le nekaj ur z letalom, vladale mračne srednjeveške razmere. Zlo bi bilo gotovo manjše, ko se v vojno ne bi posredno vmešale vesile. Tako sta Velika Britanija in Sovjetska zveza nenehno pošiljali pomoč Nigeriji, Francija, Portugalska in še nekatere države pa Biafri. Pomoč Nigeriji je bila tolikšna, da je postavila na noge 120.000 vojakov, oboroženih z naj-sodobnejšim orožjem, tanki, topovi in letali. Mešani politični in gospodarski interesi (eni so dajali pomoč Nigeriji, da bi hitro zmaga nad Biafro in bi bil tako spet zagotovljen miren prihod petroleja, drugi pa iz ideoloških ozir, češ da bo zmaga nad Biafro tudi zmaga socializma). Še najbolj hinavsko je bilo stališče Velike Britanije in Sovjetske zveze. Medtem ko je London pošiljal orožje v Nigerijo, se je obenem zgražal nad žrtvami, ki so padale pod tistim orožjem. Radio Moskva je proglasil padec Biafre za »zmago naprednih sil vsega afriškega kontinenta nad imperializmom«. Pri tem je hote pozabil na dejstvo, da so »napredne sile« podpirale nekdanjo kolonialno silo in da so zatirale hotenje Biafranov, da postanejo svobodni in neodvisni.

Le štiri afriške države so priznale Biafro (Tanzanija, Gabon, Slonokoščena obala in Zambija) — poleg njih še Haiti — medtem ko je vsa Afrika gledala na državljansko vojno kot na nevarnost, da se podobne težnje po odcepitvi utegnejo pojaviti tudi v drugih državah. Resolucija Organizacije afriške enotnosti je zato pozvala vojskujoči se strani, da v imenu višjih interesov vse Afrike prenehata vojno in ohranita enotnost Nigerije. Podobno je bilo stališče OZN in njenega generalnega sekretarja. U Tant je med nedavnim bivanjem v Afriki in tik pred koncem vojne v Nigeriji izjavil, da OZN ne more trpeti takšnih secesionističnih vojn, češ da je vsaka članica OZN sprejeta kot enotna država. To stališče je zelo čudno, saj je OZN dotlej priznavala neodvisnost državam, v katerih živi nekaj deset tisoč ljudi, zavračala pa jo je Biafri oziroma osmim milijonom Ibovc. Tako je OZN v tem primeru bolj podobna organizaciji bolj ali manj nazadnjaških vlad, ne pa organizaciji enakopravnih narodov.

Vojna v Biafri je navsezadnje huda lekcijska za svetovno javno mnenje, ki se je sicer razburjalo, vendar je dogodke imelo vseskozi za manj pomembne od vietnamskih ali vojne na Blaznem vzhodu. Vse kaže, da se svetovno javno mnenje resnično boji in potem zavzame za rešitev šele tedaj, kadar se sprejo velesile in kadar so njihovi interesi neposredno prizadeti.

Mednarodna sebičnost je bila tolikšna, da je tako rekoč mirne duše dopustila od lakote pomreti milijonom Biafranov.

KOMENTATOR

Imeli smo ljudi

Rudolf Volk

Pokopali smo ga v Gorjah prav na novega leta dan. Rodil se je leta 1903 na Spodnjih Lazih v revni delavski družini kot šesti otrok v tretjem zakonu. Kasneje se je družina preselila v Krnico, kjer je Rudolf preživel vse svoje življenje. Zaradi revščine se ni mogel ničesar izučiti, zato je postal hlapec, kasneje pa je delal pri cestnih delih. Tik pred zadnjo vojno se je zaposlil v jeseniški železarni, kjer je delal vsvo vojno. Po vojni je zaradi bolezni železarno zapustil in se zaposlil kot logar v poključkih gozdovih. Leta 1960 so ga upokojili. Polnih osem let pred smrtjo je bil bolan.

Med vojno je bil Rudolf eden izmed prvih, ki so se odločili za osvobodilni boj. Pomladi 1943 je bil član prvega odbora OF v Gorjah. Naj v miru počival!

Stane Koščak

Rodil se je leta 1897 v vasi Gabrovce blizu Krke v številni družini. Izučil se je za krojača. Kot avstrijski vojak se je udeležil I. svetovne vojne, nato pa se je prostovoljno javil na Korosko. Ko se je vrnil, se je naselil v Podbukovju. Rahlo zdravje si je krepil z lovom. Med prvimi se je leta 1941 vključil v OF. Kmalu so ga izvolili za predsednika odbora. Kot takega so ga poznali mnogi borci, ki so se zaradi nevarnosti na tem važnem območju. Krpal jim je tudi obleke in izdeloval cepice. Velikokrat je njegovo življenje viselo na nitki, saj so bili vaščani in prebivalci okoliških vasi po svoji politični pripadnosti hudo razcepljeni.

Po osvoboditvi je bil občinski tajnik na Krki, nato pa predsednik krajevne skupščine. Bil je tudi znan lovec in čebelar. Nenadna smrt nas je močno presunila, težko ga bomo nadomestili na Krki.

Franček Šircelj

Od njega smo se poslovili 28. decembra 1969 na kamniških Zalah. Njegova življenjska pot je bila kratka in trda, saj je bil star komaj 47 let. Pred vstopom v partizane v letu 1943 sta z materjo živela v Grosupljem. Ko je študiral trgovsko akakral trgovsko akademijo je živel po raznih internatih v Ljubljani. Vstopil je v Cankarjevo brigado, bil v VOS ter je tudi po vojni nadaljeval službovanje pri UDV. Po znezi si je v Kamniku osnoval svojo družino in se zaposlil na kamniški občini kot analitik. Tu ga je dohitela tudi prezgodnja upokojitev. Zaradi zadržane bolezni se je vdal v usodo, toda upanje, da mu bo v pokojni lažje, je kaj kmalu splahnelo. Bolezen se je stopnjevala in se ji je končno pridružila še gripa. Njegov izmučen organizem ni več prenesel napora...

Ob odprtem grobu se je od njega poslovil v imenu občinskega odbora ZZZ NOV občine Kamnik in ZRVS tovariš Alojz Konda. Od njega so se sklonjenih glav poslovili tudi številni prijatelji, znanci in bojni tovariši. Prapori so se sklonili nad njegovo krsto v zadnji pozdrav. Stihni žalostnik in zvoki godbe pa so še dolgo odmevali v srcih vseh, ki so ga spremlili do njegovega preranega groba. Slava njegovega spomina!

Martin Rataj

Rodil se je 2. oktobra 1905, umrl pa 27. decembra lani. Živel je na Preškem vrhu blizu koroskih Raven. Z osvobodilnim gibanjem je aktivno začel sodelovati 1. marca 1943, naslednjega leta 1. maja pa je tudi sam postal borec. Bil je v odboru ZB, ZZVI, SZDL in društva upokojencev. Pokopali so ga ob številni udeležbi znancev ter članov ZB iz Kotelji, Prevalj, Leš in Raven. Naj mu bo lahka koroska zemlja!

Ivan Berginc-Zef

Umrli je star 71 let zadnje dni starega leta. Rodil se je v revni kočar. ako-dinarski družini, živel pa je na Idriškem. Med I. svetovno vojno so ga zajeli Italijani in je bil nato do konca vojne v ujetništvu. Med obema vojnama je bil pastir, gradbeni delavec in batjar, svojo petčlansko družino je zgledno preživljal.

Med osvobodilno vojno je bil kot starejši dodeljen delavski četi. Kot tak je delal na posestvu Franca Sovdata-Jozeljna, ki je bil skupaj s petnajstletno hčerko v nemškem taborišču, trije sinovi pa so bili v NOV, medtem ko je bila doma samo žena z mladoletno hčerko. Jeseni 1943 so nacisti zajeli Bergincevega sina Ivana, ki je bil partizan. Vrgli so ga v deroko Sočo, ki ga je mrtvega naplavila za vasjo.

Leta 1949 je bil Berginc v brigadi OF, ki je začela graditi Novo Gorico. Pred dvema letoma mu je umrla žena, nazadnje pa je živel kot upokojenec skupaj s sinom. Naj v miru počival!

Frančiška Kos

Rodila se je pred 78 leti, doma je bila iz Kresnic pri Litiji, poročila pa se je na Kresniške Poljane. Ta mala, drobna ženica vedno nasmejanega obraza je bila zelo zavedna. Ze leta 1943 sta med prvimi v vsej okolici odšla k partizanom njena dva mladoletna sinova Janez in Ciril. V hiši pa so se vedno ustajali partizani, ki so potovali mimo. Vsa je dobila kaj za pod zob in bodrilno besedo. Tako kot so druge partizanske matere po Dolenjskem in Beli krajini rezale kruh njenima sinova, tako ga je ona drugim.

Če ne bi naredila nič drugega kot to, da je vzgojila svoja sinova v zavedna borce, bi bilo zadosti. Tako pa je naredila še več, partizanom je pomagala, kjer je le mogla. Mnogi se je bodo spomnili, ko bodo videli njeno sliko. Kako je bila priljubljena, je pokazal pogreb, ki se ga je kljub slabemu vremenu udeležila množica znancev.

Peter Sekolonik

Umrli je 18. decembra, star 62 let v Vrhniki pri Zgornji Kungoti v mariborski občini.

Ni bil kak viden udeleženec osvobodilne vojne, pač pa je bil eden izmed tistih, ki so veliko naredili na skrivaj, po vojni pa se niso nikjer uveljavili. Med vojno je živel v Pirnecah na Koroskem ter s kmetovanjem preživljal številno družino, precej pa si je pomagal tudi s tesarjenjem. Njegova samotna domačija je bila pravna za partizansko javko. Ze v začetku 1943 je imel v hlevu skrita dva ilegalca, ki ju je spravil potem k partizanom. Konec leta je peljal ranjenega partizana pokritega s slamo z vozom k zdravniku dr. Guliću na Muto. Kmalu zatem je čez Dravo prepeljal celo partizansko skupino. Pozneje so se pri njem ustajali kurirji in aktivisti, ki so hodili prek Drave v Avstrijo. Med drugimi je bil tam tudi Ladislav Grat. Kijev.

Po vojni so mu dodelili majhno posestvo v dolini. Počutil pa se je zapostavljenega, kar ga je precej potrla, tudi priznavanje mu ni uspelo doseči. Pač pa si je pridobil pravico do zdravstvenega varstva, ki gre borcev, čeprav tudi pri tem ni šlo brez težav. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Ivan Turšič

Pred kratkim nas je za vedno zapustil Ivan Turšič, oče narodnega heroja Ivana Turšiča. Iztoka, star 72 let.

Rojen je bil v vasi Bezuljak pri Cerkljici kot kmečki sin. Leta 1915 je kot 18-leten fant moral v vojsko. Ze prej je videl in tudi občutil zatiranje Slovencev, zato se je po končani svetovni vojni prijavil za prostovoljca na Korosko. Ko se je vrnil, je bil nekaj časa doma, nato pa se je priženil na Rakek, kjer je živel do smrti in se ukvarjal s kmetištvo.

Med osvobodilno vojno je kot oče enega prvih partizanov in znanega junaka moral veliko pretrpeti. Okupatorji so ga imeli precej časa v zaporih kot talca in je prav slučajno ostal živ.

Po osvoboditvi je bil prav tako kot prej pripravljen na naprednih sil in je sodeloval z ZB in drugimi organizacijami. Ostal nam bo trajno v spominu!

Danica Gregorič

Po dolgi in težki bolezni je v dvainšestdesetem letu starosti umrla zavedna slovenska žena in mati Danica Gregorič, doma z Rakeka. Med osvobodilno vojno je bila zvesta aktivistka. Po smrti moža Ivana, ki je umrl v Dachau, je še z večjo vnemo pomagala pri delu kluba nenehnemu preživetju. Poleg skrbi za dva nemrškrbljena otroka je še vedno našla dovolj časa za opravljanje raznih nalog.

Po vojni pa je sodelovala v ZB in SPZZ, toda kasneje je morala zaradi bolezni vsakršno delo opustiti. Slava ji!

Dobro je če veste...

AMERISKI ZDRAVNIKI O MAMILIH, SPLAVU IN HOMOSEKSUALNIH ODNOSIH. Ameriška revija »Modern Medicine« je nedavno poprašala 27.741 ameriških zdravnikov, kaj menijo o uživanju mamil, o splavu in o homoseksualnosti (spolnem nagnjenju do istega spola). Na vprašanje: »Ste za legalizacijo marihuane?« je 85 odstotkov zdravnikov odgovorilo zaničujejoče. Na vprašanje o splavu je 63 odstotkov zdravnikov izrazilo mnenje, da ima vsaka ženska, ki lahko pravilno razsoja, pravico do splava, seveda le ob ustreznih zdravniški pomoči. Se nekaj več odstotkov zdravnikov pa je izrazilo mnenje, da ne bi smel zakon prepovedovati homoseksualnih odnosov med odraslimi.

KAMENČKI, KI SE DELAJO V ZOLCNEM MEHURJU, je precej razširjena bolezen, vendar ne tako močno, kakor domneva nekateri zdravniki. Zadnje raziskave so pokazale, da ima takšne kamenčke približno deset odstotkov moških in kakšnih dvanajset odstotkov žensk. Poudariti pa je treba, da 80 odstotkov takih bolnikov tega sploh ne ve, t.j. se svoje bolezni sploh ne zaveda. Stirje med petimi poslednjimi predsedniki ZDA so na primer imeli v zolcnem mehuru kamenčke. Doslej niso še zanesljivo dognali, kaj povzroča ustvarjanje takšnih kamenčkov. Skoraj zanesljivo pa je moč trditi, da jih ne povzroča ne napačna ali nezadostna hrana ne nezadostno gibanje.

AFRISKI PITON (Phyton sebae), velika nestrupena kača, je dobila ime po Albertu Sebu, ki jo je opisal že 1734. leta. Domačini v nekaterih afriških krajih uživajo pitonovo meso. Pitone lovijo z zanko, ki jo nastavijo ob vhodu v rovo, v katerega se kača zateka. Ti rovi so ponavadi v notranjosti zapuščenih termitnikov, kjer pitoni spijo. Ko se kača plaz iz rova, vtakne glavo v spretno nastavljeno zanko, ki jo lovec v primernem trenutku zategne, zadrigne kačo okrog vratu, jo s kopjem prebode in ubije. Afriški piton je dolg največ 6 m, težak približno 60 kg. Med pitoni je najdaljši mrežasti piton (Python reticulatus), katerega dolžina utegne — po podatkih iz zadnjih zooloških popisov — doseči 8-metrsko dolžino in 113-kilogramsko težo.

MOSUSNE ZELVE živijo v ZDA in sicer v Michiganu, Wisconsinu, ob Meksiškem zalivu in v vzhodnem Texasu. Dolge so približno 20 cm. Pod hrbtnim ščitom imata samec in samica žleze, ki izločajo hud duh — mosus, po katerem so te želve dobile ime. Izloček je zelo neprijeten. Ribiči so jim prav zaradi tega izločka vzdeli ime: »smrdljivi lonci«.

PETERSILJEV KOREN vsebuje eterično (lahko izhlapevajoče) olje in pospešuje — ko prispe v ledvice — izločanje seča in povečava količino izločanja seča. Koren uporabljamo kot zdravilo, ponavadi v kombinaciji z drugimi zdravilnimi zeli, v obliki čaja.

VZROKI SAMOMOROV. V zahodnem Berlinu so resno in temeljito proučevali vzroke samomorov. Raziskave so zajele 10.000 bolnikov, vpisanih v seznamih osrednje medicinske posvetovalnice za ljudi, ki so se naveličali življenja, ali ljudi, ki jih je življenje utrudilo. Med temi je bilo 3623 takih, ki so bili tako rekoč že na poti samomora. Med temi jih je 25 odstotkov izjavilo, da so obsedeni od občutja, da jim ne more nihče več pomagati, 39 odstotkov jih je ocenilo svoje stanje kot brezupno. Ljubzenski nagibi so prav posebno močen samomorilski dejavnik pri osebah do 20. leta starosti. Zakonske razprtije, ljubzenski in seksualni nagibi silijo 14,3 odstotka ljudi na pot samomora, finančne in strokovne težave ter pravni razlogi pa narekujejo komaj nekaj več kot dvema odstotkoma vprašancev rešitev v samomoru. V zahodnem Berlinu napravi vsako leto samomor po prečno 900 ljudi.

UMNI POLJEDELEC. 17-letni Dušan Milivojevič iz Cerovcev pri Smederevski Palanki spada med najumnejše mlade poljedelce v Smederevski Palanki. Poleg drugih pridelkov je lani pridelal precejšnje svinjske repe; posamezni primerki te repe so tehtali celó do 18 kg. Dušan se lahko pohvali s tako lepim uspehom po zaslugi obdelovanja zemlje z modernimi tehničnimi sredstvi.

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

V SIVEM JUTRU 27. JANUARJA 1944 JE BILO OPRAVLJENO SE ENO STRASNO DELO IZDAJALCEV, KI JIH JE OKUPATOR NAJPREDIŠE IZSOLAL V POSEBNIH GESTAPOVSKIH SOLAH, POTEM PA JIH VTIHOTAPIL V PARTIZANSKE VRSTE.

GOJENCI PARTIJSKE SOLE, KI SO BILI NASTANJENI V CERKLJANSKIH HIŠAH, SO SE ODPRAVLJALI K' POUKU. PO ULICI JIH JE SPREMLJAL VEDER SMEH IN NITI ZDALEČ NISO SLUTILI, DA SE PO SKRIVNI STEZI PLAZI SOVRAZNIK. TEČAJ JE SEL NAMREČ H KRAJU IN PRIPRAVLJALI SO SE NA IZPITE. KDO BI MISLIL NA NEVARNOST, SAJ JE BILA PARTIJSKA SOLA V CERKNEM SELE DOBER TEDEN.

NENADOMA SE JE OKROG POSLOPJA, KJER JE BILA SOLA, ZACEL SMRTNI PLES. NAPAD JE BIL NEPRICAKOVAN IN BLISKOVIT, DA SE GOJENCI NITI BRANITI NISO MOGLI. TRAJAL JE KOMAJ POL URE. V CERKNEM JE OBLEŽALO SEDEMINSTIRIDESET MLADIH FANTOV IN DEKLET Z GORENJSKEGA IN PRIMORSKEGA.

Spomini na otroštvo

Večkrat mi pohiti spomin v dni rosne mladosti, ko sem kot debelušen — tako so pravili — ljubeč otrok uživala brezskrbne trenutke najlepšega življenjskega obdobja.

S prijateljico sva se nekega dne popoldne odpravili po teh poteh spominov. Šli sva v dolino, ki leži med gozdovi. Kako velika in nedosegljiva se mi je zdela nekoč! Tukaj sem prvič videla slepca. Oh, kako pogumno sem ga drezala s palico. Potem mi je ušel in jaz sem z velikimi užaljenimi očmi zrla za njim. Napotili sva se dalje. Kramljali sva o marsičem, o vsem, kar se pač pogovarjajo prijateljice najinih let. Pripovedovala sem ji tudi o tem, kako sva z bratom od jutra do mraka plela njive krompirja in repe. Ustavili sva se tudi pred močvirjem. Še do debele smreke sva šli, kjer stoji majhno leseno znamenje z vdolbenim imenom padlega borca. Pred tem krajem spomina sva se razumeli brez besed. Da, tudi to je nepozaben del spominov na otroštvo...

OTA GRGIC

KRAMLJANJE

DRAGA TOVARISICA MILENA!

Danes se vam po dolgem času zopet oglašam. Čeprav ne pišem, redno spremljam delo in razvoj mladinske strani »TV-15«. Priznam, da sem zadovoljna z vsemi prispevki, moti me morda le malo preveč tog izbor oziroma objavljane spisov s podobno vsebino. Ne razumite me napak, rada bi vam povedala, kaj in kako mislim, pa bi mi verjetno zmanjkalo papirja... Sploh pa je to povsem nestrokovno mnenje, ki na vaše odločitve ne more vplivati.

Prejmite lepe pozdrave!

OTA GRGIC
Ljubljana

DRAGA OTA!

Res škoda, da nisi zapisala vsega, kar si želela. Tvoje pisemce da namreč slutiti, da tega ni ravno malo. Zmotno je tudi mišljenje, da tvoji »nestrokovni« nasveti ne morejo vplivati na moje odločitve. Konec koncev je stran namenjena vam in ne meni! Lepo je, da spremljaš naše delo, še lepše pa bi bilo, če bi se ne oglašala samo ob novem letu. Pogrešala sem tvoje prispevke in v mojem predalu je bilo že pripravljeno pismo, namenjeno tebi. Kar se pa tiče raznovrstnosti prispevkov, so le-ti tematsko res nekoliko utesnjeni. Toda ne pozabi, da so v tem okviru vrtaca, ki se odpirajo na vsako besedo o lepem, dobrem in poštenem.

Lepo pozdravljena!

MILENA

SPOSTOVANA TOVARISICA
UREDNIKA!

Zelo sem bil vesel, ko sem sprejel časnik »TV-15« in v njem objavljeno mojo pesmico. Spet vam pošiljam dve zgodbi. Že dolgo tega je, kar sem vam poslal tri prispevke, pa niste še nobenega objavili. Mogoče niso bili dovolj dobri? Ker sem še začetnik, pišem pa vseeno rad, bi vas prosil, če jih objavite. S tem bi mi vili pogum za nadaljnje sodelovanje v tem zanimivem koticu.

Prejmite iskrene pozdrave!

LJUBO ZAPLOTNIK
Kranj, C. 1. avgusta 3

DRAGI LJUBO!

Dobri so tvoji prispevki, samo s prostorom je bila lani taka stiska. Ni vas malo, pred katerimi bi — če bi vas srečala — povedla pogled. Tako pridno ste pisali in pošiljali res lepe spise, pa so proti moji volji obležali v predalu. Ne zameri mi, prosim, in ne pozabi, da letos izhajamo tedensko! Mimogrede: zakaj nisi v zgodbi »Košek krompirja« napisal imena in priimka žene, ki je tvoji mami dala krompirja, ali pa vsaj imena vasice, kjer se je to dogajalo? (Če bi bil zapisal te podatke, bi prispevek tudi nagradila.)

Lepo pozdravljen!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VASA TRIBUNA, ZATO
PRISITE!

Mož beseda ni bila pleva:
so do zmage se borili,
saj nabeđen ni bil sleva,
z junaštvom so se prostavili.

Ko svobode zavihrale so zastave,
so kot delavci zavihali rokave,
ruševne vojne odstranili,
nov si dom zgradili.

DRAGO ŠIMAC

Težka pot

Bilo je lepega zimskega dne. Kako prijetno je sedeti v kmečki sobi! Vse pohištvo je starinsko, kakršno si lahko videl v sleherni hiši na vasi. V kotu stoji peč. Okoli nje klop, na kateri je prav prijetno sedeti ob mrzlih zimskih večerih. V drugem kotu stoji miza, ki ima za seboj že kar precejšnjo zgodovino. Ne smem pozabiti lesenega stropa in postelje z lepo zrezljanimi končnicami.

V izbi je bila zbrana vsa družina, od najmlajšega do najstarejšega. Ob takih prilikah je dedek vedno pripovedoval zgodbe iz svojega življenja. Najraje se je spominjal partizanskih let. Tudi tisti dan sem ga poprosila, naj nam pove zgodbo. Vedela sem, da ne bo odrekel moji prošnji.

»Kaj naj ti povem, draga moja?«

»Povejte nam, kako ste nosili tistega partizana...«

Dedek se je odkasnil in začel pripovedovati.

Bila je huda zima. Brila je burja in bilo je tako mrzlo, da je kar drevje pokalo. V vas sem moral odnesti pošto. Snega je bilo napadalo že čez kolena. Pot me je vodila skozi temen gozd. Zamisljeno sem stopal in gledal v tla. Nenadoma zaslišim stokanje. Za trenutek sem obstal. Pogledam. Na snegu pod hrastom je ležal ranjen partizan.

»Kaj ti je?« sem ga vprašal. Nisem dobil odgovora. Stopil sem bliže in videl, da mu krvavi noga. Naložil sem si ga na pleča. Ker je bilo v vasi, kamor sem bil namenjen, vse polno Nemcev, sem se odločil, da ga ponese s samotno kočjo za vasjo.

Pred menoj je bila dolga pot. V normalnih okoliščinah bi za to pot porabil najmanj dve uri. Tedaj pa je bil sneg, in tovor tudi ni bil lahak. Partizan je stokal. Mislil sem, da bom omagal. Na srečo se je vse dobro končalo. Nazadnje sem le ugledal kočjo, ki je bila moj cilj. V nadaljnjo oskrbo sem ga oddal starki, ki je zanj skrbela, dokler ni okreval. Dedek je umolknil.

»Kako pa je bilo s pošto?« sem ga vprašala.

»To ti bom pa drugič povedal,« mi je odgovoril.

Vedela sem, da bo držal obljubo in nisem ga več nadlegovala.

TONČKA KRISTAN

NAGRAJENI PRISPEVEK

Kadar srečam vojaka...

V zgodnji mladosti sem videl in srečal zelo veliko vojakov. Stanovali smo namreč blizu vojašnice v Celju.

Med vojaki sem imel mnogo prijateljev, med njimi tudi oficirja, ki je bil doma iz Niše. Velikokrat me je poklical na vojaško dvorišče, kjer me je spraševal po starših. Včasih sem mu prinesel kak srbski časnik. Tega je bil zelo vesel. Mnogokrat pa so me vojaki povabili na zelo veliko gugalnico. Takrat sem bil zelo srečen. Ko so

imeli strelske vaje, sem šel z njimi. Pokazali so mi, kako se strelja s puško. Kadar smo s starši ostali ob nedeljah doma, sem se s kolesom odpeljal v vojašnico, ker so me vojaki prosili, da jim prinesem iz gostilne bonbone ali kaj podobnega. Opazil sem tudi, da so vojaki žalostni, ker so daleč od rodnega kraja. Zato sem jim mnogokrat prinesel jabolk ali peciva, ki ga je spekla mamica. Vsi so me imeli zelo radi. Dovolili so mi, da pripeljem v vojašnico tudi svoje prijatelje. Vojaki

so si med njimi dobili dobre prijatelje. Smeli smo iti tudi v tanke. Takrat smo bili zelo veseli, in vojaki, ki so to opazili, so se od zadovoljstva, da so nas razveselili, pričeli smejati.

Še danes se spominjam vojakov, ki so bili in bodo ostali moji prijatelji. Zato se velikokrat ustavim, kadar gre mimo mene vojak, in si mislim, da se nam ni treba bati sovraga, če bodo ti vojaki branili našo lepo domovino.

MARKO HRIBAR

ZLOČIN V LOZICAH NA PRIMORSKEM

Bilo je strahotno

Očka mi velikokrat pripoveduje partizanske zgodbe, tudi nekaj zabavnih mi je povedal, najbolj pa

se spominja zločina v Lozicah na Primorskem.

»Bilo je leta 1942, ko so v vas

Lozice pridrveli pijani italijanski vojaki in fašisti. Hoteli so se maščevati vaščanom, ker je bil prejšnji dan v vasi partizanski miting. Vkup so zgnali skupino moških in jih pobili s strojnico. V vasi so ostali v glavnem le starejši ljudje in ženske z otroki.

Sonce se je nagibalo k zatonu, ko so Italijani zopet pričeli moriti; ubili so tudi štiriinosemdesetletnega starčka. Vso noč so po vasi odmevali kriki bolečin. Nesrečne vaščane so Italijani mučili na vse načine. Najbolj se mi je smilila mati, ki so ji ugrabili petletno hčerko. Dekletce je bilo tako majhno in drobno. Gledalo je proseče in prestrašeno, kakor da bi slutilo, kaj jo čaka. Iz oči so ji tekale solze in nemočne ročice je stegovala proti mami. Ko jo je mati hotela rešiti, je neki fašist dvignil nož in ubil to nedolžno dekle. Mati je pričela nečloveško kričati. Nato se je pričela smejati. Smejala se je, iz oči pa so ji drle solze... Fašisti so jo grobo zagrabili in vrgli na tovarnjak, odkoder so jo še z nekaterimi vaščani odpeljali v Postojno.

V Lozicah so sledovi tega strašnega zločina še dolgo spominjali na ta dan. Vendar je okupator krvavo plačal vse zločine, ki jih je storil našemu ljudstvu, borečemu se za svobodo.

MIRAN FERJANCIC

Narisal: EVGEN SAJOVIC

Košek krompirja

»Spominjam se, kakor da bi se bilo zgodilo včeraj,« je začela pripoved moja mama.

»Stara sem bila osem let in s sosedovo Anko sva šli daleč v hribe prosit krompirja. Doma nismo imeli ničesar, ker ni bilo nobenega zaslužka. Ko sva košek napolnili, sva se po stari stezi nad gozdom vračali proti domu. Pa sem tako nerodno padla, da se mi je ves krompir skotalil po hribu.

Anka se mi je iz vsega srca smejala! Ko sva šli mimo zadnje kmetije, naju je srečala gospodinja in me vprašala, zakaj jokam. Vsa v solzah sem ji povedala, kaj se je zgodilo. Prijazno me je povabila v hišo, mi naložila poln koš krompirja in mi dala povrhu še velik kos kruha.

Gospodinjo te kmetije so čez kakšen mesec ustrelili Nemci, ker je delala za partizane. Ta žena mi bo vedno ostala v spominu, kakor tudi drugim, ki so jo poznali.

LJUBO ZAPLOTNIK

Naši fantje

Naši fantje so tako sklenili:
»V partizane bomo šli,
dom si bomo osvobodili
skozi bitke, dim in kri.«

Okrogle in oglate

VAZNO ZA DIREKTORJE... Men- da gre samo za šalo, kakor pravijo v beograjskih »Večernjih novostih«, menda... Lahko pa bi bila tudi resnica! — Snažilka je vsako jutro prinašala direktorju kavo in je vedno vladno dejala: »Izvolite, tovariš direktor!« Pred nekaj dnevi pa je prinesla kavo, jo postavila na mizo, porinila pred direktorja in znila: »Na!« »Od kdaj pa sva midva v tako intimnih odnosih?« je ostrmel direktor. »Odkar sva skupaj spala!« mu je za- brusila snažilka. »Kdaj? Kje?« je če- dalje bolj strmel direktor. »Sinoči na zborovanju naše delovne enote!«

VIDEZ VARA... Pisatelj Branko Copić je povedal: »Te dni me je obiskal neki bralec mladinskega lista KEKEC. Naglo sem segel po knjigi o kužku in mucku, ki sem jo hotel pokloniti mlademu bralec, tedaj pa je vzkliknil njegov spremljevalec: »To- variš Branko, čestitajte mu, te dni po bostal — oče...« Veste, on je iz nekega vlaškega kraja tam neke pri Kučevu, tam pa se zgoda ženijo...«

CE HOČES BITI SPOŠTOVAN, MO- RAS KAJ ZRTVOVATI... Pevka Du- bravka Nešović je v svojem rojstnem kraju Novem Bečuju kupovala svojo ploščo »Bojujem ja«. Bila je prese- nečena, povsod drugod je plošča stala 600/-tu pa 800 starih dinarjev. Vpra- šala je, zakaj takšna razlika. Nato so ji na moč ljubeznivo pojasnili: »Iz spoštovanja do vas, saj ste naša ro- jakinja!«

MOSKA ZADEVA... Profesor dok- tor Lev Milčinski je dejal o samo- moru: »Samomor je moška, poskus samomora pa — ženska zadeva...«

TA SE STRINDBERGA POSEKA. Namreč Arsen Dedić, ki je tudi pes- nik. Nedavno je izjavil o ženskah: »Bile so vrstnice naših babic. Danes so naše vrstnice. Jutri bodo vrstnice moje hčerke Sandre. Človek bi skoraj pomislil, da ne gre za ženske, mar- več za želve...« Le zakaj so se mu tako zamerile?

NI SAMO PRVAKINJA V SABLJA- NJU... Vera Jettimijades, večkratna prvakinja v sabljanju, je tudi letos dosegla na raznih nastopih izredne uspehe, vendar je potožila: »Po uspeš- no končanem sablaškem letu sem pri- čakovala zaslužen počitek, žal pa se moram še vedno boriti, toda ne na sablaških turnirjih, pač pa v pod- jetju, kjer sem zaposlena. Eden med direktorji me je že tretjič spravil pred disciplinsko komisijo, ker sem prišla prepozno v službo. Ne bi se jezila, če bi prav on prihajal v službo name- sto ob sedmih vsaj ob desetih!« Vera zna, kakor vidimo, vihteti ne samo bridki meč, pač pa ima tudi strupeno nabrušen jezik!

DEJANJA GOVORE... V zagrebški TV so se nedavno srečali vsi naši šport- niki, ki so bili doslej odlikovani z zlatimi olimpijskimi medaljami. Naj- starejši med njimi je bil nekdanji telovadec, 72-letni Leon Stukelj. Ko se je nekdo pošalil na račun njegovih let, je »stari« Leon naslonil roko na mizo, privzdignil telo in napravil tako imenovano klasično »vago«. Tedaj so jo nekateri še »sveži«, malce trebu- šasti olimpijci pobrisali in se skrili, zbal so se pač, da jih bo strček Leon vprašal: »Ali lahko tudi vi na- pravite kaj takega?«

DOBRO UTEMELJEN RAZLOG... V nekem detroitskem podjetju (v ZDA) visi v prostoru za pouk učencev v gospodarstvu tabla z napisom: »Noben mojster ni padel z neba!« Nekaj uče- nec je pripisal: »Ker se še nobeden ni povzpел v nebesa!«

DA BO LAHKO TUDI V PRIHOD- NOSTI KLEPETALA... Angležinja Pamela Staray, ki je praznovala že svoj 82. rojstni dan, se uči hkrati francoščine, nemščine, španšči- ne, italijanščine in ruščine. Na vpra- šanje, zakaj se uči hkrati kar pet tujih jezikov, je odgovorila: »Na pri- hodnost mislim! Ali ste vi povsem gotovi, da je v nebesih občevalni go- vor — angleščina?« Kaj pa v peklu? O tem ni Pamela ničesar rekla.

DVA VIETNAMCA STA SE POGO- VARJALA, pa je dejal prvi: »Ameri- čani so torej prispeli na Mesec!« »Za- res?« je vprašal drugi: »Ali vsi?«

NEKAJ IZREDNEGA... Berlinski list »BZ« je napisal ob smrti nekega znanega športnika: »On je bil znan zlasti zaradi tega, ker je poleg nogo- meta ljubil tudi svoje življenje.« Ve- lika zasluga, prav zares!

Tyler Kent ali „Mark-III.“

Vohun ni vedel, kakšno je nje- govo tajno ime, njegovi »sodelavci« pa večinoma niso vedeli, kako se v resnici piše. Za *Abwehr* je bil le »Mark III«, kakor je pisalo na Gu- derianovih tankih, sicer pa je šlo za mladega Tylerja Kenta, samske- ga, rojenega v Mandžuriji in sicer stanujočega v Milwaukeeju (Wis- consin, ZDA), ameriškega držav- ljana, sina diplomata in — usluž- benca na šifrirnem oddelku ameri- škega veleposlaništva v Londonu.

Vohunska kariera Tylerja Kenta je bila zelo kratka, vendar sega v eno najbolj kočljivih obdobij dru- ge svetovne vojne: od septembra 1939 (izbruh vojne v Evropi) do maja 1940 (pred »bitko za Anglijo«). Njegova opazovalnica je bila ena najboljših na svetu: vsi dokumen- ti, ki sta si jih pošiljala Churchill in Roosevelt s posredovanjem ame- riškega veleposlanika v Londonu Josepha Kennedyja (lani umrlega očeta Johna, Roberta in Teddyja Kennedyja), so šli skozi roke Ty- lerja Kenta, ki jih je dešifriral ali pa fotografiral s svojim žepnim kodakom.

Korespondenca med ameriškim predsednikom in britanskim pre- mierom iz tistih dni, ko so Nemci zasedli Francijo in se bližali Ro- kavskemu prelivu, še danes ni do- cela znana javnosti. Churchill je te- daj vztrajno nagovarjal Roosevelta, naj ZDA stopijo v vojno, ameriški predsednik pa je odgovarjal, da naj se Velika Britanija le trdno drži, naj pomaga Franciji ob Maginoto- vi liniji, zakaj on da si ne upa vplivati na ameriško javno mnenje. Vsebinska teh dokumentov je Hitler- ja prepričala, da je Anglija osam- ljena, da se po porazu Francije, Belgije in Nizozemske ne bo mogla

obdržati na nogah brez sovjetske pomoči. Niti pomislil ni na to, da bi se v vojno utegnile vmešati tudi ZDA.

Aprila 1940 je veleposlanik Ken- nedy sklical svoje atašeje in sku- paj so ugotovili, da »bo Velika Bri- tanija izgubila vojno«. Canarisova služba je za to nemudoma zvede- la, obenem pa je dobila tudi kopi- jo dolge brzoglavke, v kateri je Ken- nedy temeljito opisal zunanjemu ministru ZDA Cordellu Hullu, kako »nepripravljen« je britanska vla- da. Izolacionisti v ZDA so divje delali in rezultati Gallupove ankete iz tistih časov kažejo, da je bilo komaj 7 odstotkov Američanov na- klonjenih vojskovanju na strani Velike Britanije in da jih je le 35 odstotkov verjelo v britansko zmago.

15. maja 1940 je Churchill zaupa- l veleposlaniku Kennedyju, da je »nemški napad na Anglijo prič- kovati v mesecu dni«, istega dne pa je tudi prosil Roosevelta, naj pošlje vso mogočo pomoč. Toda še tistega večera je Kennedy pisal Hullu, naj »ničesar ne pošilja«. Dne 18. maja je sedem nemških oklepni divizij stisnilo v past bel- gijske, francoske in britanske voja- ke in kazalo je, da je Nemčija že zmagala. General Jodl je zapisal v dnevnik: »Hitler je ves iz sebe od veselja.«

Zvečer tistega dne sta agenta *Intelligence Servicea* aretirala 34- letnega Tylerja Kenta, alias »Marka III«. obtožen je bil vohunjenja v prid Hitlerjeve Nemčije.

Prikuپni, duhoviti, simpatični, izobraženi (diplomiral je na uni- verzit v Princetonu in na Sorboni, govoril je več jezikov) Tyler Kent je bil v diplomatski službi od

svojega 24. leta, za kar se je imel zahvaliti vplivnemu očetu. V za- četku leta 1939 je prišel v London, najel si je imenitno vilo in se kmalu znašel v visoki družbi. Ven- dar so bili ljudje presenečeni nad njegovimi političnimi idejami, ki jih je mogoče strniti takole: a) vojna, ki divja v Evropi, ni stvar Amerike; b) vsega hudega na svetu je kriva »židovska internacionala«. Na procesu je Kent trdil, da od nemške tajne službe ni dobil niti marke, da se je vedel kot pravi ameriški rodoljub; to pa samo za- to, da bi ameriško ljudstvo zve- delo, kaj vse je »Žid Roosevelt« obljubil Churchill.

Eden izmed treh Canarisovih agentov v Angliji (Glanding, Wil- liams in Womack) je obvestil Ber- lin, da bi bilo vredno navezati stike s Kentom, ki je že nekaj ča- sa zahajal v fašistične kroge in se je veliko sestajal s predstavnikom skrajne desnice kapetanom Archi- baldom Ramsayem. Canaris je za Kentovo »zasledovalko« izbral ba- ronico Anno Wolkoff, ki je delala za Nemce že od leta 1936. Baro- nica je bila hči carskega admira- la, ki je že davno emigriral v Ve- liko Britanijo. Kent se je že po prvem srečanju zaljubil v rusko plemkinjo, poleti 1939 pa sta sploh veljala za ljubimca. Razen lju- beznj so ju družile tudi iste ideje o Židih, komunistih in vlogi ka- pitalističnih držav.

Anna Wolkoff je bila povezana tudi z uslužbencem italijanskega veleposlaništva v Londonu in po tem kanalu so v Rim prihajale za- upne in zelo pomembne novice, ki so jih potem posredovali Berlinu. Tako je bil Hitler po napadu na Poljsko natančno obveščen o tem, kolikšna je moč britanske vojske, kje so razporejene enote, kolik- šne so zaloge goriva in streliva, kakšni so ofenzivni in defenzivni načrti. Takšne podatke je priskr- bel Tyler Kent. Raeder, Jodl in Keitel so na nürnberškem proce- su izjavili, da je nemška strategija od napada na Francijo do Dun- kerqua temeljila na informacijah, ki jih je pošiljal »Mark III«. Za takšno delo ga je namreč nagovo- rila ruska baronica.

2. oktobra 1939 je Kent po obi- čajni poti (Anna Wolkoff — ita- lijanska diplomatska pošta med Lon- donom in Rimom — Berlin) odpo- slal angleško poročilo o možno- stih preventivne zasedbe Norve- ške, ki naj bi onemogočila nemški napad. Od jeseni 1939 do konca pomladi 1940 je Kent polal *Ab- wehr*u okoli 1.500 tajnih dokumen- tov, med katerimi jih je okoli 200 popisovalo politične odnose med britansko in ameriško vlado. Na ameriškem veleposlaništvu se ni zdel nikomu sumljiv, tako da je nosil domov cele aktovke doku- mentov, češ da vsega ne zmore storiti v službi. Razen tega je Kent poslal Nemcem ves ameriški šif- rirni sistem, tako da so lahko razvozlati sleherno sporočilo med ameriškim in zunanjim ministrst- vom in veleposlaništvu po svetu (se- veda le dotlej, dokler niso Kenta zaprli).

Angleški poznavalci menijo, da je Kent prišel v roke policiji, ker je bila nemška obveščevalna služba zelo neučinkovita. Kent ni namreč dobil nikakršnih navodil za svo- je delo in tako je filme skupaj z Anno nosil razvijat k fotografu Stephenu na Fleet Streetu. Rekel mu je, da je takšno uradno naro- čilo ameriškega veleposlaništva.

Angleško policijo je pripeljala na sled Kentu ravno Anna Wol- koff. Tedaj se je London bal, da bi se v Veliki Britaniji pojavila nemška peta kolona. Zato je bilo treba poskrbeti za skrajneže, še posebej pa prijeti in internirati najbolj znana: vodjo angleških fa- šistov Oswalda Mosleya in kape- tana Ramsaya. Med preiskavo so ugotovili, da je bila nekaj časa med člani Mosleyeve »Britanske unije« tudi Anna Wolkoff. V po- ročilu z dne 11. aprila 1940 je ome- njeno, da se baronica družila s

VOHUN TYLER KENT

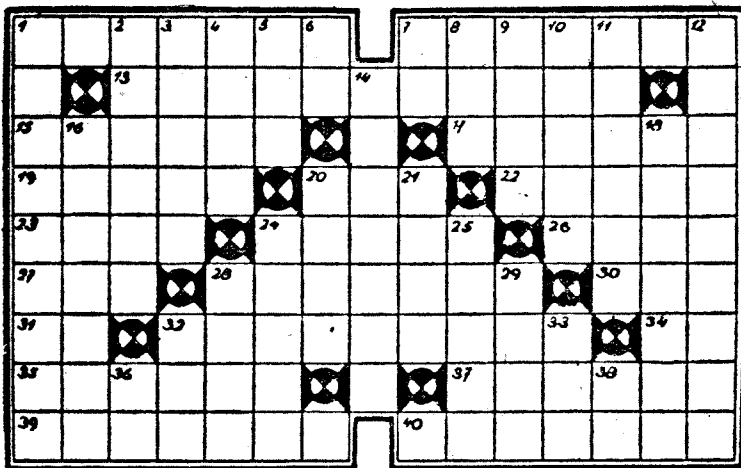
Tylerjem Kentom in da Američan širi rasistične ideje nacističnega »filozofa« Rosenberga. Toda proti njemu niso ukrepali, ker London ni maral težav z Washingtonom. 2. maja so agenti ilegalno preiskova- li stanovanje Wolkoffe, vendar na- šli niso ničesar. Drugega dne pa so Kenta in Wolkoffovo videli v nekem lokalni z mladeničem, ki so ga po- zneje prepoznali za fotografa Step- hena. Ta je zvečer povedal major- ju *Intelligence Servicea*, da baro- nica pozna le na videz, ker prihaja v njegov atelje s Kentom, ki mu prinaša filme z ameriškega vele- poslaništva. Preiskava pri fotogra- fu je pokazala, da je v temnici še film z 28 dokumenti, ki jih je Kent prinesel pred štirimi dnevi.

Za aretacijo je bilo to še pre- malo. Policija je nezakonito pre- iskala Kentovo vilo in našla dovolj dokaznega gradiva: dva ključa za sef na ameriškem veleposlaništvu, nekaj deset mikrofilmov, tajne di- plomske šifre itd.

Na razpravi je Anna Wolkoff samo tajila, Kent pa je vse priznal in si privoščil tudi dolgo protiži- dovsko govoranco. Obsojena sta bila dokaj milo: Kent na sedem, baronica pa na deset let zapore. Leta 1945 pa se je Kent že vrnil v ZDA. Najprej je tožil zunanje ministrstvo, češ da je bil nezako- nito odpuščen iz službe, in zahte- val je plačo in nagrade za nazaj. Niso ga uslišali. Wolkoff Anna je prišla na svobodo junija 1946 in je ostala v Angliji.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Križanka št. 2

Vodoravno: 1. zaliv v jugoza- hodni Irski, 7. naziv za medseboj- no pozdravljanje partizanov, 13. ime partizanske brigade, ki je bila ustanovljena takoj po kapitulaciji Italije in je imela ime po nekem mestu, 15. sovjetski fizik, ki se bavi z nuklearno fiziko in sodelu- je v programu umetnih satelitov (Pjotr Leonidovič), 17. staro ime za poljedelca, 19. južni sadež, ki daje olje (množ.), 20. del posode, 22. del ženske obleke, 23. posoda za kopanje, 24. črta, proga za ne- dograjeno cesto ali železnico, 26. vas na Kočevskem, 27. desni pri- tok veletoka Jenisej v gornjem toku, 28. naslov knjige Edvarda Kocbeka s partizansko tematiko, 30. žensko ime, 31. 17. in 2. črka abecede, 32. planina na robu Je- lovice nad Savo Bohinjko, pogo- sto zatočišče partizanov, 34. kra- tice za ameriško časopisno agen- cijo, 35. tuje žensko ime, 37. po- ceni, 39. eno izmed treh gesel fran- coske revolucije (orig.), 40. hrvat- ski revolucionar, državnik, narod- ni heroj, član CK ZKH itd. (Vla- dimir).

Navpično: 1. zelo popularne pri- reditve v Španiji, 2. tovarna obut- ve v Zürich, 3. obdelana zemlja, 4.

naziv italijanskega fašističnega vo- ditelja Mussolinija, s katerim so bili popisani naši zirovi med voj- no, 5. eden in drugi, 6. avtomobil- ska oznaka Nizozemske, 7. kazalni zaimek, 8. osebni zaimek, 9. vsrka- nje, 10. pristanišče na vzhodni oba- li Nove Zelandije, 11. kodrasta volnena tkanina 12. visoka gora v Martuljkovi skupini z dolgim hr- btom (2497 m) (dve besedi), 14. vrsta zelo cenjene kvalitete jabolk, 16. poveljnik spahij v Sandžaku za časa turške vladavine, 18. staro germansko plemo, 20. drstenje (ri- be), 21. osje gnezdo, 24. mesto v Boki Kotorski, 25. ime jugoslo- vanske pevke Zubović, 28. grezilo, svinčnica (množ.), 29. domače ljubkovalno moško ime (France), 32. odžagan kos debla, 33. ime ruske baletke Pavlove, 36. predlog, 38. kem znak za erbij.

REŠITEV KRIŽANKE IZ PREJSNJE ŠTEVILKE:

VODORAVNO: 1. Svora, 6. Da- noso, 12. rotor, 13. Ararat, 14. pre- ža, 15. rek, 16. VO, 17. Okinawa, 19. kič, 20. vseh, 21. ni, 22. srne, 23. ril, 24. tolovaj, 26. el, 27. mer, 28. Tomsk, 30. lopata, 32. Itaka, 33. ovitek, 34. Paris.

4
»TV 15« izhaja vsak teden — Iz- daja ga zavod Borec Ljubljana, Beethovnova 10 kot glasilo ZZZB NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Tisk in kličej: CGP »Delos« Ljubljana, Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Pos- mezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošiljate na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Be- ethovnova ulica 10, poštni predal 598/XI., ali na tekoči račun štev. 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in od- govorni urednik 21-901, najništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo